

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент
_____Марія ШКУРАТ
« ____ » _____ 2024 р.

**Механізми підвищення конкурентоспроможності країн в умовах
глобалізаційних викликів**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма Міжнародні економічні відносини

Комплексна кваліфікаційна (магістерська) робота

**Частина 1. Конкурентоспроможність національної інноваційної системи
Республіки Корея в умовах глобалізації**

Виконавець: Аліса ЄРЕМЄЄВА
Науковий керівник: Юлія ІЩУК

**Частина 2. Методичний інструментарій аналізу та оцінки конкурентоспро-
можності країни в умовах глобальних викликів**

Виконавець: Вікторія ШКЛЯР
Науковий керівник: Зорина АТАМАНЧУК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ШКЛЯР ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент
_____Марія ШКУРАТ
« ____ » _____ 2024 р.

**Методичний інструментарій аналізу та оцінки конкурентоспроможності
країни в умовах глобальних викликів**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма Міжнародні економічні відносини

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Зорина АТАМАНЧУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат екон. наук, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Шкляр В. В. Методичний інструментарій аналізу та оцінки конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі розглянуто теоретичні засади конкурентоспроможності країни, систематизовано класифікацію факторів впливу на конкурентоспроможність в умовах глобальних викликів, досліджено методичні підходи до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країн. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку та конкурентоспроможність країн світу. Сформовано систему індикаторів конкурентоспроможності країн та удосконалено методичний підхід до комплексної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, глобальні виклики, методичний підхід, система індикаторів конкурентоспроможності, міжнародні рейтинги конкурентоспроможності, оцінка та аналіз конкурентоспроможності країни.

100 с., 9 табл., 19 рис., 7 дод., 92 джерела.

Shkliar V. Methodical tools for analysis and evaluation of the country's competitiveness in the context of global challenges. Specialty 292 International Economic Relations. Educational Program «International Economic Relations». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The master's qualification work explores the theoretical foundations of a country's competitiveness, systematizes the classification factors that affect its level in the face of global challenges, and analyzes methodological approaches to assessing and analyzing the competitiveness of countries. Modern trends in the development of the world economy and the competitiveness countries are considered. Indicators system of the competitiveness countries is developed and a methodological approach to a comprehensive assessment and analysis of the level competitiveness in the face of global challenges is improved.

Keywords: competitiveness of the country, global challenges, methodological approach, system of competitiveness indicators, international competitiveness rankings, assessment and analysis of competitiveness of the country.

100 p., 9 tabl., 19 fig., 7 applications, bibliography: 92 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	10
1.1 Сутність і значення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації.....	10
1.2 Фактори впливу на конкурентоспроможність країн в умовах глобальних викликів.....	17
1.3 Методичні підходи до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.....	25
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН СВІТУ	32
2.1 Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку країн у світовій економіці.....	32
2.2 Моніторинг конкурентоспроможності країн у розрізі міжнародних рейтингів.....	42
2.3 Порівняльний аналіз методик міжнародного рейтингового оцінювання країн.....	51
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	65
3.1 Формування системи індикаторів конкурентоспроможності країни в глобальних умовах.....	65
3.2 Методичний підхід до комплексної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів.....	71
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми. Оцінка та аналіз конкурентоспроможності країни в сучасних умовах є надзвичайно актуальними через вплив глобальних викликів, які формують нову структуру світової економіки. У світі відбувається інтенсифікація змагань між країнами за інвестиції, ресурси, таланти, технології тощо. Це зумовлює необхідність об'єктивного аналізу конкурентних переваг країни для формування ефективних стратегій розвитку. Країни стикаються з новими загрозами, такими як кліматичні зміни, пандемії, економічна нестабільність, геополітична напруженість, цифрова трансформація та технологічна революція, що вимагають адаптації традиційних підходів до оцінки конкурентоспроможності.

Сучасний світ вимагає від країн не лише економічного зростання, але й забезпечення сталого розвитку, що враховує екологічну та соціальну складові. Активний розвиток цифрових технологій змінює структуру економік і формує нові джерела конкурентоспроможності. Тобто на сьогодні оцінка конкурентоспроможності країн охоплює величезний масив даних, які ґрунтовно описуються в різних міжнародних рейтингах. Проте складності викликає процес обрання конкретного рейтингу на дані якого буде опиратися країна для формування своїх подальший напрямів розвитку та реалізації конкурентного потенціалу. Тим паче немає узгодженості між існуючими рейтингами, які використовують різні методики для оцінки конкурентоспроможності країни, різні групи показників та різну кількість критеріїв оцінки.

Розробка методичного інструментарію оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни дозволить враховувати сучасні виклики та тенденції глобального розвитку. А його комплексність забезпечить інтеграцію різних аспектів, враховуючи глобальні умови та виклики, що надасть змогу визначати чіткі пріоритети для підвищення позицій країни у світі. У свою чергу, це сприятиме підвищенню точності оцінки національних

конкурентних переваг, оптимізації стратегій економічного зростання та забезпеченню стійкого розвитку в умовах динамічних змін.

У науковому дискурсі процесів конкурентоспроможності залучено безліч науковців. Серед зарубіжних вчених слід виділити публікації таких авторів, як: M. Herciu, C. Olgrean [65], J. Lee, E. Karpova [71], V. Medeiros, L. Gonçalves Godoi, E. Camargos Teixeira [73], A. Mustafin, J. Gonos, N. Seliverstova, M. Maksimova [75], M. Porter [79], A.M. Rugman, J.R. D'Cruz [81], G. Staskevičiūtė, R. Tamošiūnienė [82], D. Vîrjan, A.M. Manole, M.R. Stanef-Puică, A.S. Chenic, C.M. Papuc, D. Huru, C.S. Bănasu [89]. Серед вітчизняних учених, що досліджують питання конкурентоспроможності країн, варто виділити наукові праці В.Я. Брич, В.І. Охоти [5], Є.І. Войнова [8; 9], О.О. Карпенко [20], Л.Л. Марчук [27], Я.С. Медведь [28], А.М. Пужай-Череди [34], О.А. Сергієнко, М.Г. Мазняк [36], А. Уніят [38], В.Є. Хаустова, Є.М. Крячко, Т.В. Колодяжної [39], О.А. Хитрової [40] та інших.

Вищезазначені автори сформували ґрунтовну теоретико-методичну базу у розрізі різних аспектів конкурентоспроможності на різних рівнях управління. Проте, питання теоретично-прикладного характеру у сфері методичного інструментарію конкурентоспроможності країни недостатньо висвітлені в наукових працях та потребують розширення. У більшій мірі праці авторів щодо розробки чи удосконалення інструментарію оцінки конкурентоспроможності проводяться на рівні підприємств, рідше на рівні галузей чи регіонів, а на рівні країн – це питання обмежується використанням окремих міжнародних рейтингів.

Також залишається необхідність у дослідженні понятійного апарату конкурентоспроможності країни, факторів, що на неї впливають з врахуванням умов глобальних викликів. Актуальним залишається діагностика стану та тенденцій розвитку країн, яка формує конкурентні переваги та існує потреба у формуванні системи індикаторів конкурентоспроможності країни.

Незважаючи на значний доробок з даної тематики питання формування узагальненого методичного інструментарію щодо оцінки та аналізу конкурентоспроможності країн в умовах глобальних викликів потребує подальшого вивчення, що зумовило вибір теми магістерської роботи, постановку її мети та визначення завдань.

Мета кваліфікаційної (магістерської) роботи – обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності національних систем в умовах глобальних викликів.

Поставлена мета дослідження вимагає виконання таких основних завдань:

- розкрити сутність і значення конкурентоспроможності країни;
- розглянути фактори впливу на конкурентоспроможність країн в умовах глобальних викликів;
- дослідити методичні підходи до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку провідних країн світу;
- здійснити моніторинг країн у розрізі світових рейтингів конкурентоспроможності;
- сформувати систему індикаторів конкурентоспроможності країн;
- удосконалити методичний підхід до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни.

Об'єкт дослідження – процеси підвищення конкурентоспроможності країн в умовах глобальних викликів.

Предмет дослідження – теоретичні аспекти та прикладні підходи щодо формування методичного інструментарію для оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни.

Методи дослідження. Для досягнення мети використано низку загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, взаємопов'язаних та

послідовно застосованих у роботі, а саме методи: узагальнення та системного аналізу використано під час дослідження сутності, значення конкурентоспроможності країни та методичних підходів щодо її оцінки; причинно-наслідкових зв'язків, групування та логічного узагальнення при визначенні та класифікації факторів впливу за рівнями управління на конкурентоспроможність країни; абсолютних та відносних величин, аналізу і синтезу, статистичного аналізу, порівняння та динамічного ряду – під час проведення аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку країн у світовій економіці, моніторингу конкурентоспроможності країн та порівняльного аналізу методик міжнародного рейтингового оцінювання; графічно-аналітичний метод – для наочної ілюстрації досліджуваних показників та для відображення динаміки значень проаналізованих даних; спостереження, узагальнення, систематизації та ситуаційного аналізу – для формування та використання системи індикаторів та методичного підходу до оцінки та аналізу рівня конкурентоздатності країни.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання зацікавленими суб'єктами сформованого методичного підходу як бази для оцінки конкурентоспроможності країн, що адаптована до сучасних глобалізаційних викликів.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження були опубліковані три статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії «Б», а саме:

1. Шкляр В.В., Атаманчук З.А., Стрілок І.І. Таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країн в умовах глобальних викликів. Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY», 2024. Вип. 3 (13). С. 63-82. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-4>

2. Шкляр В.В., Ковбатюк М.В., Шкляр О.В., Янишин А.І. Аналітичний огляд сучасних тенденцій розвитку, інноваційно-інвестиційної активності та конкурентоспроможності національних економік. Збірник наукових праць

Державного університету інфраструктури та технологій: Серія «Економіка і управління». К.: ДУІТ, 2024. Вип. 56. *(подано до друку)*

3. Шкляр В.В., Ковбатюк М.В., Стрілок І.І. Методичний підхід до комплексної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країн у контексті глобальних викликів. Економіка і суспільство, 2024. Вип. 68. *(подано до друку)*.

Основні теоретико-методичні положення і результати магістерської роботи апробовані на двох науково-практичних конференціях, зокрема:

1. Шкляр В.В. Роль іноземних інвестицій у формуванні міжнародної конкурентоспроможності країни. Виклики та перспективи розвитку транспортної інфраструктури України: II Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Київ, 3-5 квітня 2024 року). К.: ДУІТ. 2024. С. 292-294.

2. Шкляр В.В., Стрілок І.І., Шевчук В.О. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності країни. Innovative educational technologies: european experience and its application in training in economics and management: Proceedings of scientific and pedagogical internship (May 20 – June 30, 2024, Riga, Latvia). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. С. 147-149. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-452-8-50>

Положення, що виносяться на захист:

- удосконалено класифікацію факторів впливу на конкурентоспроможність країни з врахуванням мега- та макро- рівнів управління, які у свою чергу включають такі класифікаційні групи: економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, економічні, форс-мажорні групи, що притаманні обом рівням та ще соціальної групи, що більшою мірою властива макрорівню. Запропонована класифікація допомагає розуміти, аналізувати та враховувати найбільш актуальні фактори впливу навколишнього середовища, які викликані процесами глобалізації, розробляти превентивні та адаптивні заходи для протистояння потрясінням різного роду;

- сформовано систему індикаторів оцінки конкурентоспроможності країни, яка включає: Світовий рейтинг конкурентоспроможності, Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності, Рейтинг готовності бізнесу, Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів, Глобальний інноваційний індекс, Індекс сприйняття корупції, Індекс ділової впевненості, Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності, Індекс економічної свободи та Індекс демократії. Запропонована система індикаторів передбачає приведення до єдиної шкали виміру всіх її складових та дозволяє країні порівнювати свої позиції з різними базами порівняння враховуючи глобальний контекст, що є критично важливим для прийняття стратегічних рішень;

- удосконалено методичний підхід до комплексної оцінки та аналізу рівня конкурентоспроможності країни, який передбачає проходження послідовних етапів у межах двох блоків – оцінки та аналізу, дозволяє системно та комплексно оцінити та проаналізувати рівень конкурентоспроможності країни, а також спрямований на адаптацію до глобальних викликів і створення ефективних стратегій, які сприятимуть сталому економічному зростанню, соціальній стабільності та екологічній стійкості країни.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 92 найменувань, 7 додатків. Загальний обсяг роботи становить 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1 Сутність і значення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації

Питання конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації має на сьогодні значну актуальність, яка обумовлена зростаючим впливом міжнародної конкуренції та швидкими темпами технологічного розвитку. Сучасний світ характеризується високим рівнем інтеграції економік, відкритістю кордонів для товарів, послуг і капіталу, а також глобальним перетіканням інновацій. Це створює нові виклики для країн, змушуючи їх удосконалювати економічні моделі, покращувати інститути управління та стимулювати інновації, аби забезпечити стаке економічне зростання і поліпшення якості життя своїх громадян.

Досліджуючи конкурентоспроможність країни першочергово варто зрозуміти сутність цього поняття. У вітчизняній науковій літературі існує достатньо багато підходів різних авторів до трактування дефініції «конкурентоспроможність». Крім того, часто використовується термін «конкурентоздатність», який, деякими дослідниками, розглядається як тотожне поняття конкурентоспроможності. Аналіз літературних джерел, який наведено у Додатку А, підтверджує, що використання цих понять, як синонімів, є не коректним, хоча вони мають багато спільних рис.

Грунтовне дослідження, щодо відмінності зазначених понять здійснене О.Є. Бабиною. На думку науковця конкурентоздатність варто розглядати, як фактичну наявність внутрішніх і зовнішніх факторів, які відображають відповідність підприємства вимогам конкурентного середовища та можливість збуту його продукції сьогодні. У свою чергу, конкурентоспроможність – це наявність внутрішніх факторів, які теоретично дадуть змогу завоювати ринок у майбутньому за допомогою товарів власного

виробництва, або це можливість знаходити шляхи для досягнення переваг над іншими учасниками ринку за рахунок внутрішніх факторів [3].

Схожу думку висловив О.В. Дейнега. У його трактуванні конкурентоспроможність – це сукупність характеристик об'єкта (товару, фірми, регіону, країни), яка відображає його потенційний результат на ринку, а конкурентоздатність – це здатність певного об'єкта (товару, фірми, регіону, країни) витримувати конкуренцію порівняно із аналогічними об'єктами на ринку [13]. Відмінність полягає у тому, що спроможність – це насамперед можливість в майбутньому реалізувати уміння і можливості «виживання» на ринку, а здатність – це притаманне об'єктові уміння та його сучасний стан [42].

Варто враховувати той факт, що конкурентоспроможність, як категорію, розглядають на різних рівнях управління: на мікрорівні, тобто це конкурентоспроможність товарів або послуг, або ж окремих підприємств, яка по суті формує внутрішньофірмову та міжфірмову конкуренцію; на мезорівні розглядається конкурентоспроможність галузей та регіонів, яка формується з конкуренції кластерів, окремих галузей національної економіки чи окремих галузей виробництва; на макрорівні дослідженню підлягає конкуренція у середині країни, як економічного середовища для формування конкурентних переваг; на мегарівні увагу приділяють вивченню конкуренції на рівні країни в цілому, а саме її політичній та економічній репутації, відносинам з іншими країнами та наднаціональними органами (рис. 1.1).

У межах даної кваліфікаційної роботи розглядається конкуренція країни на мегарівні, тому більш доцільним є використання поняття конкурентоспроможність, оскільки країна, як суб'єкт міжнародних відносин знаходиться у безперервному процесі знаходження нових конкурентних переваг та реалізації потенційних можливостей порівняно з іншими країнами (див. Додаток Б).

Найбільш значними досягненнями в дослідженні теорії конкурентних переваг на макро-, мезо- і мікрорівні характеризуються наукові праці М. Портера [79], А. Ругмана [81], Дж. Даннінга [54], які на академічному

рівні подають бачення ролі й місця національного середовища у розвитку країн з відкритою економікою; значно розширюють поле аналізу процесу інтернаціоналізації, що зумовлено врахуванням мікро- та макромотивацій міжнародної економічної діяльності в їхньому взаємозв'язку; беруть до уваги орієнтацію на досягнення і підтримання стабільної конкурентоспроможності національних економік [5].

Рисунок 1.1 – Характеристика рівнів конкурентоспроможності
Джерело: сформовано за [5; 72; 74] та доповнено автором

Враховуючи вищенаведене, можна констатувати існування взаємозв'язку та безперервного взаємовпливу конкурентоспроможності та конкурентоздатності (рис. 1.2). Вже реалізовані можливості та характерні особливості країни, які знаходять відображення у конкурентоздатності на конкретний момент часу, закладають нові виклики до пошуку та розширення потенційних переваг країни на міжнародній арені, що формує конкурентоспроможність країни. З іншого боку, реалізований потенціал у певний момент часу перетворюється з конкурентоспроможності на фактичну конкурентоздатність країни. Такий кругообіг є постійним і чим швидше відбувається один цикл перетворення, тим більш впливовішою, могутнішою та стабільнішою є країна у глобальному середовищі.

Рисунок 1.2 – Сутність та взаємозв'язок понять «конкурентоспроможність» та «конкурентоздатність»

Джерело: сформовано за [42] та доповнено автором

Розгляд конкурентоспроможності країни через міжнародну результативність національних фірм здійснено М. Портером. Він обґрунтовує, що конкурентоспроможність товару практично неможливо відокремити від конкурентоспроможності галузі (підприємства) та від конкурентоспроможності національної економіки, оскільки всі вони логічно і структуровано пов'язані та можуть вивчатись лише на основі виявлення конкурентних переваг. Конкурентоспроможністю характеризуються об'єкти різних рівнів економіки, всі суб'єкти й об'єкти глобального економічного простору: від мікрорівня – товару (послуги) – до наднаціонального – людства, світу загалом [5].

Активні інтеграційні та глобалізаційні процеси сприяють розширенню міжнародних взаємовідносин між країнами. Кожна країна, що виходить на зовнішні ринки збуту націлена на завоювання певної частки ринку, її закріплення та розширення. Міжнародна взаємодія на світовому ринку супроводжується певними перевагами, а саме економічним зростанням, розширенням ринку збуту, зменшенням залежності від внутрішнього попиту, покращенням платіжного балансу, доступом до нових технологій і знань, політичною та економічною стабільністю тощо.

Звичайно, експорт продукції та послуг дозволяє країні отримувати іноземну валюту, що підвищує національний дохід і стимулює економічне зростання. Також він допомагає збалансувати імпорт товарів та послуг, покращуючи загальний стан платіжного балансу країни. Внутрішній ринок може бути обмеженим за обсягом, тоді як міжнародний ринок відкриває доступ до більшої кількості споживачів. Крім того, країни можуть спеціалізуватися на виробництві товарів, у яких вони мають конкурентну перевагу, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси і забезпечує вигідніші умови торгівлі. У сукупності дані переваги закладають основу для конкурентоспроможності країни та формують її економічний потенціал [44].

На нинішньому етапі глобалізації конкурентоспроможність країн є показником стану та перспектив розвитку їхніх господарських систем, визначає характер участі в міжнародному поділі праці та стає гарантом політичної й економічної стабільності під дією впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Центральне місце в напрямі вивчення сутності й характеру міжнародної конкурентоспроможності займає теорія М. Портера, який спробував пояснити конкурентоспроможність країни у вигляді системи з чотирьох детермінант, а саме стратегія, структура та конкуренція (тобто умови в країні, які визначають те, як утворюються та керуються фірми, і характер конкуренції на внутрішньому ринку); факторні умови (тобто кваліфікована робоча сила певного профілю або інфраструктура, які необхідні для успішної конкуренції в даній галузі); умови попиту (тобто який попит існує на продукцію чи послуги, що пропонуються даною галуззю, на внутрішньому ринку); споріднені та підтримуючі галузі (тобто наявність або відсутність у країні споріднених чи підтримуючих галузей, конкурентоспроможних на міжнародному ринку). Дві змінні, які не є детермінантами, але суттєво впливають на обставини у країні – це випадкові події та дії уряду. Ця теорія є основою при складанні рейтингів конкурентоспроможності країн провідними інститутами [5].

Країни стикаються з низкою глобальних викликів на світових ринках, які впливають на їхню економічну стійкість і конкурентоспроможність. Ці виклики мають багатогранний характер і часто потребують колективних рішень та використання адаптаційних заходів. До основних з них варто віднести такі:

➤ Економічна нестабільність та інфляція. Коливання світових цін на енергоносії та сировину, особливо зростання цін на нафту, газ та інші ресурси, може призводити до підвищення витрат на виробництво і транспортування, що підриває конкурентоспроможність товарів на міжнародному ринку. У свою чергу високий рівень інфляції у провідних країнах (наприклад США, країнах ЄС) впливає на зростання витрат і зменшення купівельної спроможності, що скорочує попит на товари й послуги.

➤ Зміна клімату та екологічні вимоги. Посилення екологічних стандартів, вимог до викидів CO₂ та впровадження «зелених» технологій збільшують витрати виробників. Країни, що не можуть швидко адаптуватися до екологічних стандартів, ризикують втратити конкурентні переваги. Часті зміни клімату, зокрема посухи, повені та урагани, призводять до збитків у сільському господарстві та інфраструктурі, що впливає на стабільність економік.

➤ Технологічні зміни та цифрова трансформація. Країни, які не інвестують достатньо в технологічний розвиток та автоматизацію виробництв, можуть втратити позиції через відсталість у технологічній конкуренції. Розвиток цифрової економіки супроводжується підвищенням загроз кіберзлочинності, що потребує інвестицій у захист даних та інформаційних систем, тобто розвитку кібербезпеки.

➤ Геополітична нестабільність. Політичні конфлікти та торгові війни порушують міжнародні ланцюги постачання, знижують торгову активність та спричиняють додаткові витрати для країн. Геополітична напруженість призводить до впровадження санкцій, торговельних та інших бар'єрів, що негативно впливають на економічні відносини між країнами.

➤ Демографічні зміни та міграція. Однією з основних проблем високорозвинених країн є старіння населення, що збільшує навантаження на систему соціального забезпечення і зменшує кількість працездатного населення, необхідного для економічного зростання. Збільшення кількості мігрантів, як через економічні, так і через кліматичні чи політичні причини, створює виклики для соціальних систем і ринків праці країн.

➤ Зміни в глобальній торгівлі. Перебудова глобальних ланцюгів постачання, з якою зіткнулися у період пандемії COVID-19, повномасштабного вторгнення РФ в Україну та інші політичні конфлікти змусили багато країн переглянути свої логістичні ланцюги, шукаючи нові джерела постачання сировини та компоненти для мінімізації ризиків. Підвищення тарифів та впровадження нових митних правил також призводять до зростання витрат на міжнародну торгівлю.

➤ Зростання нерівності. Економічна та технологічна нерівність є одними з ключових викликів сьогодення. Нерівномірний розподіл доходів і можливостей між країнами та всередині країн може спричинити соціальні заворушення, що впливає на внутрішню та зовнішню стабільність економіки. А країни з недостатнім доступом до сучасних технологій можуть відставати в розвитку, що підсилює розрив у рівні життя між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

➤ Високий рівень боргового навантаження. Багато країн, особливо в умовах економічних криз, змушені брати великі позики для підтримки економіки, що призводить до накопичення боргу і створює ризики для стабільності в майбутньому.

➤ Виклики мультикультуралізму і національної ідентичності. Зростання націоналістичних рухів та популізму у багатьох країнах створює виклики для міжнародної співпраці та глобальної торгівлі, підриваючи існуючі економічні та політичні союзи [44].

Таким чином, глобальні виклики сьогодення вимагають від країн комплексного підходу до вивчення факторів впливу на формування своїх конкурентних переваг на світових ринках.

1.2 Фактори впливу на конкурентоспроможність країн в умовах глобальних викликів

Наявність впорядкованої класифікаційної системи факторів впливу на конкурентоспроможність країни спрощує розуміння сили і напрямів їх впливу, що відіграє ключову роль при становленні країни, як самостійної та впливової одиниці у конкурентному середовищі міжнародних економічних відносин.

Утримувати високий рівень конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів та мінливості навколишнього середовища стає дедалі складніше. Фактори внутрішнього та зовнішнього середовища впливають на поточний стан економіки, здатність функціонувати на світовому ринку, макроекономічну стійкість, рівень інвестиційної та інноваційної привабливості, можливість інтегруватися на міжнародні ринки тощо. Тому доцільним є використання комплексного підходу до аналізу факторів впливу на основі їх класифікації, що дозволяє країні ефективно розвиватися, підтримувати економічну стабільність та покращувати свої позиції на світовому ринку. З іншого боку неможна нехтувати тим фактом, що конкурентоспроможність розглядається на різних рівнях управління і вони також є визначальними під час удосконалення таксономії факторів впливу.

Звичайно, що фактори на кожному з рівнів управління є взаємозалежними та впливають один на одного. Крім того, формування стійкої конкурентної позиції країни забезпечують саме конкурентні регіони, галузі та підприємства. Розуміння кожного елементу соціально-економічної системи у підвищенні власної конкурентоспроможності та максимальна реалізація власного потенціалу дозволяє сформувати конкурентоспроможну країну. Тому, розглядаючи фактори впливу на конкурентоспроможність обов'язковим є врахування рівня управління.

Досліджуючи пріоритетні фактори забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації С.М. Макуха розподіляє їх на фактори мікро- та макrorівня. Відповідно до факторів

мікрорівня відносяться дві групи факторів: розвиток національних компаній (технологія виробничого процесу, рівень кваліфікації менеджерів вищої ланки, досвід у галузі маркетингу) і якість мікроекономічного бізнес-середовища (інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку, розвиток інформаційної інфраструктури, відповідність внутрішньої пропозиції товарів попиту). У свою чергу, фактори макрорівня проявляються в активній ролі держави, у створенні сприятливих умов для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів на міжнародних ринках. Автор зазначає, що здійснити прорив на міжнародні ринки транзитивні країни зможуть тільки на основі виробництва інноваційних товарів з високим рівнем обробки [24].

Войновою Є.І. фактори впливу на конкурентоспроможність країн розподіляються на дві основні групи – зовнішні та внутрішні. У межах кожної з груп фактори градовані у залежності від характеру впливу на фактори втрати, розширення, звуження та отримання конкурентоспроможності, а також деталізовані у відповідності до напрямів, а саме політичні, економічні, технологічні, соціально-демографічні, екологічні. Запропонована класифікація покликана встановити чітке розмежування між факторами конкурентоспроможності країни і її передумовами та наслідками, які часто представляються у науковій літературі саме факторами впливу [8].

Розгляд наукових праць закордонних та вітчизняних авторів [7; 14; 26; 31; 33; 72; 73; 80] свідчать про відсутність цілісної систематизації факторів впливу на конкурентоспроможність країни, а передбачає лише визначення та характеристику деяких з них. Зауважимо, що на сьогодні відсутня комплексна, систематизована, логічно побудована таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країни, яка б враховувала сучасні глобальні виклики.

Оскільки конкурентоспроможність країни відображає ефективність її економіки у порівнянні з іншими країнами, то ключовими у її досягненні та підвищенні стають саме фактори, які властиві макро- та мегарівню. З метою

підвищення раціональності та зручності використання таксономії факторів їх варто розділити у відповідності до класифікаційних груп, а саме економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, економічні, форс-мажорні групи, що притаманні обом рівням та ще соціальної групи, що більшою мірою властива макрорівню.

Фактори мегарівня по суті є відображенням процесів, що відбуваються у глобальній економіці та формують певні тренди, переpons, вимоги до підвищення функціональності країн. Більшою мірою країна має враховувати та максимально швидко адаптуватися до даних факторів, оскільки вплинути чи ліквідувати їх не в змозі.

Вивчення економічних факторів мегарівня має ключове значення, оскільки ці фактори визначають зовнішнє середовище, у якому функціонує національна економіка. До даної групи варто віднести такі фактори: рівень світових цін, зміна попиту та пропозиції на світовому ринку, економічні і фінансові кризи. Країна, що своєчасно адаптується до змін у світовому попиті та пропозиції, зможе краще захистити свою економіку від зовнішніх шоків і підвищити конкурентоспроможність.

Важливість групи політичних факторів мегарівня обумовлюється тим, що міжнародні політичні рішення безпосередньо впливають на економічні можливості та позицію країни на глобальному ринку (наприклад, міжнародні санкції та введення ембарго). Міжнародні торговельні партнерства та договори розширюють доступ до нових ринків, сприяють зниженню тарифів і бар'єрів, покращують інвестиційний клімат та налагоджують технологічний обмін.

До групи технологічних факторів віднесено розробку і впровадження інновацій та цифрову трансформацію. Ці фактори визначають здатність країни активно впроваджувати сучасні технології для зміцнення своїх позицій на світовій арені, а також є ключовим для формування довгострокової конкурентоспроможності. Інновації забезпечують країну новими можливостями для економічного розвитку, а цифрові технології

сприяють ефективній інтеграції у світову економіку та підвищенню продуктивності.

Розподіл інвестиційних потоків напряму впливає на розвиток національних економік, модернізацію виробничих процесів і стимулювання інновацій. Тому рух інвестиційного капіталу є фактором інвестиційної групи.

До групи ресурсних факторів входять світові міграційні процеси та рух інтелектуального капіталу. Міграція робочої сили дозволяє країні отримати необхідні людські ресурси, а рух інтелектуального капіталу сприяє розвитку інновацій та підвищенню рівня науково-технічного потенціалу за рахунок притоку висококваліфікованих кадрів, міжнародного обміну знаннями та технологіями тощо.

Світові комунікаційні мережі є фундаментальним інфраструктурним фактором мегарівня, оскільки саме вони забезпечують доступ до глобальних ринків, сприяють розвитку міжнародного бізнесу, підтримують інновації та цифрову трансформацію, зміцнюють національну безпеку та розвивають людський капітал.

Група інституційних факторів представлена міжнародними інституціями, а саме міжнародними організаціями, угрупованнями, конгресами, комісіями. Міжнародні інституції створюють глобальні правила гри, що визначають умови торгівлі, економічної співпраці, вирішення конфліктів, екологічні стандарти та багато іншого. Участь у цих інституціях дозволяє країні впливати на міжнародну політику, отримувати доступ до нових ринків, технологій, знань та фінансових ресурсів, що значно підвищує її конкурентоспроможність.

Екологічна група включає кліматичні зміни, які впливають на різні галузі економіки, ресурси та міжнародну торгівлю. Країни, які адаптуються до цих змін і активно інвестують у розвиток «зелених» технологій, екологічну відповідальність та стійкі економічні моделі, зможуть залучати інвестиції, зміцнювати репутацію та зберігати конкурентоспроможність на світовій арені.

Група форс-мажорних факторів на мегарівні представлена можливістю виникнення пандемій. Пандемії, як глобальні кризи, здатні значно впливати

на економіку, здоров'я населення та соціальні процеси, що вимагає від урядів і бізнесу адаптації та готовності до непередбачуваних ситуацій.

На макрорівні фактори впливу на конкурентоспроможність країни відображають більшою мірою рівень, динаміку, тенденції, умови та можливості в середині країни. Контроль за оптимізацією їх впливу є важливим елементом в управлінні національною економікою та побудові високого рівня конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Економічна група факторів включає інфляцію, державний борг, бюджетний дефіцит і платоспроможність населення. Конкурентоспроможність країни залежить від її здатності ефективно управляти макроекономічними показниками для створення привабливого бізнес-клімату та сприяння економічному зростанню. Інфляція впливає на купівельну спроможність населення, вартість виробничих ресурсів та рівень економічної стабільності. Рівень державного боргу безпосередньо впливає на економічну стабільність країни та її здатність фінансувати державні програми, розвивати інфраструктуру та підтримувати соціальні виплати. Збалансована боргова політика сприяє підтриманню довіри інвесторів, забезпечує стабільність бюджетних видатків та підвищує здатність держави інвестувати у розвиток економіки. Контроль над бюджетним дефіцитом дозволяє підтримувати стабільність державних фінансів і зберігати макроекономічну рівновагу. Підвищення платоспроможності населення сприяє економічній стабільності, розвитку внутрішнього ринку та стимулює зростання національного бізнесу.

Політичні фактори формують основу для економічного розвитку, впливають на довіру інвесторів, ефективність державного управління та бізнес-клімат у країні. Стабільні політичні інститути забезпечують послідовність у проведенні економічної політики та гарантують ефективне управління ресурсами країни.

До групи технологічних факторів включено рівень інноваційності та технологічну готовність. Технологічні зміни впливають на ефективність виробництва, можливості розвитку нових галузей, здатність країни адаптуватися до глобальних ринкових умов та підтримувати сталий

економічний розвиток. Рівень інноваційності країни визначає залученість до розвитку та використання нових продуктів, технологій та бізнес-моделей, які забезпечують переваги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

До інвестиційної групи віднесено фактори, що впливають на здатність економіки залучати капітал, розвивати бізнес-середовище, забезпечувати передачу технологій і знань, створювати робочі місця. Рівень ПП є важливим індикатором економічної стабільності та конкурентоспроможності країни на глобальній арені. Захист прав власності та контрактів, низькі бар'єри для входу на ринок, регуляторна підтримка є базовими умовами для ведення бізнесу. Доступ до фінансових ресурсів, таких як кредити, венчурний капітал, державні та приватні інвестиційні фонди, має велике значення для розвитку підприємництва та забезпечення економічного зростання країни.

Основоположні фактори, що впливають на економічний розвиток, продуктивність праці, інноваційну активність та здатність країни виходити на світову арену відносяться до групи ресурсних. Кількість населення впливає на економічний потенціал країни через розміри ринку праці та споживчий попит, що є важливим для формування конкурентних переваг. Освіченість та кваліфікація робочої сили є критичними для створення економіки, орієнтованої на інновації та технології. Низький рівень безробіття є важливим для підтримки економічної та соціальної стабільності. Якість людського потенціалу визначає спроможність країни до ефективного використання ресурсів та підвищення продуктивності праці. Природні ресурси є важливими, особливо в енергетично залежних або ресурсно-орієнтованих економіках.

Вивчення групи інфраструктурних факторів необхідне для підвищення економічного розвитку, продуктивності та інновацій, що дозволяє країні конкурувати на глобальній арені. Розвинена транспортна інфраструктура дозволяє зменшити витрати на перевезення товарів, що робить продукцію конкурентоспроможною на внутрішньому та міжнародному ринках, а також підвищує доступність до міжнародних ринків. Енергетична інфраструктура є критично важливою для підтримки промислового виробництва, інновацій та економічного зростання.

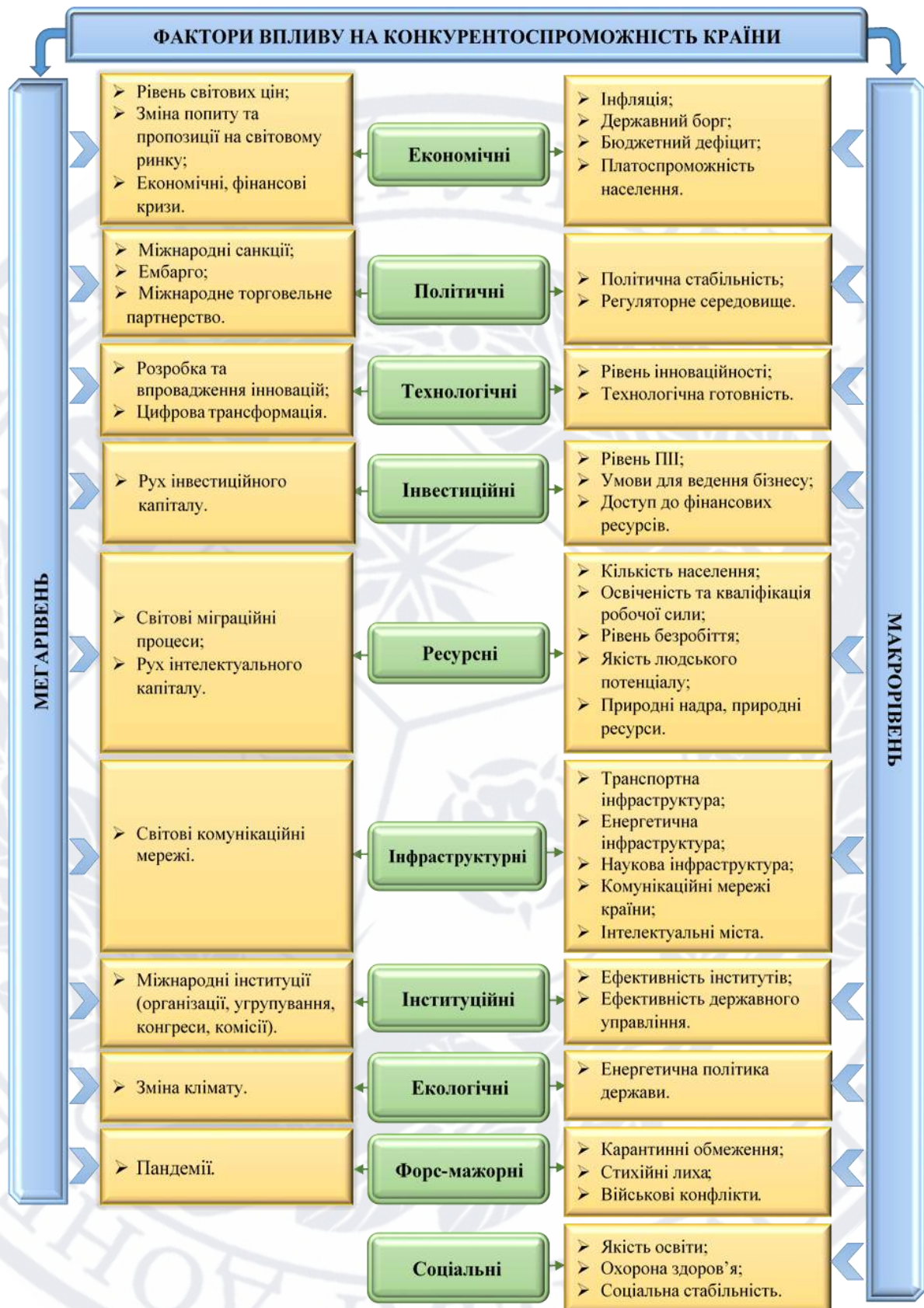

Рисунок 1.3 – Таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країни

Джерело: сформовано автором

Група інституційних факторів, а саме ефективність інститутів та ефективність державного управління, є надзвичайно важливою, оскільки інститути забезпечують правове середовище, стабільність, захист прав власності, регулювання бізнесу та впровадження політик, що безпосередньо впливає на економічний розвиток, залучення інвестицій та ефективне функціонування ринку.

Урахування групи соціальних факторів також є важливими з погляду того, що країни з високим рівнем освіти здатні конкурувати у високотехнологічних секторах, створюючи інноваційні продукти та рішення, які користуються попитом на світових ринках. Наявність розвиненої системи охорони здоров'я у країні приваблює більше інвестицій, оскільки бізнеси знають, що здорові працівники є стабільною базою для продуктивності.

Енергетична політики держави, яка більшою мірою визначається впровадженням та використанням альтернативних джерел енергії у функціонуванні різних суб'єктів національної економіки також здійснює вплив на конкурентоспроможність країни. Оскільки світова економіка поступово переходить на більш екологічно чисті джерела енергії, стратегічні рішення у цій сфері знижують енергетичну залежність, сприяють зменшенню екологічного навантаження, стимулюють інновації та економічний розвиток, залучають інвестиції та забезпечують стабільність енергетичного сектору.

Група форс-мажорних факторів є значущою в сучасних глобалізаційних умовах функціонування країни, оскільки карантинні обмеження, стихійні лиха та військові конфлікти несуть негативні наслідки для збереження конкурентних позицій в міжнародному співтоваристві.

Отже, врахування глобальних викликів сьогодення на формування конкурентоспроможності країни передбачає необхідність дослідження таких факторів впливу мега- та макрорівня, що наведені на рисунку 1.3.

Вивчення факторів мегарівня дозволяє країнам краще розуміти та адаптуватися до зовнішніх змін, знижувати ризики від світових коливань і криз. Вчасне реагування на зміни у глобальній економіці забезпечує спроможність країни протистояти потрясінням різного роду. Регулювання рівня впливу факторів макрорівня забезпечує підтримку стабільності,

наращення потенціалу та зміцнення конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. Тому для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності країни необхідно здійснювати систематичний аналіз визначених факторів, розробляти і впроваджувати ефективні стратегії управління з їх врахуванням.

1.3 Методичні підходи до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні

Конкурентоспроможність країни відіграє важливу роль у зусиллях держави щодо досягнення сталого розвитку, який впливає на добробут населення, тому її вимірюванню присвячено багато досліджень. Водночас вона сприяє формуванню економічної політики як на рівні країни, так і на регіональному рівні, що, в свою чергу, впливає на бізнес, особливо при розробці стратегій, які покращують мікро- та макроекономічний рівень країни [74].

Незважаючи на важливість конкурентоспроможності в ринковій економіці, як практичні, так і методичні питання оцінки її стану залишаються невирішеними. Однією з причин є те, що цей феномен є складним явищем, який в реальності проявляється в багатьох різних аспектах, а тому концепції та визначення конкурентоспроможності акцентують увагу на різних аспектах, що її відображають. З іншого боку, майже всі вони підкреслюють її вплив на економічний розвиток країни [57].

Аналіз наукової літератури [1; 9; 38] з цього питання дає можливість згрупувати методи оцінки конкурентоспроможності країни залежно від їх мети (рис. 1.4). Якщо метою є оцінка загальної конкурентоспроможності країни, можуть бути використані міжнародні рейтинги, які складаються міжнародними організаціями, такими як Всесвітній економічний форум та Міжнародним інститутом розвитку менеджменту, що використовують систематизовані критерії для оцінки конкурентоспроможності країн. Ці рейтинги, як правило, враховують аспекти економічної стабільності, якості освіти, інфраструктуру, інноваційність тощо.

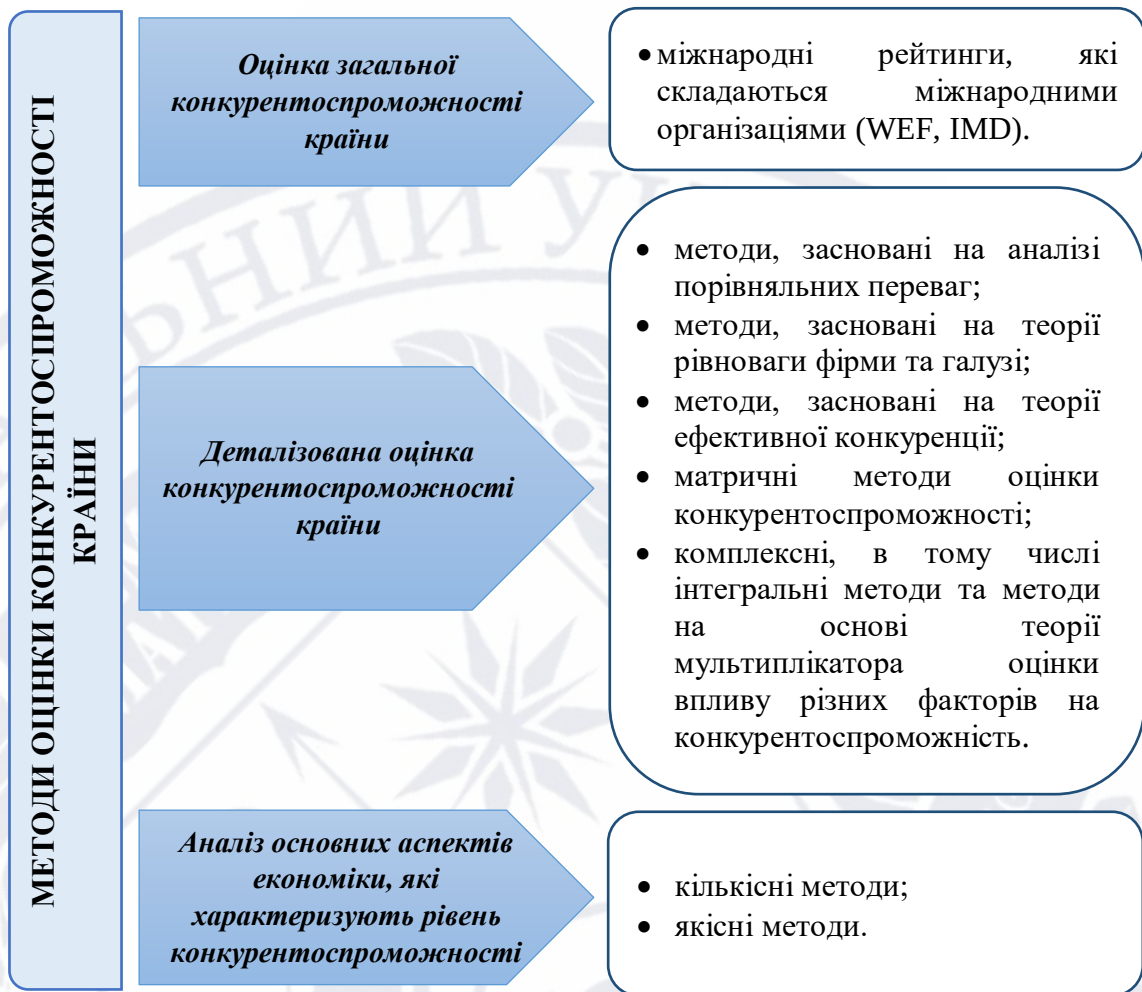

Рисунок 1.4 – Методи оцінки конкурентоспроможності країни залежно від мети

Джерело: сформовано автором на основі [1; 9; 38]

Для аналізу основних аспектів економіки, які характеризують рівень конкурентоспроможності, можуть використовуватися кількісні (hard data) та якісні (survey data) методи. Кількісні методи базуються на використанні об'єктивних, вимірюваних даних: можуть бути такі показники, як ВВП на душу населення, рівень безробіття, інфляція, рівень інвестицій тощо. Ці дані зазвичай збираються офіційними статистичними службами та міжнародними організаціями. Кількісні методи дозволяють проводити точний порівняльний аналіз і виявляти тенденції. Наприклад, можна використовувати статистичні дані про обсяги виробництва, експорту, імпорту тощо.

Якісні методи включають експертні оцінки, аналіз політичної стабільності, якості освіти, соціального захисту та інших нечислових

параметрів. Ці методи дозволяють оцінити аспекти конкурентоспроможності, які важко або неможливо виміряти кількісно. Наприклад, якісні методи можуть включати аналіз стратегій розвитку, інноваційної активності, якості управління.

Задля деталізованішої оцінки конкурентоспроможності країни, враховуючи різні аспекти та фактори, використовують аналітичні методи. Наприклад:

- методи, засновані на аналізі порівняльних переваг, досліджують, які унікальні переваги має країна порівняно з іншими країнами: природні ресурси, технологічні здобутки, освітній рівень населення тощо;
- методи, засновані на теорії рівноваги фірми та галузі, аналізують, як країна може оптимізувати свою продуктивність та ефективність, використовуючи свої ресурси в різних галузях;
- методи, засновані на теорії ефективної конкуренції, вивчають наскільки ефективно країна може конкурувати на міжнародному ринку, беручи до уваги такі фактори: якість продукції, цінова конкурентоспроможність, інновації тощо;
- матричні методи оцінки конкурентоспроможності використовуються для візуалізації та аналізу конкурентоспроможності, дозволяючи визначити ключові сфери сильних і слабких сторін;
- комплексні, в тому числі інтегральні методи та методи на основі теорії мультиплікатора оцінки впливу різних факторів на конкурентоспроможність, дозволяють провести глибший аналіз, враховуючи взаємозв'язок і взаємовплив різних факторів.

Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності країн як у теорії, так і на практиці піддавалися трансформації. Науковою спільнотою пропонувався різноманітний інструментарій, що формувався під впливом розвитку як економічної теорії, так і систем статистичного збирання та обробки інформації по країнах світу, обчислюваних систем та мінливості зовнішнього середовища. Загалом можна виділити чотири етапи розвитку методики оцінки конкурентоспроможності країн світу, що наведені на рисунку 1.5 [20].

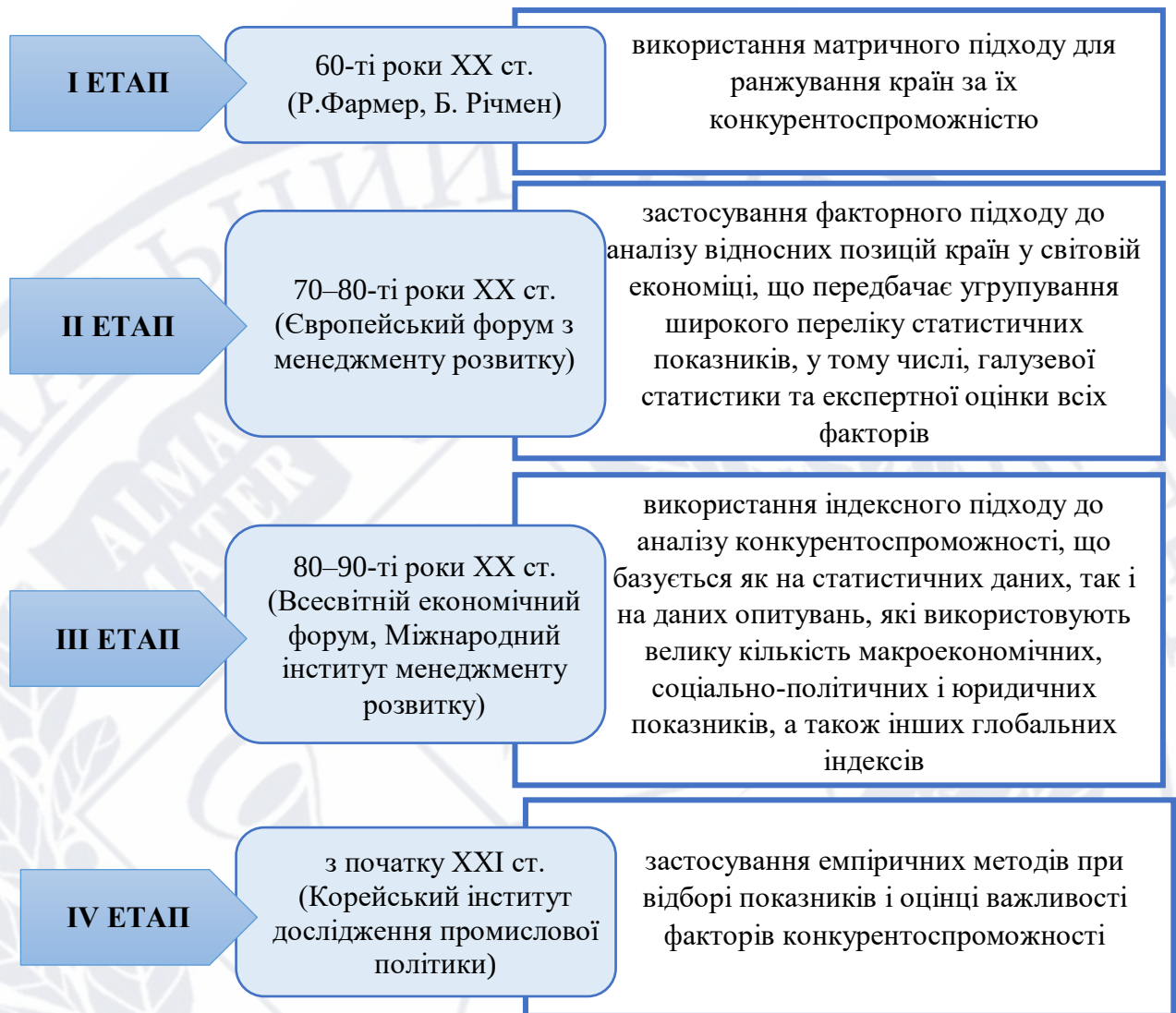

Рисунок 1.5 – Етапи розвитку методики оцінки конкурентоспроможності країн світу

Джерело: сформовано за [20; 39]

Дослідження питання методичного інструментарію конкурентоспроможності показало, що більшою мірою науковці зосереджують свою увагу на аналізі та оцінці конкурентоспроможності підприємств, організацій та компаній, тобто більша частина оновлених моделей, методичних підходів та механізмів охоплює саме мікрорівень. Мезо- та макрорівні знаходять відображення у обмеженого кола дослідників, а конкурентоспроможність на мегарівні зазвичай зупиняється на розгляді та порівнянні результатів міжнародних рейтингових оцінок.

Жоден рейтинг або індикатор не може повністю охопити всі аспекти конкурентоспроможності, тому їх варто використовувати в поєднанні з іншими даними та інформацією. Відповідно до актуальності і змін у світовій економіці, методичні підходи необхідно адаптувати або модифікувати залежно від конкретних потреб та доступності даних.

Враховуючи вищенаведене, заслуговує окремої уваги наукове дослідження І.С. Марченко, що присвячене методиці оцінки міжнародної конкурентоспроможності, у якому автор узагальнює науковий та практичний досвід щодо підходів до аналізу міжнародної конкурентоспроможності шляхом виділення трьох напрямів: якісний аналіз її внутрішніх складових (інфраструктури, ринків, інституцій, виробництва, технологічного розвитку); виявлення конкурентних переваг системи зовнішньої торгівлі; пошук параметрів оптимізації зовнішньоекономічної діяльності із зовнішнім конкурентним простором. Такий підхід здійснюється у декілька етапів та дозволяє провести детальний аналіз рівня конкурентоспроможності економіки, виявити її сильні та слабкі сторони, виявити кореляційну залежність загального рівня міжнародної конкурентоспроможності економіки від окремих факторів, простежити загальний тренд розвитку світової господарської системи та її вплив на трансформацію економік; розрахувати потенціал зовнішньої торгівлі країн конкурентів та досліджуваної країни; на основі методу багатомірного статистичного дослідження здійснити класифікацію індикаторів конкурентоспроможності країни всередині конкурентного простору, за «кластерами» або групами країн. На відміну від інших методів, цей вид аналізу дає можливість класифікувати об'єкти не за однією ознакою, а за декількома одночасно [26].

Аналіз та оцінка конкурентоспроможності країни є складним процесом, який вимагає використання різних методичних підходів, які дозволяють враховувати численні аспекти економічної діяльності, включаючи макроекономічні показники, якість життя, рівень інноваційної активності та багато інших факторів. У цьому контексті міжнародні рейтинги є

індикаторами, що розкривають сильні та слабкі сторони, потенціал розвитку певної країни у системі світогосподарських зв'язків. По суті вони виступають аналітичними інструментами оцінки порівняльних конкурентних характеристик суб'єктів у світовій системі, а також вказують напрям удосконалення і розширення можливостей для підвищення конкурентоспроможності країни.

Проте глобалізаційні виклики вимагають на сьогодні удосконалення та/або модифікації наявного методичного інструментарію щодо оцінки конкурентоспроможності країни шляхом врахування актуальних на конкретний момент зовнішніх проявів, тенденцій, ризиків, вимог і навіть можливостей. Оновлення інструментарію оцінки конкурентоспроможності дозволяє адекватно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, підвищувати ефективність бізнес-рішень та забезпечувати довгострокову конкурентну перевагу на будь-яких рівнях управління.

Висновки до розділу 1

В умовах глобалізації та постійних економічних змін конкурентоспроможність країн набуває особливої важливості. Це поняття відображає здатність держав ефективно використовувати свої ресурси, залучати інвестиції та інновації, а також забезпечувати високий рівень життя населення. Глобальні виклики, такі як економічні кризи, зміна клімату, демографічні зміни, геополітична нестабільність, технологічна нерівність та зростання соціальної нерівності, ускладнюють завдання підтримання конкурентоспроможності. Водночас ці виклики стимулюють пошук нових шляхів адаптації та інновацій.

Для збереження конкурентоспроможності в умовах глобалізації країни мають впроваджувати сучасні методи управління, розвивати цифрові та «зелені» технології, зміцнювати інститути управління та забезпечувати соціальну стабільність. Системний підхід до управління конкурентними

перевагами дозволяє не лише ефективно реагувати на зовнішні виклики, а й формувати стале економічне зростання, орієнтоване на довгострокові перспективи.

Для досягнення стабільного розвитку важливим є комплексний підхід до вивчення факторів, які впливають на конкурентні переваги, особливо в умовах глобальних викликів. Конкурентоспроможність країни залежить від багатьох факторів макро- та мегарівня, серед яких ключовими є економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, соціальні, екологічні та форс-мажорні. Урахування цих факторів та здатність адаптуватися до глобальних викликів є ключовими для збереження і підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

Аналіз методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності країни показує, що це складний і багатогранний процес, який вимагає врахування численних аспектів економічної, соціальної, технологічної та екологічної діяльності. Існуючі підходи, такі як кількісні, якісні, матричні та інтегральні методи, забезпечують ґрунтовний інструментарій для оцінки сильних і слабких сторін країни, а також визначення можливостей і загроз у глобальній економіці.

Водночас глобалізація та сучасні виклики вимагають модифікації традиційних методів. Зокрема, важливим є врахування нематеріальних активів, таких як рівень інноваційності, цифрова зрілість, інтелектуальна власність, а також вплив глобальних трендів, ризиків і можливостей. Це вимагає впровадження сучасних аналітичних інструментів, які дозволяють адекватно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища, підвищувати конкурентоспроможність та забезпечувати стійкий розвиток країни. Удосконалення методичного інструментарію оцінки конкурентоспроможності є ключовим елементом для розробки ефективних стратегій економічного розвитку, здатних адаптуватися до глобальних викликів і забезпечувати довгострокову конкурентну перевагу.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН СВІТУ

2.1 Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку країн у світовій економіці

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції світова економіка зазнає динамічних змін, що суттєво впливають на позиції країн на міжнародній арені. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку країн, у контексті вивчення їх конкурентоспроможності, є надзвичайно важливим, оскільки розуміння економічних тенденцій дозволяє країнам адаптуватися до нових умов та посилювати свої конкурентні переваги, аналіз сприяє виявленню лідерів технологічного розвитку та їхнього впливу на глобальні інвестиційні потоки та інноваційні процеси, ідентифікувати фактори, що сприяють успіху, або, навпаки, стримують економічне зростання окремих держав.

Світова економіка у 2022 р. зросла на 3,1%, що є близько половини відсоткового зростання у 2021 р. (5,9%). Великі відмінності у ВВП на душу населення зберігаються в усьому світі. Більшість розвинутих країн у 2022 р. досягли результату, що перевищує 30 тис. дол. обсягу виробленої продукції на душу населення. Проте, дві з п'яти африканських країни, що розвиваються зафіксували зменшення виробництва на душу населення у розмірі 1 тис. дол. Більшість країн, що розвиваються, в Америці, Азії та Океанії досягли рівня аналізованого показника – понад 3 тис. дол. на душу населення.

Зростання ВВП у розвинених країнах знизилося з 5,2% у 2021 р. до 2,5% у 2022 р. У країнах, що розвиваються зростання сповільнилося і становить 3,8% у 2022 р., що є негативною тенденцією після значного відновлення в 2021 р. (6,9%). Африканські та американські країни, що розвиваються, мають зростання ВВП у 2022 р. на 2,9% та 3,9% відповідно. Щодо країн Азії, що розвиваються, то їх рівень ВВП зріс на 3,9%, що є нижчим ніж до пандемії. Океанія мала позитивну тенденцію, яка

характеризується зростанням ВВП з $-0,2\%$ у 2021 р. до $3,5\%$ у 2022 р. Рієнь ВВП найменш розвинених країн (НРК) хоча і зріс на $4,3\%$, але все ж залишається нижче цільового показника встановленого Порядком денним сталого розвитку до 2030 року (7%). Темпи зростання ВВП на душу населення становили $1,9\%$ [64].

Глобальна економічна нерівність залишається характерною тенденцією сучасної світової економіки. За останні 10 років світовий розподіл номінального ВВП країн світу супроводжувався збільшенням рівності. Наприклад, у 2012 р. найменш розвинені країни, на які припадає 85% світового населення, складали 37% світового ВВП, а вже до 2022 р. їх частка у ВВП становила 40% . Проте, останні п'ять років не прослідковується значне зменшення нерівності між розвиненими та іншими групами країн.

Найвищий ВВП на душу населення в номінальному вираженні зафіксовано для Ліхтенштейну (172409 дол.), Люксембургу (128481 дол.), Бермудських островів (119204 дол.), Ірландії (101803 дол.), Кайманових островів (96643 дол.) та Швейцарії (93947 дол.) [64].

Розглядаючи торговельні відносини варто відзначити наступні динамічні зміни. У 2022 р. вартість світового товарного експорту зросла на $11,4\%$. Це був другий рік стійкого зростання після двох років спаду спричиненим пандемією COVID-19. Глобальний експорт склав 24,9 трлн дол., що на 2,5 трлн дол. більше, ніж у попередньому році. У цілому майже всі розвинуті економіки зафіксували зростання експорту. Розвинені країни експортували 13,7 трлн дол., а країни, що розвиваються, – 11,2 трлн дол. Серед країн, що розвиваються, значне падіння було зафіксовано в Тувалу ($-84,5\%$), Білорусі ($-42,7\%$), Сент-Кітс і Невіс ($-40,5\%$) та Україні ($-34,8\%$), а також у кількох інших малих острівних державах [64].

У 2023 р. вартість світового експорту товарів знизилася на $4,3\%$. Світовий експорт склав 23,8 трлн дол., що на 1,1 трлн дол. менше, ніж у попередньому році [30]. Динаміка зміни обсягу світового експорту товарів наведена на рисунку 2.1.

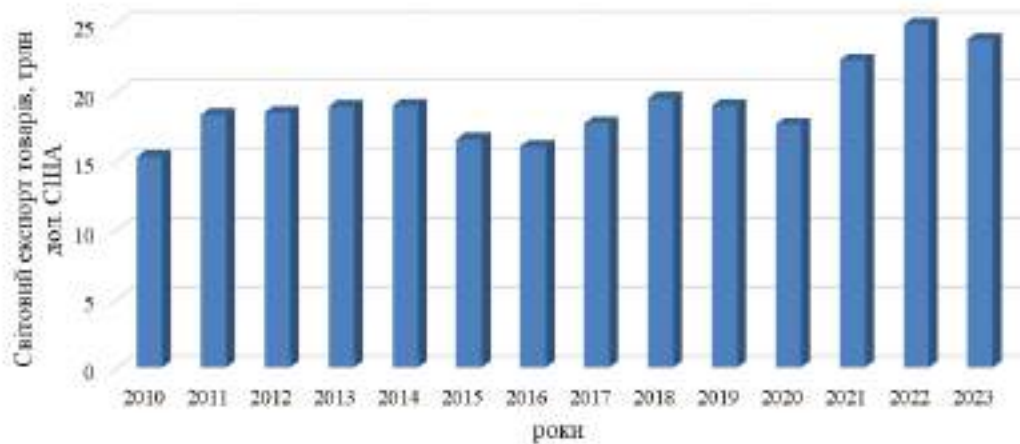

Рисунок 2.1– Світовий експорт товарів за період 2010-2023 рр., трлн дол.
США

Джерело: складено автором на основі [30; 64]

Характерною особливістю для 2022 р. було суттєве зростання експорту та імпорту товарів – більш ніж на 10% в розвинених країнах та на 12% у країнах Азії та Океанії, що розвиваються. Африканські та американські країни, що розвиваються, зазнали найбільшого зростання експорту, який становив 16,9% [64]. Проте вже у 2023 р. африканські країни, що розвиваються, зазнали найбільшого падіння експорту (-9,9%), за ними йдуть країни Азії та Океанії (-6,7%), тоді як експорт американських країн, що розвиваються, скоротився менше (-1,2%) [30]. Динаміка зміни обсягів експорту товарів деталізована за групами країн за період 2018-2022 рр. наведена у таблиці 2.1. Як бачимо, всі з представлених груп країн станом на 2022 р. мають позитивний приріст у порівнянні як з 2018 р., так і з попереднім періодом.

Що стосується імпорту (табл. 2.2), то станом на 2022 р. найвищий приріст (21,4%) зареєстровано у американських країн, що розвиваються, а друге місце, із значенням 18,9%, посідають африканські країни, що розвиваються. У країнах Азії та Океанії, що розвиваються імпорт збільшився значно менше – 10,2% [64]. Проте вже у 2023 р. тенденції змінилися. Величина імпорту у країн Америки, що розвиваються, скоротилася на 6,1%, в Африці – на 5,6%, а в Азії та Океанії на 4,8%. [30].

Таблиця 2.1 – Обсяг експорту товарів за групами країн за період 2018-2022 рр., млрд дол. США

Країна	Роки					Темп росту, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2018	2022/2021
Світ, усього	19453	19019	17619	22366	24926	128,13	111,45
Розвинені країни	10122	10426	9527	12431	13683	135,18	110,07
Країни, що розвиваються	8657	8593	8092	9935	11243	129,87	113,17
Країни Африки, що розвиваються	484	479	386	569	665	137,40	116,87
Країни Америки, що розвиваються	1086	1055	955	1210	1415	130,29	116,94
Країни Азії та Океанії, що розвиваються	7087	7060	6750	8156	9163	129,29	112,35
Вибіркові групи							
Країни, що розвиваються, за винятком Китаю	6170	6094	5501	6577	7650	123,99	116,31
Країни, що розвиваються, за винятком НРК	8466	8394	7911	9697	10964	129,51	113,07
НРК	191	199	181	238	279	146,07	117,23
Країни, що розвиваються та не мають виходу до моря	191	190	167	220	277	145,03	125,91
Малі островні країни, що розвиваються	19	458	419	533	618	3252,63	115,95
БРІКС	3588	3559	3494	4652	5092	141,92	109,46
G20	14928	14598	13566	17083	19906	133,35	116,53

Джерело: складено автором на основі [62; 63; 64]

Зростання торговельного дисбалансу між країнами, що розвиваються, та розвиненими країнами підтверджується наступними даними. Країни, що розвиваються, у 2022 р., другий рік поспіль фіксують значне зростання свого профіциту торгівлі. Їхній торговельний баланс у 2021 р. становив 692 млрд дол. і сягнув 864 млрд дол. у 2022 р. На противагу цьому, країни з розвинутою економікою, зафіксували постійно зростаючий дефіцит торгівлі товарами в останні роки, досягнувши 1,6 трлн дол. у 2022 р. [64].

Таблиця 2.2 – Обсяг імпорту товарів за групами країн за період 2018-2022 рр., млрд дол. США

Країна	Роки					Темп росту, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2018	2022/2021
Світ, усього	19794	19290	17828	22603	25670	129,69	113,57
Розвинені країни	10980	11123	10319	13360	15291	139,26	114,45
Країни, що розвиваються	8322	8166	7509	9243	10379	124,72	112,29
Країни Африки, що розвиваються	576	586	509	619	736	127,78	118,90
Країни Америки, що розвиваються	1123	1082	917	1268	1540	137,13	121,45
Країни Азії та Океанії, що розвиваються	6623	6498	6083	7356	8103	122,35	110,15
Вибіркові групи							
Країни, що розвиваються, за винятком Китаю	6186	6088	5452	6556	7663	123,88	116,89
Країни, що розвиваються, за винятком НРК	8051	7887	7262	8934	10025	124,52	112,21
НРК	271	279	248	309	354	130,63	114,56
Країни, що розвиваються та не мають виходу до моря	215	227	206	249	290	134,88	116,47
Малі острівні країни, що розвиваються	37	469	417	518	606	1637,84	116,99
БРІКС	3201	3111	2921	3913	4145	129,49	105,93
G20	15304	14878	13766	17406	19830	129,57	113,93

Джерело: складено автором на основі [62; 63; 64]

Що стосується країн, що розвиваються, у 2023 р. було зафіксовано значне зниження активного сальдо торгівлі порівняно з попереднім роком. Їх торговий баланс становив 824 млрд дол. у 2022 р. та знизився до 654 млрд дол. у 2023 р. У той же час розвинені економіки спостерігали зменшення дефіциту торгівлі товарами у 2023 р. на 1,1 трлн дол. Імпорт розвинутих країн світу скоротився більше, ніж експорт [30]. Зміну показника сальдо торговельного балансу за групами країн та світу в цілому за період 2018-2022 рр. наведено на рисунку 2.2.

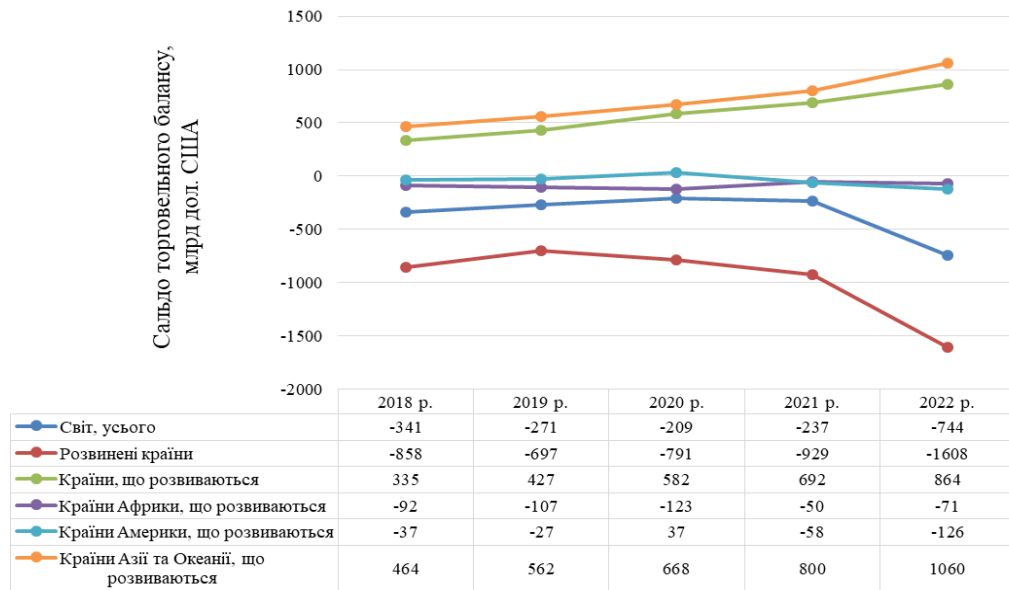

Рисунок 2.2 – Сальдо торговельного балансу за групами країн за період 2018-2022 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [62; 63; 64]

Найбільші у світі двосторонні потоки торгівлі товарами проходять між Китаєм і США, а також між їх регіональними країнами-партнерами. У 2022 р. США було імпортовано товарів на суму 576 млрд дол. з Китаю. У свою чергу Китаєм з США імпортовано товарів на суму 179 млрд дол. [64]. Парадокс нинішньої торговельної суперечки між двома найбільшими економіками світу полягає в тому, що загальний імпорт товарів до США з Китаю повернувся до свого піку до пандемії COVID-19. Це пов'язано з різким збільшенням продукції, яка не обкладається тарифами. США залишаються головним пунктом призначення для експорту товарів з Китаю. За ними йдуть Японія, Республіка Корея, В'єтнам та Індія [88].

Внутрішньорегіональна торгівля Китаю, що включає експорт та імпорт, з Гонконгом (Китай), Японією, провінцією Китаю Тайвань і Республікою Корея, становить 1,47 трлн дол. Торгівля США з Мексикою та Канадою склала 1,59 трлн дол. Внутрішньорегіональна торгівля була найбільш виражена в Європі та Азії. У 2022 р. 68% усього європейського експорту припадало на країни торгових партнерів, що розташовані на цьому ж континенті, а в Азії цей показник становив 59%. Щодо Океанії, Латинської

Америки та Карибського басейну, Африки та Північної Америки, то їх основні торгові партнери були позарегіональними [64].

У 2022 р. країни, що розвиваються, відправляли більшу частину свого експорту до США (1,8 трлн дол.), Китаю (1,4 трлн дол.) та інших азійських країн. Що стосується імпорту, то Китай займає перше місце (1,7 трлн дол.), за ним йдуть США (1,1 трлн дол.) і Республіка Корея (0,5 трлн дол.). Експорт американських країн, що розвиваються також був переважно орієнтований на США (589 млрд дол.) та Китай (186 млрд дол.). Для африканських країн, що розвиваються, основним експортним ринком були Китай (101 млрд дол.), Італія (46 млрд дол.), Індія (42 млрд дол.) та Іспанія (39 млрд дол.) [64]. Провідні експортери та імпортери в країнах, що розвиваються у 2022 р. наведено у Додатку В.

Однією з основ міжнародного руху капіталу у світовій економіці є прямі іноземні інвестиції (ПІІ) (рис. 2.3). Глобальні потоки ПІІ у 2022 р. зазнали падіння на 12,4%, що склало 1,3 трлн дол. Цей спад відбувся, більшою мірою, у розвинених країнах, де ПІІ скоротилися на 36,7%. Протилежна ситуація спостерігається у країнах, що розвиваються. Їм характерне зростання потоків ПІІ на 4,0% та досягнення історичного піку в 916 млрд. дол. Приплив ПІІ у розвиток Азії та Океанії залишилися на рівні 663 млрд дол. [64].

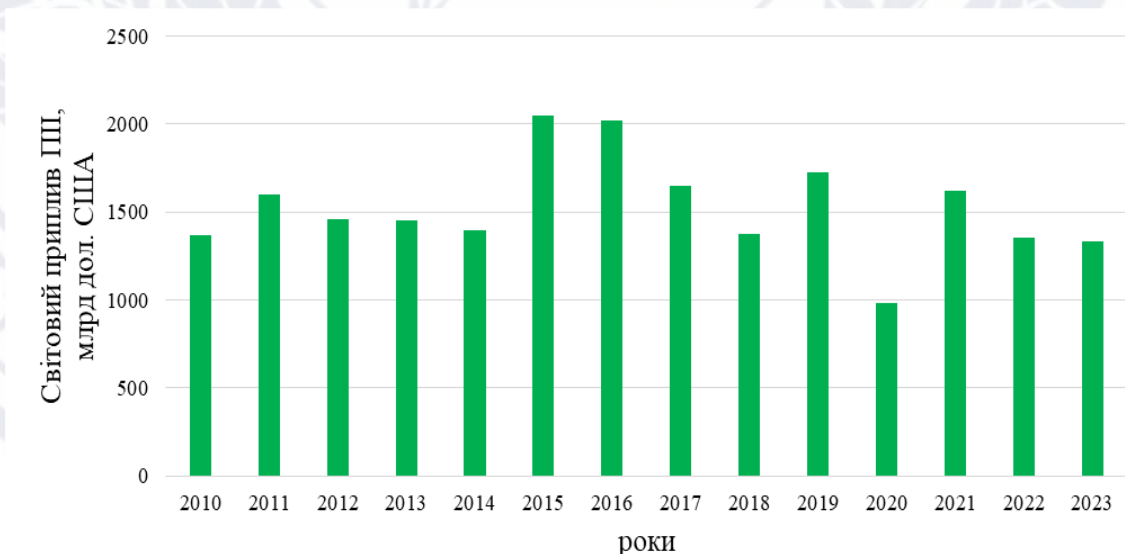

Рисунок 2.3 – Світовий притік прямих іноземних інвестицій за період 2010-2023 рр., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [18; 64]

У 2023 р. тенденції глобальних потоків ПІІ дещо змінилися. Відбулося незначне скорочення на 2% (до 1,33 трлн дол.). У той час як потік у розвинені країни зріс на 9% (до 464 млрд дол.), то потік у країни, що розвиваються, знизився на 7% (до 867 млрд дол.). Це відбулося, головним чином через те, що приплив ПІІ в країни Азії, що розвиваються, скоротився на 8% (до 621 млрд дол.). Потоки ПІІ до країн Африки, що розвиваються, скоротилися на 3% (до 53 млрд дол.), а в країни Америки, що розвивається, були майже стабільними, зменшившись лише на 1% (до 193 млрд дол.). Приплив ПІІ до найменш розвинених країн зріс на 17% і досяг 31 млрд дол. [18].

У 2023 р., аналогічно 2022 р., США залишалися найбільшою країною призначення ПІІ. За ним йдуть Китай, Сінгапур, Гонконг (Китай) і Бразилія. Одинадцять із 20 найбільших приймаючих економік були країни, що розвиваються. Відтік ПІІ з розвинених країн у 2022 р. скоротився на 17,1% або до 1 трлн дол., з країн Азії та Океанії, що розвиваються – на 11,2%. Найбільшими інвесторами ПІІ у економіки країн у 2022 р. були США, Японія та Китай, а також Німеччина та Великобританія [64].

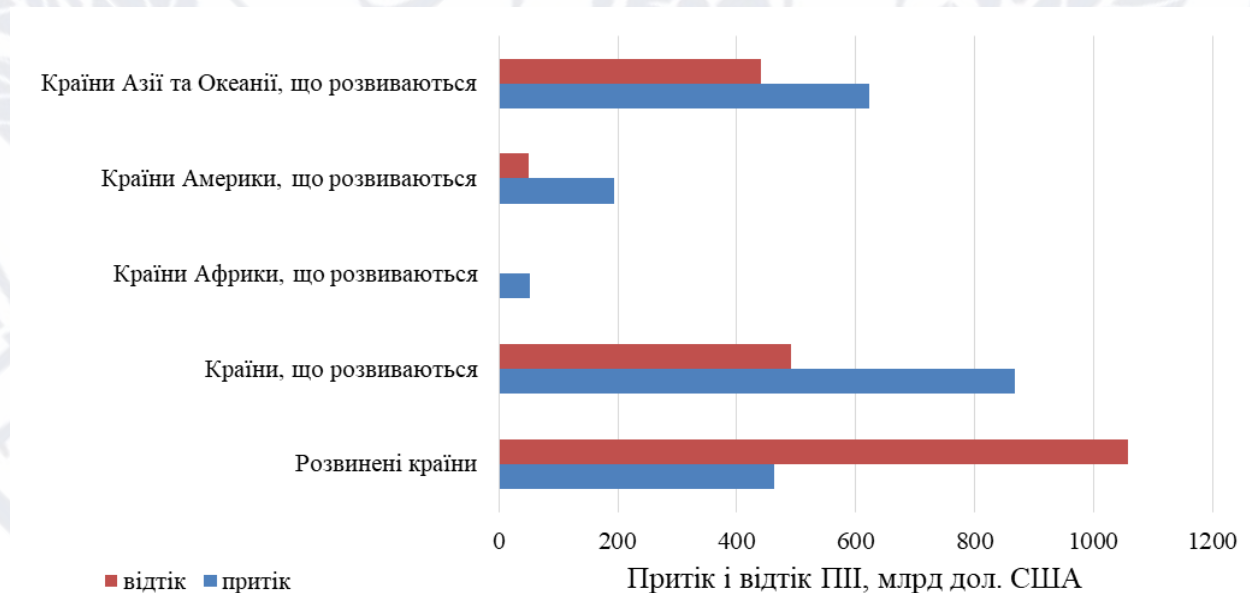

Рисунок 2.4 – Обсяги потоків прямих іноземних інвестицій за групами країн у 2023 р., млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [18]

У 2023 р. відтік ПІІ з розвинутих економік зріс на 4% (до 1,06 трлн дол.), а обсяг відтоку ПІІ з країн, що розвиваються, навпаки зменшився на 11 % (до 491 млрд дол.) (рис. 2.4). До п'яти найбільших економік впливу ПІІ у 2023 р. належали США, Японія, Китай, Швейцарія та Гонконг (Китай). Частка розвинутих економік у глобальних зовнішніх ПІІ залишалася стабільною і становила 68%. Потоки з країн Азії та Океанії, що розвиваються, залишаються важливим джерелом інвестицій, оскільки на них припадає 28% світових ПІІ. [18].

Таблиця 2.3 – Обсяги прямих іноземних інвестицій за групами країн за період 2018-2022 рр., млрд дол. США

Країна	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темп росту,%	
						2022/2018	2022/2021
Притік ПП							
Світ, усього	1297	1530	999	1478	1295	99,85	87,62
Розвинені країни	557	796	329	597	378	67,86	63,32
Країни, що розвиваються	706	734	670	881	916	129,75	103,97
Країни Африки, що розвиваються	46	47	40	80	45	97,83	56,25
Країни Америки, що розвиваються	147	160	88	138	208	141,50	150,72
Країни Азії та Океанії, що розвиваються	513	527	543	663	663	129,24	100,00
Відтік ПП							
Світ, усього	1014	1220	740	1729	1490	146,94	86,18
Розвинені країни	558	804	354	1244	1031	184,77	82,88
Країни, що розвиваються	418	417	386	485	459	109,81	94,64
Країни Африки, що розвиваються	10	5	2	3	6	60,00	200,00
Країни Америки, що розвиваються	7	47	-4	38	59	842,86	155,26
Країни Азії та Океанії, що розвиваються	401	365	388	444	394	98,25	88,74

Джерело: складено автором на основі [62; 63; 64]

Найбільшими реципієнтами ПІІ, у 2023 р. є країни Азії та Океанії, що розвиваються, оскільки саме на них припадає половина світових надходжень (47%). На розвиток країн Африки відводиться 4% світових ПІІ, а на країни

Америци, що розвиваються, – 15%. Інвестиційні потоки до найменш розвинених країн продовжують залишатися на рівні 2,4% світових ПІІ. Незважаючи на те, що потоки ПІІ з країн Азії та Океанії, що розвиваються, зменшилися на 11,2%, вони залишаються важливим джерелом чверті глобальних інвестицій [18]. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій у відповідності до груп країн за період 2018-2022 рр. деталізована у таблиці 2.3.

Швидкий розвиток цифрових технологій трансформував світову економіку та змінив спосіб взаємодії компаній, урядів та окремих людей у всьому світі. Цифрова економіка, керована інноваціями, підключенням і технологічними порушеннями, відіграє ключову роль у формуванні економічного зростання, продуктивності та суспільних змін.

У 2021 р., на тлі карантину через пандемію COVID-19, яка порушила багато традиційних торгових потоків, світовий експорт цифрових послуг зріс на вражаючі 18%. Зростання продовжилось у 2022 р. та 2023 р. і становило 5% та 9% відповідно. Три чверті експорту на суму близько 3372 млрд дол. походять з розвинутих економік, в результаті чого експорт країн, що розвиваються, у 2023 р. оцінюється в 1090 млрд дол.

Експорт цифрових послуг у 2023 р. із країн, що розвиваються, зріс на 9%. Зростання спостерігалось в усіх регіонах, що розвиваються: Африці, Америці, Азії та Океанії. Їхня частка в загальному експорті послуг становила 46%, у той час як для розвинених країн світу вона становила 61%. За оцінками, з 2021 р. близько 95% цифрових послуг фактично надавалися в цифровому вигляді. До пандемії COVID-19 частка коливалася близько 87% [41]. Такі тенденції підтверджують важливість розвитку цифрових технологій для країн, які піклуються про підвищення своєї конкурентоздатності.

Отже, результати дослідження стану та тенденцій розвитку світової економіки дають змогу країнам формувати ефективні стратегії підвищення конкурентоспроможності, адаптуватися до глобальних змін та посилювати свій вплив у світовій економічній системі.

2.2 Моніторинг конкурентоспроможності країн у розрізі міжнародних рейтингів

Міжнародне рейтингове оцінювання країн набуло важливого значення для сучасного налагоджування партнерських взаємовідносин між різними країнами. Ключовими аспектами, які підкреслюють його значення, є те, що рейтинги дозволяють порівнювати країни за різними показниками, такими як економічний розвиток, рівень життя, екологічна сталість, інноваційність, корупція та безліч інших, що допомагає визначити сильні та слабкі сторони держави у глобальному контексті. Крім того, міжнародні рейтинги впливають на репутацію країни на світовій арені. Високі позиції в таких ключових міжнародних рейтингах сприяють залученню іноземних інвесторів, які шукають стабільні та перспективні ринки. Рейтинги слугують інструментом моніторингу ефективності державної політики. Крім того, вони створюють прозорість, що змушує уряди більш відповідально підходити до вирішення ключових питань. Рейтинги формують уявлення про країну в очах світової спільноти. Дані міжнародних рейтингів допомагають урядам розробляти довгострокові стратегії розвитку, фокусуючись на сферах, які потребують найбільшої уваги. Країни з нижчими позиціями в рейтингах розвитку часто отримують більше уваги та підтримки з боку міжнародних організацій, спрямованої на боротьбу з бідністю чи впровадження освітніх програм. Публічність рейтингів стимулює країни до «здорової конкуренції» у різних сферах, таких як інновації, екологічна політика чи соціальні реформи.

Розглянемо результати трьох рейтингів конкурентоспроможності, а саме Світового рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings, WCR), Світового рейтингу цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking, WDCR) та Глобальної індексу сталої конкурентоспроможності (Global Sustainable Competitiveness Index, GSCI).

Світовий рейтинг конкурентоспроможності 2024 р. показує, що найбільш конкурентоспроможні економіки поєднують стійкі економічні

показники з ефективним державним і приватним секторами, високоякісною інфраструктурою, людським та соціальним капіталом. Ці країни збалансовують продуктивність і процвітання, а отже, вони можуть генерувати високі рівні доходу та якості життя для своїх громадян зберігаючи при цьому навколишнє середовище і соціальну згуртованість. Деякими прикладами таких країн є Сінгапур, Швейцарія, Данія, Швеція та Нідерланди. Світовий рейтинг конкурентоспроможності також показує, що країни, що розвиваються наздоганяють більш розвинені економіки, особливо у сфері інновацій, цифровізації та диверсифікації. Прикладами таких економік є Китай, Індія, Малайзія, Таїланд та Чилі.

Згідно з останнім дослідженням Світового рейтингу конкурентоспроможності топ-10 економік, вперше з 2020 р., очолює Сінгапур. Цьому сприяли показники в сферах ефективності уряду та ефективності бізнесу. Швейцарія також покращила свої позиції, повернувши собі другу сходинку, тоді як Данія та Ірландія опустилися на третю та четверту позиції відповідно. У той час як Гонконг покращив свої позиції на два пункти, піднявшись на п'яте місце, Швеція піднялася на стільки ж кількість позицій, зайнявши шосте місце. ОАЕ піднялися на три позиції, повернувшись на сьоме місце. Тайвань (Китайський Тайбей) опустився на дві позиції, повернувшись на восьме місце. Нідерланди також зазнали погіршення і опустилися на дев'яте місце. Норвегія піднялася на чотири позиції, повернувшись до топ-10 (Додаток Г).

На рисунку 2.5 представлено загальну усереднену тенденцію рейтингів конкурентоспроможності за період з 2020 р. до 2024 р. за субрегіонами. За минулий рік Східна Азія, Південна Азія та Тихоокеанський регіон, а також колишні країни СНД і Центральна Азія підвищили свої середні позиції за загальною конкурентоспроможністю. У той час як Західна Європа залишалася стабільною, а інші субрегіони погіршили свої позиції. Східна Азія (17-те місце) та Західна Європа (22 місце) хоча і відрізняються за своїми показниками, але продовжують залишатися найбільш

конкурентоспроможними регіонами у світі. У той час як Східна Азія підвищує свої позиції, Західна Європа залишається досить стагнаційною, досягнувши найнижчої середньої позиції з 2020 р. У Південній Азії та Тихоокеанському регіоні рівень конкурентоспроможності продовжує зростати другий рік поспіль, досягнувши в середньому 28-го місця у 2024 р. Аналогічно, в минулому році економіки в країнах колишнього СНД та Центральної Азії продемонстрували незначне зростання середнього рівня конкурентоспроможності (з 49-го до 48-го місця) [66].

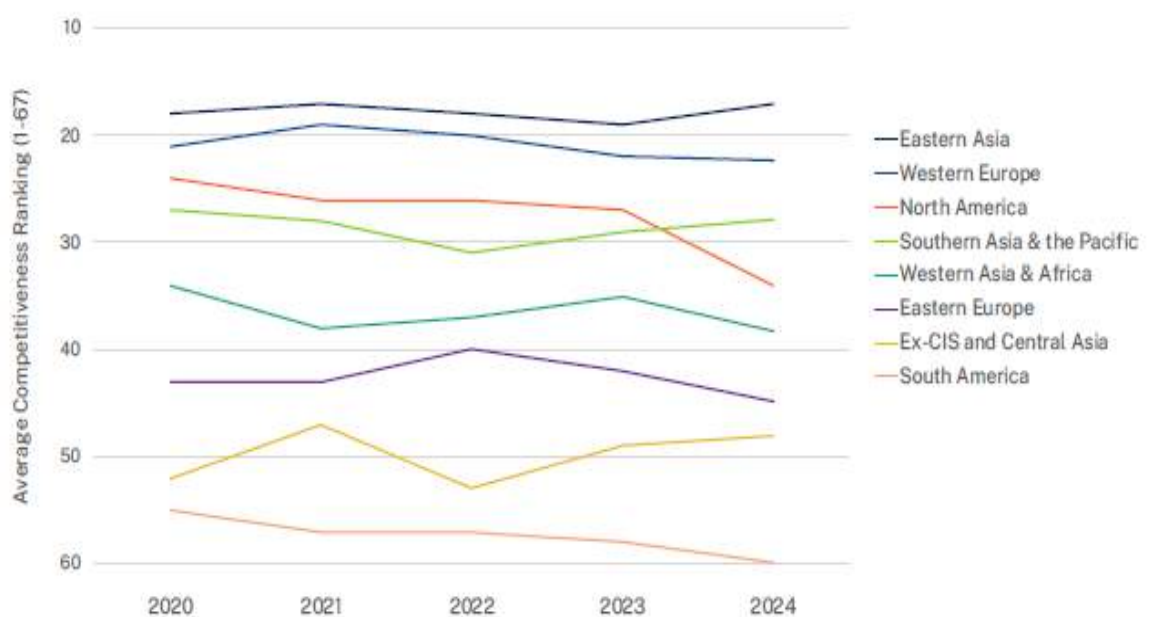

Рисунок 2.5 – Усереднені рейтингові позиції за субрегіонами у загальній конкурентоспроможності за період 2020-2024 рр.

Джерело: [66]

Середній рейтинг 2024 р. позиції на рівні факторів конкурентоспроможності за субрегіонами наведено на рисунках 2.6 – 2.9. Цього року Східна Азія та Південноазійський і Тихоокеанський субрегіони випередили Північну Америку, очоливши рейтинг за фактором економічної ефективності. Південна Азія та Тихоокеанський субрегіон також випередили Західну Європу за ефективністю державного управління.

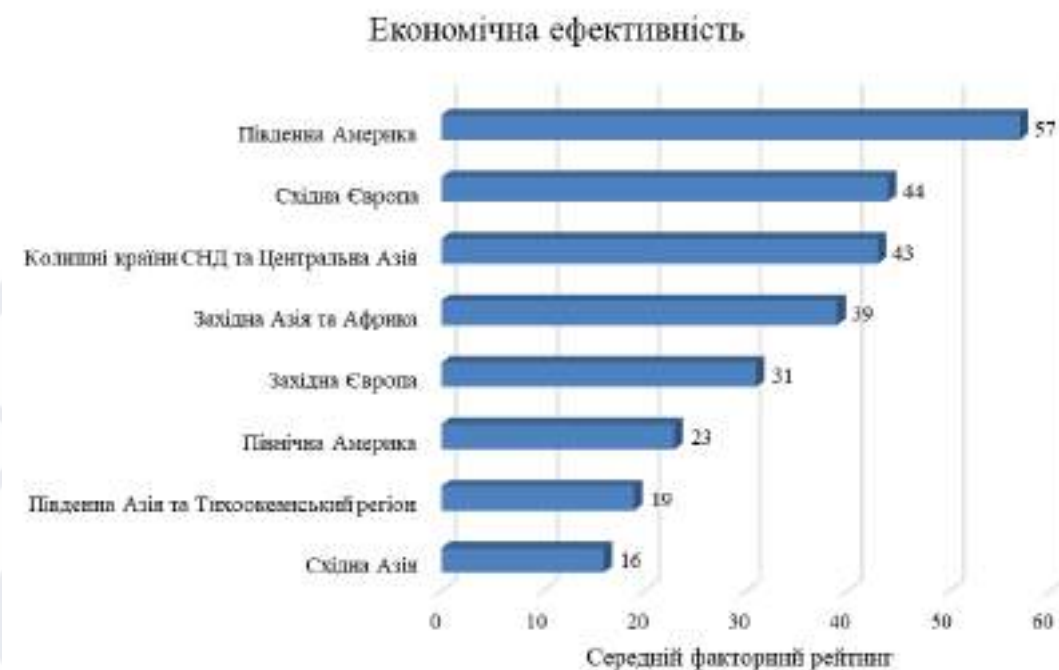

Рисунок 2.6 – Середня позиція субрегіонів за економічною ефективністю у 2024 р.

Джерело: [66]

Рисунок 2.7 – Середня позиція субрегіонів за ефективністю уряду у 2024 р.

Джерело: [66]

Аналогічно, за ефективністю бізнесу Східна Азія випереджає Західну Європу. А у інфраструктурі Східна Азія і Західна Європа залишаються на початку рейтингу. Такі високі показники у Східній Азії, Південній Азії та

Тихоокеанському субрегіоні є результатом сильнішого і більш швидкого економічного зростання та досягнення більш високих темпів зростання продуктивності. І навпаки, внаслідок більш повільного регіонального зростання, Західна Азія, Африка і Східна Європа знизили свої середні позиції за всіма чотирма факторами конкурентоспроможності порівняно з 2023 р.

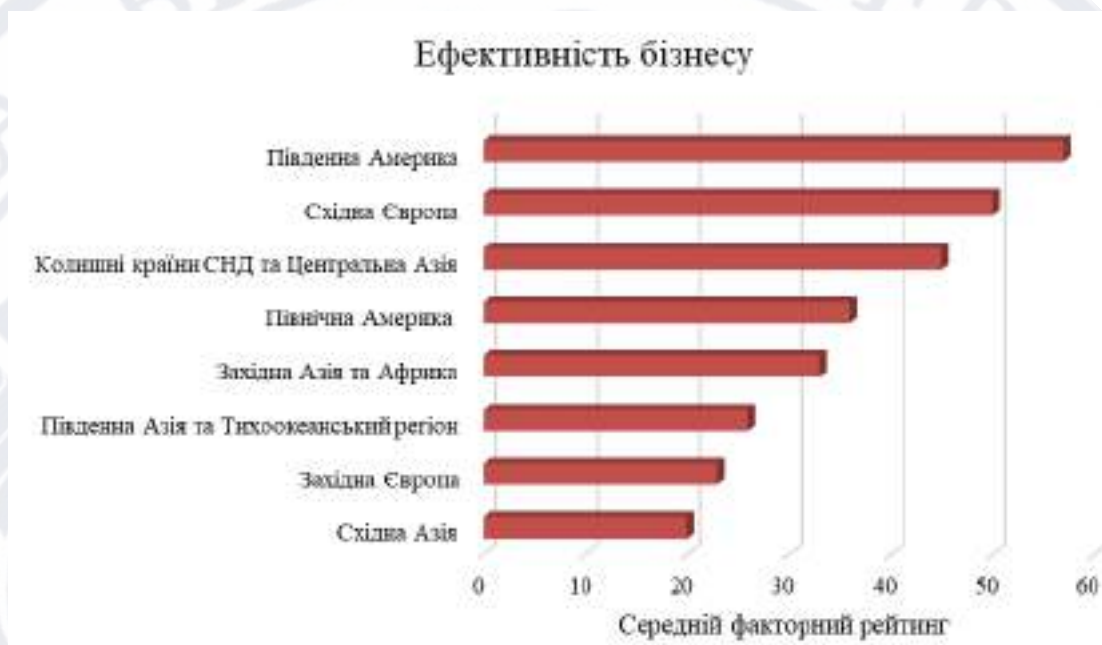

Рисунок 2.8 – Середня позиція субрегіонів за ефективністю бізнесу у 2024 р.

Джерело: [66]

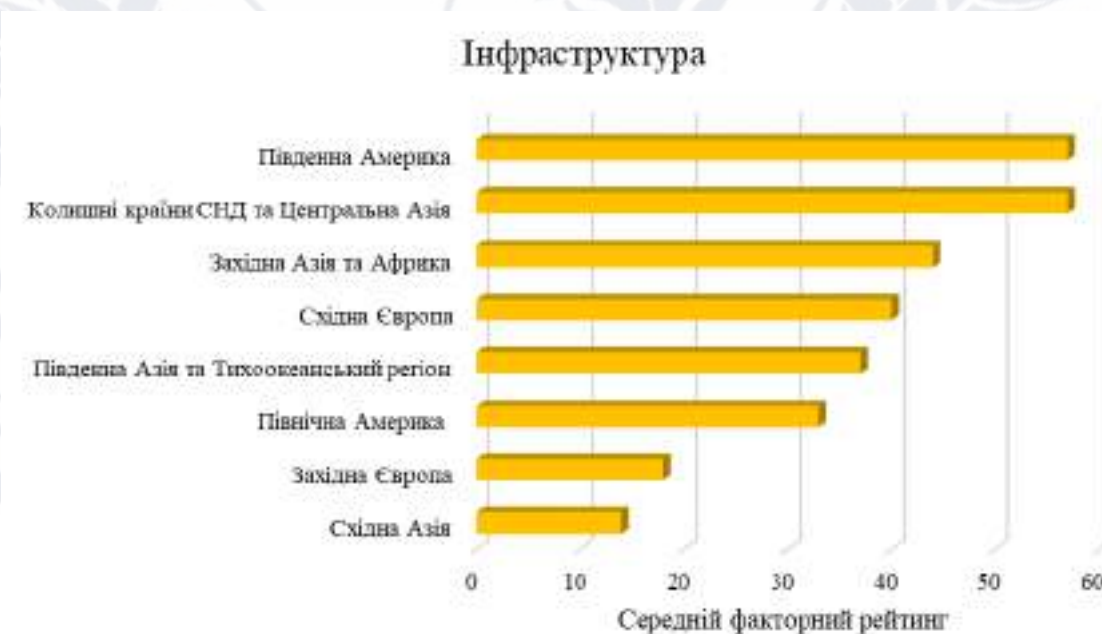

Рисунок 2.9 – Середня позиція субрегіонів за інфраструктурою у 2024 р.

Джерело: [66]

Узагальнюючи світовий рейтинг конкурентоспроможності IMD виділені такі тенденції:

1. Зростання ринків, що розвиваються, та активізація їх інтеграції у світову економіку. Китай, Індія, Бразилія, Індонезія і Туреччина пережили стрімке зростання і розвиток в останні десятиліття і стали важливими гравцями у сфері торгівлі, інвестицій, інновацій та геополітики. Ці країни пропонують нові можливості та ринки для бізнесу і споживачів, але також створюють і нові ризики. Три найбільші світові держави – США, Китай та Європейський Союз – відновили свій до пандемічний рівень, а їхній сукупний приріст ВВП за три роки склав 20% і більше. З іншого боку, азійські економіки ще не змогли себе перезапустити. Швейцарія належить до групи країн з невтішними показниками відновлення ВВП, незважаючи на постійні високі позиції в рейтингах.

2. Цифрова трансформація та настання четвертої промислової революції. Стрімкий технологічний прогрес, такий як штучний інтелект, робототехніка, біотехнології, нанотехнології та інтернет речей створюють нові можливості та виклики для країн і суспільства. Ці технології можуть як підвищити продуктивність, ефективність та інновації, так і руйнувати існуючі галузі, професії та навички.

3. Перехід до низьковуглецевої та циркулярної економіки. Втрата біорізноманіття та виснаження ресурсів зумовлюють необхідність фундаментальних змін у тому, як ми виробляємо та споживаємо товари та послуги. Це означає перехід від лінійної економіки, що базується на видобутку, виробництві споживанні та утилізації – до циркулярної, заснованої на скороченні, повторному використанні, переробці та регенерації. Крім того, необхідне активне впровадження чистих та ефективних джерел енергії і зменшення викидів парникових газів та кількості відходів [66].

Наступним світовим рейтингом взятим для аналізу є *рейтинг цифрової конкурентоспроможності*. З розвитком XXI ст. цифрова

конкурентоспроможність стала фундаментальною для економічного зростання. Швидкий темп, з яким галузі, компанії та уряди переходять на цифрові інструменти, підкреслює потребу в надійній цифровій інфраструктурі для сприяння ефективній цифровій трансформації.

Сінгапур очолив рейтинг світової цифрової конкурентоспроможності у 2024 р. піднявшись на дві позиції. За ним слідує Швейцарія, яка піднялася на три позиції, і Данія, яка піднялася на одну позицію. У той же час США знизилися на три позиції до четвертого місця, Швеція піднялася на п'яту позицію з сьомої в минулому році. Зберігаючи свою шосту позицію в цілому, Корея демонструє високі показники у 2024 р., тоді як Гонконг досягає свого найкращого рейтингу за останні три роки, щоб позиціонувати себе на сьомому місці, піднявшись на три позиції. Найбільше падіння в топ-10 цього року зазнали Нідерланди, які знизилися на восьму позицію з другої у 2023 р., тоді як Тайвань (Китайський Тайбей), утримує дев'яту позицію. Норвегія замикає топ-10, піднявшись на чотири позиції (Додаток Д) [67].

У всьому світі в період з 2018 р. по 2022 р. кількість інтернет-користувачів зросла на 1,5 мільярда, причому зростання особливо прискорилося в країнах із середнім рівнем доходу. Частково це сталося через вплив пандемії COVID-19 і зрушень у використанні додатків для бізнесу та освіти. Однак країни з низьким рівнем доходу відстають до сих пір.

У цьому контексті такі країни, як Корея та Норвегія, мають високі темпи проникнення інтернету, а також розвинену 5G-інфраструктуру, яка забезпечує їх цифрові послуги та проекти «розумних міст», що дозволяє їм залишатися у лідерах цифрової конкурентоспроможності. На противагу цьому, багато країн, що розвиваються, в Африці, Латинській Америці та Південній Азії, мають недостатню або непослідовну цифрову інфраструктуру [67].

Цифрова конкурентоспроможність не є статичною. Країни та бізнес повинні постійно адаптуватися до нових технологій щоб залишатися конкурентоспроможними. У цьому контексті нові технології трансформують

глобальний цифровий ландшафт з точки зору темпів змін та вимог до можливостей.

Таким чином, такі технології відіграють фундаментальну роль у формуванні цифрової конкурентоспроможності. У той час як нові технології, такі як штучний інтелект (ШІ), блокчейн та квантові обчислення є рушійною силою інновацій та переформатовують галузі, економіку і суспільство. Країни, які ефективно використовують можливості цих технологій, швидше за все посилять свою цифрову конкурентну перевагу, що призведе до стійкого економічного зростання, підвищення продуктивності та більшого глобального впливу. Вплив таких технологій на цифрову конкурентоспроможність є фундаментальним, оскільки вони впливають на інноваційний потенціал, гнучкість бізнесу і навіть на структури управління.

Ще одним важливим рейтингом сучасності, що оцінює здатність генерувати та підтримувати всеосяжне багатство без зменшення майбутньої спроможності підтримувати або збільшувати поточні рівні добробуту країни є *Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності*. Розробники рейтингу дотримуються принципу – те, що не є сталим, не є конкурентоспроможним, а те, що не є конкурентоспроможним, не є сталим.

Скандинавія продовжує очолювати Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності – перше місце займає Швеція з результатом 61,9 балів зі 100 можливих. З шестірки перших 5 позицій належать саме скандинавським країнам. У топ-20 переважають країни Північної Європи, за винятком однієї – 12 позицію займає Японія. Уперше Китай (30 місце) випереджає США на дві позиції за рахунок сильного рівня інтелектуального капіталу, проте він має низький рівень природного капіталу та ефективності використання ресурсів. США на 32 місці з особливо низькими показниками ефективності використання ресурсів і соціального капіталу. Німеччина, Великобританія, Франція входять у двадцятку займаючи 15, 16 та 18 місця відповідно (Додаток Е).

Деякі з найменш розвинених країн мають значно вищий рейтинг GSCI, ніж можна було б припустити у відповідності до розміру їх ВВП (наприклад, Колумбія, Перу, Непал, Бутан, Болівія, ...).

Країни Азії (Південна Корея, Японія, Сінгапур і Китай) лідирують за індексом інтелектуального капіталу – основою інновацій. Однак досягнення стійкого процвітання потенційно може бути під загрозою через обмеження природного капіталу та збільшення споживання ресурсів [87].

У 2023 р. світ не перебуває у стійкому стані, що підтверджує середній глобальний показник сталої конкурентоспроможності, який становить 43,3 бали зі 100 можливих. Це свідчить про глобальний розрив до ідеального сталого конкурентоспроможного світу.

У вимірі природного капіталу понад 50% всіх індикаторів у світі вказують на неправильний шлях, що у подальшому спричинить занепад природного середовища. Спостерігається покращення ефективності використання ресурсів, однак темпи позитивних змін недостатні, щоб уникнути кліматичної катастрофи.

Регіональні відмінності у рівні розвитку характеризуються наступними тенденціями (рис. 2.10). Скандинавія має найвищі показники сталої конкурентоспроможності, випереджаючи Західну Європу, Північну Америку та Північно-Східну Азію. Африка та Близький Схід мають найнижчі показники сталої конкурентоспроможності. На результат Північно-Східної Азії суттєво впливає низький бал Північної Кореї. Без Північної Кореї Східна Азія зрівнялася з Західною Європою. Азія випереджає Європу в інтелектуальному капіталі, Європу – в соціальному капіталі та ефективності використання ресурсів.

У цілому природний капітал характеризується зменшенням. Понад 60% тенденцій у сфері природного капіталу є негативними. На жаль, слід очікувати подальшого погіршення стану природного середовища в майбутньому. Інтелектуальний капітал має високий відсоток позитивних

факторів (58%), в основному за рахунок країн Азії. Тому можна очікувати позитивного розвитку даної групи в майбутньому.

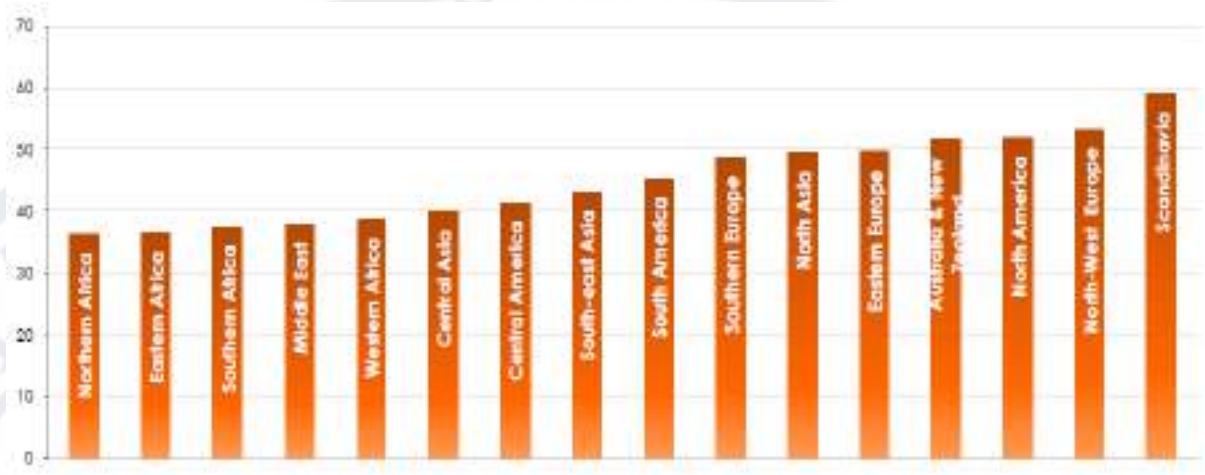

Рисунок 2.10 – Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності за регіонами у 2023 р.

Джерело: [87]

Отже, проведений моніторинг конкурентоспроможності країн у цілому та з акцентом на цифровізації і сталості свідчить про відсутність виражених лідерських позицій конкретної країни чи навіть одного із світових регіонів. Крім того, відбуваються значні зрушення між країнами навіть всередині одного регіону. Найбільш активна боротьба за перші позиції у рейтингах ведеться між країнами Східної Азії, Північної Америки, Західної та Північної Європи.

2.3 Порівняльний аналіз методик міжнародного рейтингового оцінювання країн

Міжнародні рейтинги і їх показники використовуються для оцінки позицій країни щодо інших держав, визначення пріоритетів економічної політики з метою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності, обчислення позицій країн у рейтингу міжнародної конкурентоспроможності, аргументування щодо вибору стратегій та напрямків забезпечення

міжнародної конкурентоспроможності тощо [5].

Інформаційною базою для міжнародних рейтингів є статистичні дані з офіційних урядових видань кожної країни, спеціалізовані бази даних міжнародних організацій (ООН, ОЕСР СОР, МВФ, Світовий банк та ін.) і статистичних інститутів, а також результати опитувань, проведених незалежними міжнародними організаціями серед експертів і представників ділових кіл.

Розглянемо провідні міжнародні рейтинги та методики їх розрахунку більш детальніше.

Всеосяжним щорічним звітом і світовим орієнтиром щодо конкурентоспроможності глобальних економік є *Світовий рейтинг конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings, WCR)*, що здійснюється Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD). Даний рейтинг розроблений з метою забезпечення ефективного аналізу даних про економіку, регіони та субрегіони відповідно до того, як вони оптимізують свої індивідуальні компетенції, щоб досягти довгострокового створення цінності для свого населення. Він забезпечує порівняльний аналіз і виявляє тенденції, використовуючи як статистику, так і дані реальних опитувань та є всесвітнім довідником конкурентоспроможності економік. Видання WCR 2024 р. містить широке висвітлення 67 світових економік на основі 336 критеріїв, що вимірюють різні аспекти конкурентоспроможності. У 2024 р. було додано три нові економіки: Гана, Нігерія та Пуерто-Ріко [91].

Методика Світового рейтингу конкурентоспроможності поділяє національне середовище на чотири основні фактори:

1. економічна ефективність (внутрішня економіка, міжнародна торгівля, міжнародні інвестиції, працевлаштування, ціни);
2. ефективність уряду (державні фінанси, податкова політика, інституційні рамки, бізнес-законодавство, соціальні рамки);
3. ефективність бізнесу (продуктивність та ефективність, ринок праці, практики управління фінансами, ставлення та цінності);

4. інфраструктура (базова інфраструктура, технологічна інфраструктура, наукова інфраструктура, охорона здоров'я та довкілля, освіта).

У свою чергу, кожен з цих факторів поділяється на 5 підфакторів, які висвітлюють кожен аспект аналізованої сфери. Загалом, Світовий рейтинг конкурентоспроможності містить 20 таких підфакторів, які складаються з 336 критеріїв, хоча кожен підфактор не обов'язково має однакову кількість критеріїв (наприклад, для оцінки освіти потрібно більше критеріїв, ніж для оцінки цін).

Кожен підфактор, незалежно від кількості критеріїв, які він містить, має однакову вагу в загальній консолідації результатів, тобто 5% ($20 \times 5 = 100$). Критеріями можуть бути «жорсткі» дані, які аналізують конкурентоспроможність у тому вигляді, в якому вона може бути виміряна (наприклад, ВВП), або «м'які» дані, які аналізують конкурентоспроможність у тому вигляді, в якому вона сприймається (наприклад, наявність компетентних менеджерів). Жорсткі критерії мають вагу $2/3$ у загальному рейтингу, тоді як дані опитування мають вагу $1/3$. Крім того, деякі критерії слугують лише для довідкової інформації, а це означає, що вони не використовуються при розрахунку загального рейтингу конкурентоспроможності (наприклад, чисельність населення до 15 років). Агрегування результатів 20 підфакторів робить загальну консолідацію, яка призводить до загального рейтингу IMD World Competitiveness Ranking [66].

Вимірювання потенціалу та готовності економіки прийняти та досліджувати цифрові технології для економічної та соціальної трансформації забезпечує *Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності IMD (World Digital Competitiveness Ranking, WDCR)*. Даний рейтинг вже восьмий рік вимірює спроможність і готовність 67 економік прийняти та досліджувати цифрові технології як ключову рушійну силу економічної трансформації в бізнесі, уряді та суспільстві в цілому. Рейтинг, заснований на поєднанні достовірних даних і відповідей на

опитування керівників бізнесу та уряду, допомагає урядам і компаніям зрозуміти, на чому зосередити свої ресурси та які найкращі практики можуть бути під час початку або розвитку цифрової трансформації.

Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності аналізує та ранжує ступінь впровадження та досліджень цифрових технологій країни, що призводять до трансформації урядові практики, бізнес-моделі та суспільство в цілому.

Методика Світового рейтингу цифрової конкурентоспроможності визначає цифрову конкурентоспроможність за трьома основними факторами:

1. знання (талант, навчання та освіта, наукова концентрація);
2. технологія (регуляторна база, капітал, технологічна база);
3. готовність до майбутнього (адаптивне ставлення, гнучкість бізнесу, ІТ-інтеграція).

У свою чергу, кожен з цих факторів поділяється на 3 підфактори, які висвітлюють кожен аспект аналізованої сфери. Загалом, рейтинг має 9 таких підфакторів, які складаються з 59 критеріїв, хоча кожен підфактор не обов'язково має однакову кількість критеріїв (наприклад, для оцінки навчання та освіти потрібно більше критеріїв, ніж для оцінки ІТ-інтеграції). Кожен підфактор, незалежно від кількості критеріїв, які він містить, має однакову вагу в загальній консолідації результатів, тобто приблизно 11,1% ($100 \div 9 \sim 11,1$).

Критеріями можуть бути «жорсткі» дані, які аналізують цифрову конкурентоспроможність, оскільки її можна виміряти (наприклад, швидкість пропускної здатності Інтернету) або «м'які» дані, які аналізують конкурентоспроможність у тому вигляді, в якому вона може бути сприйнята (наприклад, гнучкість компаній). Жорсткі критерії мають вагу 2/3 у загальному рейтингу, тоді як дані опитування мають вагу 1/3. Серед 59 критеріїв є 22 нові показники, які використовуються лише в оцінці рейтингу WDC. Решта показників є спільними з світовим рейтингом конкурентоспроможності IMD. Агрегування результатів 9 підфакторів

робить загальну консолідацію, яка призводить до загального рейтингу WDCR [67].

Наступним важливим рейтингом для оцінки конкурентоспроможності країн є рейтинг легкості ведення бізнесу (Doing Business), який формувався Групою Світового банку. Проте у вересні 2021 року керівництвом було прийняте рішення щодо вдосконалення та заміни Doing Business шляхом формування *рейтингу готовності бізнесу (Business Ready, B-READY)*, що став новим проектом зі збору та аналізу даних Групи Світового банку для оцінки ділового та інвестиційного клімату в усьому світі, який супроводжується щорічним корпоративним звітом. B-READY відображає більш збалансований і прозорий підхід до оцінки ділового та інвестиційного клімату в економіці, заснований на рекомендаціях сотень експертів з Групи Світового банку та за її межами, зокрема з урядів, приватного сектора та організацій громадянського суспільства. Проект має на меті збалансувати показники де-юре та де-факто, гарантуючи, що отримані дані є порівнянними між економіками та репрезентативними в кожній країні.

B-READY організовано відповідно до тем, важливих для розвитку приватного сектора, які відповідають різним етапам життєвого циклу фірми та її участі на ринку під час відкриття, функціонування (чи розширення) та закриття (або реорганізації) бізнесу. Станом на 2024 р. до аналізу B-READY було залучено 50 країн. За всіма групами та компонентами B-READY аналізує майже 1200 індикаторів. Групи індикаторів B-READY розглядають три наскрізні сфери: впровадження цифрових технологій, екологічна стійкість, гендер. B-READY висвітлює впровадження цифрових технологій як урядами, так і бізнесом, з прив'язкою до конкретних сфер бізнес-середовища. Щодо екологічної сталості, то оцінюються відповідні показники, які відображають положення екологічного законодавства, що впливають на бізнес-операції. У гендерній проблематиці звіт фокусується на зборі та доступності анонімних даних з розбивкою за статтю, а також на оцінці впровадження та цілеспрямованості програм і гендерно-чутливих

нормативно-правових актів, що впливають на бізнес в економіках по всьому світу. Ці сфери охоплюють такі групи індикаторів: відкриття бізнесу, місцезнаходження підприємства, комунальних послуг, праці, фінансових послуг, міжнародної торгівлі, оподаткування, вирішення спорів, ринкової конкуренції та неплатоспроможності бізнесу. Для кожної групи індикаторів B-READY розглядає три складові: компонент I – нормативно-правова база; компонент II – державні послуги; компонент III – операційна ефективність [48].

Методика оцінювання країн у B-READY полягає у наступному – для кожної країни виставляється два набори балів: один складається з 10 балів за групами, а інший – з трьох балів за основними компонентами. Оцінки за групами та компонентами можуть варіюватися від мінімального значення 0 до максимального 100 балів. Що стосується оцінок за групою, то кожна оцінка виводиться шляхом їх усереднення, отриманих за кожним з трьох компонентів (нормативно-правова база, державні послуги, операційна ефективність) цієї групи. У межах цих складових спільні риси визначають групування в певну категорію. Кожна категорія містить ряд підкатегорій. У свою чергу, кожна підкатегорія містить ряд індикаторів. Бали присвоюються кожному індикатору відповідно до його внеску в гнучкість фірми (тобто простоту ведення бізнесу з точки зору фірми) та/або соціальні вигоди (тобто вплив на ширший приватний сектор). Потім бали за індикаторами підсумовуються для визначення загальної кількості балів за підкатегорією, категорією та, зрештою, компонентом. Категорії та підкатегорії зважуються, щоб відобразити їхню важливість та відповідність цьому принципу. Оцінка кожного компонента в темі стандартизована і може варіюватися від 0 до 100 балів. Що стосується оцінок компонентів, то кожна оцінка формується шляхом усереднення оцінок, присвоєних цьому компоненту (нормативно-правова база, державні послуги або операційна ефективність) за 10 групами [90]

Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index, GII) публікується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності. Він ранжує світові економіки за їхнім інноваційним потенціалом. Це щорічний рейтинг, який детально аналізує понад 133 країн світу за 78 індикаторами, які включають огляд політичної ситуації, стану справ в освіті, рівня розвитку інфраструктури та бізнесу. Серед основних індикаторів представлені інституції, людський капітал, інфраструктура, розвиненість ринку, складність бізнесу, знання та технологічні результати, творчі результати та ін.

У GII 2024 наводиться рейтинг економік з точки зору їх інноваційних досягнень та оприлюднені нові світові лідери в галузі інновацій. У доповіді також зазначені провідні інноваційні науково-технічні кластери світу [59].

Методика розрахунку GII включає 133 економіки, на які припадає 92,8% населення світу та 97,5% світового ВВП за паритетом купівельної спроможності в поточних міжнародних доларах. Індикатори поділяються на три категорії: кількісні/об'єктивні/ «жорсткі» дані (63 індикатори); комбіновані індикатори/індексні дані (10 індикаторів); опитування/якісні/суб'єктивні/ «м'які» дані (5 індикаторів).

Для включення країни до GII 2024 мінімальна вимога щодо охоплення даних становить щонайменше 35 показників у субіндексі введення інновацій (66%) та 16 показників у субіндексі випуску інновацій (66%), з оцінками щонайменше за двома субкомпонентами для кожного компонента. Загалом 117 економік не увійшли до GII 2024 через брак даних. Для кожної країни розглядалися лише найсвіжіші річні дані. Як правило, індикатори GII враховують дані, починаючи з 2014 року. Задля прозорості та відтворюваності результатів, відсутні значення не оцінюються. Вони позначаються як «н/д» і не враховуються в оцінці субкомпоненту. Іншими словами, відсутні показники не означають нуль для відповідної країни, показник просто не береться до уваги в процесі агрегування [58].

Міжнародна бізнес-школа INSEAD у співпраці з Інститутом майбутнього Декарта та Інститутом лідерства людського капіталу (HCLI)

Сінгапуру здійснює дослідження на основі *Глобального індексу конкурентоспроможності талантів (Global Talent Competitiveness Index, GTCI)*. У ньому розглядається вплив технологічних змін на конкурентоспроможність талантів і підтверджується, що незважаючи на тенденцію витіснення робочих місць на всіх рівнях машинами, технології також створюють нові можливості. Сумарний індекс розраховується на основі середнього арифметичного шести критеріїв: ринкові і нормативні умови на ринку праці; шанси для кар'єрного зростання; можливості роботодавців залучати таланти з усього світу (Індекс приваблювання талантів); здатність утримувати кваліфікований персонал; виробничі навички співробітників і глобальні знання [84].

GTCI є всеосяжним щорічним порівняльним звітом, який визначає, як країни та міста розвиваються, залучають і утримують таланти. Це унікальний ресурс для тих, хто приймає рішення, щоб зрозуміти глобальну картину конкурентоспроможності талантів і розробити стратегії для стимулювання своєї економіки. Звіт за 2023 р. охоплює 134 країни з усіма групами доходу [85].

Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) розробляється Transparency International з 1995 р. як зведений показник, який вимірює сприйняття корупції в державному секторі в різних країнах світу. Це відбувається шляхом агрегування різних джерел даних, пов'язаних з корупцією, які створюють різноманітні незалежні та добре відомі установи, такі як Світовий банк, Всесвітній проект справедливості, Африканський банк розвитку, Economist Intelligence Unit та інші.

CPI є провідним показником корупції в державному секторі в усьому світі. Оскільки він об'єднує багато різних проявів корупції в один глобально порівнюваний показник, він дає більш повну картину ситуації в конкретній країні, ніж кожне джерело, взяте окремо.

CPI класифікує 180 країн і територій по всьому світу за сприйнятим рівнем корупції в державному секторі, оцінюючи за шкалою від 0 (дуже

корумпований) до 100 (дуже чистий). Щоб країна чи територія була ранжована в Індексі, вона має бути представлена принаймні в 3 із 13 різних досліджень і оцінок корупції. Відсутність країни в списку не означає, що країна вільна від корупції, лише те, що немає достатньо даних для точного вимірювання рівня корупції.

Джерела даних, використані для складання CPI, охоплюють такі прояви корупції в державному секторі: хабарництво; відволікання державних коштів; чиновники використовують свої державні посади в приватних цілях, не зазнаючи наслідків; здатність урядів стримувати корупцію в державному секторі; надмірна бюрократична тяганина в державному секторі може збільшити можливості для корупції; кумівські призначення на державну службу; закони, які гарантують, що державні службовці повинні розкривати свої фінанси та потенційні конфлікти інтересів; правовий захист осіб, які повідомляють про факти хабарництва та корупції; захоплення держави вузькими інтересами; доступ до інформації про громадські справи/діяльність уряду [50].

Методика CPI полягає у здійсненні декількох етапів збору і оцінки даних: вибір джерел даних (кожне джерело даних, що використовується для побудови CPI, має відповідати визначеним критеріям, щоб вважатися достовірним); стандартизація джерел даних за шкалою від 0 до 100; обчислення середнього показника (щонайменше на базі трьох джерел); вказання міри невизначеності (оцінка CPI супроводжується стандартною похибкою та довірчим інтервалом, що відображає варіацію між джерелами даних, доступними для країни або території) [49].

Індекс ділової впевненості (Business Confidence Index, BCI) – це стандартизований показник впевненості, який дає вказівку на майбутній розвиток бізнесу на основі опитувань громадської думки щодо розвитку виробництва, замовлень і запасів готової продукції у виробничому секторі. Індикатор можна використовувати для моніторингу зростання виробництва та передбачення поворотних моментів в економічній діяльності. Числа вище

100 свідчать про підвищену впевненість у найближчих майбутніх результатах діяльності, а числа нижче 100 вказують на песимізм щодо майбутніх результатів. Цей показник вимірюється як скоригований за амплітудою індекс, довгострокове середнє = 100.

Інші сектори (будівництво, роздрібна торгівля та послуги) не включені до індексу через низьку доступність даних серед країн-членів ОЕСР, що не входять до ЄС, і серед країн, що не є членами ОЕСР. Індекс включає 38 країн, а також групи країн – G7, G20, OECD, European Union, Euro area (19 країн) [47].

Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності (Global Sustainable Competitiveness Index, GSCI) оцінює стійкість та конкурентоспроможність країн на основі 190 кількісних показників ефективності. GSCI слугує інклюзивною альтернативою ВВП для оцінки ризиків, пов'язаних із конкретними країнами та проблемами, для компаній та інвесторів, а також для перевірки прогресу політики для країн. Зараз GSCI офіційно використовується чотирма урядами для оцінки їхнього прогресу на шляху до стійкості та конкурентоспроможності. Кількісні показники отримуються від міжнародних організацій (Світовий банк, МВФ, різні агентства ООН) і згруповано в шість вимірів, які визначають конкурентоспроможність національної економіки: природний капітал; ресурсоефективність; соціальний капітал; інтелектуальний капітал та інновації; економічну стійкість; ефективність управління [61].

Методика GSCI базується на тривимірній моделі сталого розвитку, що поєднує економіку, навколишнє середовище та суспільство. Він часто використовується і застосовується в корпоративному світі для оцінки та управління питаннями сталого розвитку та ефективністю діяльності, яку зараз здебільшого називають «ESG». Модель сталої конкурентоспроможності базується на піраміді, де кожен рівень необхідний для підтримки наступного вищого рівня. У напрямку зверху вниз різні рівні піраміди впливають на стан нижчих рівнів.

Вихідні дані складаються з числових значень. Хоча значення можна ранжувати між собою, їх не можна порівнювати або додавати до інших значень. Тому на першому етапі необхідно виокремити з необроблених даних масштабовану та порівнянну оцінку. Для цілей цього індексу необроблені дані були проаналізовані та ранжовані за кожним індикатором окремо. Шляхом обчислення середнього відхилення 5% найкращих показників отримали найвищий бал (100), а 5% найгірших – найнижчий можливий бал (0). Оцінки між найвищими та найнижчими 5% лінійно розподіляються відносно найкращих 5% та найгірших 5%. На другому етапі оцінюється відносна важливість (вага) індикатора з огляду на його вплив на E, S та G. Отримані ваги використовуються для розрахунку зважених балів для 6 субіндексів. Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності розраховується на основі субіндексів, кожен з яких має однакову вагу, тобто 16,67% [60].

Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) охоплює 12 свобод – від прав власності до фінансової свободи – у 184 країнах. Економічна свобода визначається Heritage Foundation як фундаментальне право кожної людини контролювати власну працю та власність. У економічно вільному суспільстві люди можуть вільно працювати, виробляти, споживати та інвестувати будь-яким способом, причому ця свобода як захищена державою, так і не обмежена державою [68].

Економічна свобода вимірюється на основі 12 кількісних і якісних факторів, згрупованих у чотири великі категорії або стовпи економічної свободи: верховенство права (права власності, доброчесність уряду, ефективність судової системи); розмір уряду (державні витрати, податковий тягар, фінансовий стан); ефективність регулювання (свобода бізнесу, свобода праці, монетарна свобода); відкриті ринки (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода).

Кожна з дванадцяти економічних свобод у цих категоріях оцінюється за шкалою від 0 до 100, де 0 означає «відсутність економічної свободи», а 100

означає «повну економічну свободу». Загальна оцінка країни виходить шляхом усереднення цих дванадцяти економічних свобод, причому кожній надається однакова вага.

Усі індикатори отримані зі сторонніх джерел, таких як Міжнародний довідник з ризиків країни, Звіт про глобальну конкурентоспроможність і проект Світового банку Doing Business (Business Ready), тому суб'єктивні судження авторів не впливають на індекс та інші, що забезпечує прозорість і дозволяє дослідникам відтворювати індекс [68].

Індекс демократії (Democracy index, DI) розробляється на основі експертних оцінок та індексу Economist Intelligence Unit. Він об'єднує інформацію про те, наскільки громадяни можуть вільно обирати своїх політичних лідерів і чесні вибори, користуються громадянськими свободами, віддають перевагу демократії над іншими політичними системами, можуть і беруть участь у політиці та мають діючий уряд. Шкала оцінювання коливається від 0 до 10, де 10 – найбільш демократичний [52].

Індекс демократії базується на 60 показниках, згрупованих у п'ять категорій, що вимірюють плюралізм, громадянські свободи та політичну культуру. На додаток до числової оцінки та рейтингу, індекс класифікує кожну країну за одним із чотирьох типів режимів: повна демократія (8-10 балів), демократія з недоліками (6-8 балів), гібридний режим (4-6 балів), авторитарний режим (0-4 бали).

Методика розрахунку індексу передбачає розрахунок середньозваженого значення на основі відповідей на 60 запитань або індикаторів, кожен з яких має дві або три дозволені відповіді. Більшість відповідей – це оцінки експертів. Деякі відповіді дають опитування громадської думки у відповідних країнах. У випадку країн, для яких відсутні результати опитування, для заповнення прогалів використовуються результати опитування для подібних країн та експертні оцінки.

Питання згруповані в п'ять категорій: виборчий процес і плюралізм (12 показників); функціонування уряду (14 показників); політична участь (9

показників); політична культура (8 показників); громадянські свободи (17 показників).

Кожна відповідь перетворюється на бал 0 або 1, або для запитань із трьома відповідями 0, 0,5 або 1. За винятками, зазначеними нижче, у кожній категорії бали додаються, множаться на десять і діляться на загальна кількість запитань у категорії. Індeksi п'яти категорій усереднюються, щоб отримати загальний бал для даної країни. Оцінка, округлена до двох знаків після коми, визначає класифікацію країни за типом режиму [53].

Підсумовуючи проведене дослідження сутності методичних підходів до рейтингової оцінки конкурентоспроможності країн варто відзначити постійний процес удосконалення та модернізації складових критеріїв, що входять до рейтингових груп, а також трансформації певних рейтингів, яка супроводжується удосконаленням методики розрахунку, шкали оцінювання, набором індикаторів, кількістю залучених країн до аналізу та оцінки, а також безпосередньо зміною назв рейтингів.

Отже, міжнародне рейтингове оцінювання країн відіграє важливу роль у розвитку світової спільноти, сприяє підвищенню прозорості державного управління та зміцнює глобальну співпрацю. Воно дозволяє оцінювати розвиток, конкурентоспроможність та ефективність політик держав.

Висновки до розділу 2

Сучасна світова економіка характеризується динамічними змінами, обумовленими глобалізацією, технологічним розвитком і зміною структури міжнародної торгівлі. Незважаючи на певне відновлення після пандемії COVID-19, спостерігається нерівномірність зростання ВВП між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, а також збереження високого рівня глобальної економічної нерівності. Основними трендами є стрімке зростання цифрової економіки та інноваційних секторів, що визначають конкурентоспроможність країн. Розвиток цифрових технологій, експорт послуг і залучення прямих іноземних інвестицій стають ключовими

драйверами економічного розвитку. Разом із цим, країни стикаються з викликами торговельного дисбалансу, нестачею інвестицій у найменш розвинених регіонах і необхідністю адаптації до нових умов.

Проведений аналіз конкурентоспроможності країн на основі міжнародних рейтингів демонструє значні зрушення у глобальному економічному розвитку, зокрема серед ринків, що розвиваються, які активно інтегруються в світову економіку. Цифрова трансформація, інновації та перехід до низьковуглецевої економіки стають визначальними чинниками зростання конкурентоспроможності. Однак глобальний рівень сталої конкурентоспроможності залишається недостатнім через виклики, пов'язані з нерівністю, неефективним використанням ресурсів та деградацією природного середовища. Скандинавські країни та Азія продовжують лідирувати в різних аспектах конкурентоспроможності, демонструючи успішне поєднання інновацій, соціального капіталу та сталого розвитку. Водночас, країни з нижчими рівнями доходів стикаються з перешкодами через обмежену інфраструктуру та доступ до сучасних технологій. Майбутнє залежить від здатності глобальної спільноти інтегрувати сталі практики, зміцнювати інтелектуальний капітал та вирішувати екологічні виклики для досягнення гармонійного розвитку.

Порівняльний аналіз методик розрахунку найбільш актуальних міжнародних рейтингів, які визначають або впливають на рівень конкурентоспроможності країни показав важливість кожного з них. Дані рейтинги мають достатньо багато відмінних рис серед яких: джерела збору інформації для проведення аналізу, різноплановість груп показників, залучення критеріїв з різних сфер і напрямів функціонування, градація ваг показників та використання різних шкал оцінювання тощо. Варто відзначити щорічний процес удосконалення та модернізації рейтингів, що полягає не лише у оптимізації чи заміні певних критеріїв оцінки чи розширенням кількості країн, а часом і кардинальної трансформації рейтингів з розкриттям інших завдань, що стосуються сучасних викликів до конкурентоспроможності країни.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

3.1 Формування системи індикаторів конкурентоспроможності країни в глобальних умовах

Ефективне управління конкурентними перевагами країни передбачає необхідність існування ефективної, адаптивної та зрозумілої у використанні системи індикаторів, яка дозволяє аналізувати та оцінювати позиції країни у світі. Така система повинна враховувати багатовимірність цього поняття, інтегруючи економічні, соціальні, технологічні, екологічні та інституційні аспекти, які диктуються глобальними умовами сьогодення.

Детальне ознайомлення з основними міжнародними рейтинговими оцінками конкурентоспроможності свідчить, що кожен з них базується на різних підходах, методах та джерелах даних. Без сумнівів, кожен з проаналізованих рейтингів, у п. 2.3 магістерської роботи, максимально розкриває свою мету та формується на критеріях, які найбільш повно відображають стан у досліджуваній сфері. Проте, розуміння комплексної оцінки стану країни у різних напрямках, які є найбільш актуальними на поточний момент часу, обумовлює необхідність їх інтеграції у єдину систему оцінювання. Упровадження такої системи сприятиме підвищенню об'єктивності й прозорості оцінок, що є основою для сталого розвитку.

Необхідність дослідження питання формування системи індикаторів рейтингового оцінювання актуалізується в умовах глобальних викликів. У сучасному глобальному середовищі національні економіки інтегровані у міжнародні фінансові, торговельні та виробничі ланцюги. Будь-які глобальні зміни – зростання цін на енергоносії, коливання валютних курсів чи зміни у попиті на глобальних ринках – безпосередньо впливають на економіки країн.

Крім того, глобальні виклики є визначальними факторами для розвитку будь яких країн, незалежно від їх рівня розвитку. Країни змушені адаптувати свої економіки до переходу на низьковуглецеву модель. Інновації у сфері енергетики, скорочення викидів CO₂ та впровадження циркулярної економіки є ключовими вимогами. Стрімкий розвиток цифрових технологій змінює структуру глобальної економіки, створює нові можливості та виклики для бізнесу. Індикатори повинні враховувати рівень цифрової трансформації та готовність до четвертої промислової революції. Геополітична нестабільність, яка супроводжується конфліктами і торговельними війнами, впливає на економічну стійкість країн. Конкурентоспроможність країни залежить від її здатності інтегруватися у глобальні ланцюги створення доданої вартості, залучати іноземні інвестиції та розвивати експортно орієнтовані сектори.

Глобальні виклики, такі як боротьба зі зміною клімату, соціальна нерівність та виснаження ресурсів, роблять необхідним орієнтацію системи індикаторів на цілі сталого розвитку, визначені ООН. Інтеграція екологічних, соціальних та економічних показників дозволяє забезпечити баланс між економічним зростанням, збереженням довкілля та соціальною справедливістю. Тому система індикаторів повинна враховувати ці взаємозалежності, щоб оцінка була об'єктивною та відображала реальний стан конкурентоспроможності.

Система індикаторів для оцінки конкурентоспроможності країни є необхідним інструментом у сучасних умовах глобалізації. Її впровадження дозволить ефективніше оцінювати позиції країни у світі, формувати стратегії розвитку та забезпечувати її стійкість.

У таблиці 3.1. наведено ключові характеристики та відображені особливості сутності кожного рейтингу, який доцільно застосовувати при здійсненні оцінки конкурентоспроможності країни. Більшість обраних міжнародних рейтингів базуються на підходах та враховують, більшою чи меншою мірою, глобальні виклики. Використання цих рейтингів, як основи для побудови системи індикаторів, дозволяє країні порівнювати свої позиції у глобальному контексті, що є критично важливим для прийняття стратегічних рішень.

Таблиця 3.1 – Система індикаторів оцінки конкурентоспроможності країн на базі міжнародних рейтингів

Назва індикатору (індексу/ рейтингу)	Шкала оцінювання у індексі чи рейтингу	Критерії та групи показників у індексі чи рейтингу	Кількість країн у індексі чи рейтингу
1	2	3	4
Світовий рейтинг конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings)	Від 0 до 100. Орієнтація на max.	336 критеріїв, 4 групи: • економічна ефективність; • ефективність уряду; • ефективність бізнесу; • інфраструктура.	67 країн
Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking)	Від 0 до 100. Орієнтація на max.	59 критеріїв, 3 групи: • знання; • технологія; • готовність до майбутнього.	67 країн
Рейтинг готовності бізнесу (Business Ready) (трансформований у 2021 р. з Doing Business).	Від 0 до 100. Орієнтація на max. Розраховується окремо за трьома компонентами: ✓ компонент I – нормативно-правова база; ✓ компонент II – державні послуги; ✓ компонент III – операційна ефективність.	1200 критеріїв, 10 груп: • відкриття бізнесу; • місцезнаходження підприємства; • комунальні послуги; • праця; • фінансові послуги; • міжнародна торгівля; • оподаткування; • вирішення спорів; • ринкова конкуренція; • неплатоспроможність бізнесу.	50 країн
Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (Global Talent Competitiveness Index)	Від 0 до 100. Орієнтація на max.	6 груп: • ринкові і нормативні умови на ринку праці; • шанси для кар'єрного зростання; • можливості роботодавців залучати таланти з усього світу (Індекс приваблювання талантів); • здатність утримувати кваліфікований персонал; • виробничі навички співробітників; • глобальні знання.	134 країни

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4
Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index)	Від 0 до 100. Орієнтація на max.	78 критеріїв, Групи: • інституції; • людський капітал; • інфраструктура; • розвиненість ринку; • складність бізнесу; • знання та технологічні результати; • творчі результати та ін.	133 країни
Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index)	Від 0 до 100. Орієнтація на max.	Критерії охоплюють різні прояви корупції в державному секторі.	180 країн
Індекс ділової впевненості (Business confidence index)	< 100 < Орієнтація на max.	Критерії оцінюють розвиток виробництва, замовлень і запасів готової продукції у виробничому секторі.	38 країн, а також G7, G20, OECD, European Union, Euro area (19 країн)
Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності (Global Sustainable Competitiveness Index)	Від 0 до 100. Орієнтація на max.	190 критеріїв, 6 груп: • природний капітал; • ресурсоефективність; • соціальний капітал; • інтелектуальний капітал та інновації; • економічна стійкість; • ефективність управління.	135 країн
Індекс економічної свободи (Index of economic freedom)	Від 0 до 100. Орієнтація на max. 0 - «відсутність економічної свободи», 100 - «повна економічна свобода».	12 критеріїв, 4 групи: • верховенство права; • розмір уряду; • ефективність регулювання; • відкриті ринки.	184 країни
Індекс демократії (Democracy index)	Від 0 до 10. Орієнтація на max. Градація шкали відповідно до типу режиму: ✓ повна демократія (8-10 балів); ✓ демократія з недоліками (6-8 балів); ✓ гібридні режими (4-6 балів); ✓ авторитарні режими (0-4 бали).	60 критеріїв, 5 груп: • виборчий процес і плюралізм; • функціонування уряду; • політична участь; • політична культура; • громадянські свободи.	167 країн

Джерело: сформовано автором за [47; 48; 50; 51; 55; 58; 61; 66; 67; 68;

Узгодження системи індикаторів є обов'язковим етапом, що обумовлюється низкою причин, пов'язаних з різноманітністю підходів і методик у побудові рейтингів, а також із потребою забезпечення об'єктивної оцінки конкурентоспроможності та розвитку країн. Міжнародні рейтинги у першу чергу відрізняються за кількістю критеріїв. Одні рейтинги фокусуються на широкому спектрі індикаторів (наприклад, економічна, соціальна, політична, екологічна складові), тоді як інші – на вузьких аспектах, таких як економічна свобода, демократія чи цифрова конкурентоспроможність. По-друге, різні рейтинги агрегують критерії у різну кількість груп показників. По-третє, методикою розрахунку, яка використовує різні методи нормалізації даних, зважування індикаторів, агрегування та обчислення загального балу. Шкала оцінювання також викликає певні труднощі при порівнянні рейтингів. У більшій мірі використовують шкалу від 0 до 100, проте деякі рейтинги мають інші шкали – від 0 до 10, або рангову систему, чи взагалі використовують відносні показники, що ускладнює узгодження результатів. Також значної уваги потребує спрямування рейтингової оцінки, а саме – вона прямує до максимального чи мінімального значення.

Єдиною шкалою виміру, в даній роботі, обрано шкалу оцінювання від 0 до 100, оскільки вона переважає у більшості розглянутих рейтингах. Приведення до єдиної шкали виміру потребують лише рейтинг готовності бізнесу, Індекс ділової впевненості та Індекс демократії.

Особливістю рейтингу готовності бізнесу є здійснення оцінки кожної групи показників у межах трьох компонентів за шкалою від 0 до 100. Тому найбільш доцільним є визначення середнього арифметичного значення за даними компонентами, що дозволить уніфікувати шкалу виміру.

Результат Індексу ділової впевненості трактується таким чином – значення індексу вище 100 свідчать про підвищену впевненість у найближчих майбутніх результатах діяльності, а значення нижче 100 вказують на песимізм щодо майбутніх результатів. Моніторинг результатів даного індексу за різними

країнами і їх об'єднаннями свідчить про незначне перевищення значення за 100 балів, тому вважаємо за доцільне, що значення Індексу ділової впевненості, яке дорівнює або більше 100 відображається у єдиній шкалі виміру як 100 балів. Значення, які нижче 100 відображаються без змін. При цьому важливим є звернення уваги на правильне трактування даного індикатору під час здійснення аналізу та формування висновків.

Щодо Індексу демократії, то його значення достатньо помножити на 10, щоб результати були співставні з іншими індексами у системі. Приведення до єдиної шкали виміру системи індикаторів наведене у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Приведення до єдиної шкали виміру системи індикаторів оцінки конкурентоспроможності країн

Назва індикатору	Шкала оцінювання у індексі чи рейтингу	Приведення до єдиної шкали виміру
1	2	3
Світовий рейтинг конкурентоспроможності	Від 0 до 100.	не потребує
Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності	Від 0 до 100.	не потребує
Рейтинг готовності бізнесу	Від 0 до 100.	середнє арифметичне трьох компонентів рейтингу
Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів	Від 0 до 100.	не потребує
Глобальний інноваційний індекс	Від 0 до 100.	не потребує
Індекс сприйняття корупції	Від 0 до 100.	не потребує
Індекс ділової впевненості	< 100 <	≤100
Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності	Від 0 до 100.	не потребує
Індекс економічної свободи	Від 0 до 100.	не потребує
Індекс демократії	Від 0 до 10.	$I_{\text{демократії}} \cdot 10$

Джерело: сформовано за [47; 48; 50; 51; 55; 58; 61; 66; 67; 68; 86] та доповнено автором

Отримані індикатори є основною для побудови радару конкурентоспроможності країн, площа якого наочно показує рівень конкурентоспроможності в різних напрямках і сферах діяльності країни. Чим

ближче до еталонних значень знаходяться рівні визначених індикаторів, тим вища конкурентоспроможність країни на момент здійснення оцінки.

Таким чином запропонована система забезпечує приведення індикаторів до єдиної шкали виміру, забезпечує комплексний аналіз позицій країни в глобальному контексті, виявляє і наочно демонструє сильні і слабкі сторони національної економіки та є основою для формування методичного підходу до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни.

3.2 Методичний підхід до комплексної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів

Значна кількість існуючих рейтингів та розрізненість методик оцінювання конкурентоспроможності країн ускладнює вибір рейтингу для прийняття управлінських стратегічних рішень, за яким доцільно здійснювати порівняння результатів і визначати узагальнену позицію країни в глобальному контексті. Без єдиного підходу до аналізу виникає ризик помилкових висновків, що може призвести до неефективного використання ресурсів та формування некоректної стратегії розвитку. Тобто на сьогодні існує ускладнення інтеграції даних для аналітики.

Крім того існує потреба в комплексному баченні та ухваленні рішень, що може забезпечити узагальнений інструментарій. Уніфікований підхід сприятиме виявленню ключових проблем і потенційних переваг, дозволить порівнювати країни чи регіони у динаміці, тобто простежувати зміни в рейтингах у часі, незалежно від змін у методиках окремих рейтингів і звичайно оптимізувати стратегії розвитку, оскільки узагальнені дані можуть стати основою для формування ефективної політики, орієнтованої на довгострокове підвищення конкурентоспроможності.

Узагальнений методичний підхід забезпечить об'єктивність та прозорість шляхом мінімізації суб'єктивності у виборі показників або вагових коефіцієнтів та підвищить довіру до результатів аналізу серед

міжнародної спільноти, інвесторів та національних органів влади. Тому важливим є раціональне використання існуючих рейтингів та індексів, оскільки їх обробка сформує узагальнену достовірну картину рівня конкурентоспроможності країни.

Сформований методичний підхід до комплексної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів передбачає проходження послідовних етапів у межах двох блоків – оцінки та аналізу, дозволяє системно та комплексно оцінити та проаналізувати рівень конкурентоспроможності країни. Він спрямований на адаптацію до глобальних викликів і створення ефективних стратегій, які сприятимуть сталому економічному зростанню, соціальній стабільності та екологічній стійкості країни. Блок-схема запропонованого методичного підходу наведена на рисунку 3.1., розглянемо його більш детально.

У першу чергу методичний підхід передбачає формування системи індикаторів для проведення комплексної оцінки конкурентоспроможності. У магістерській роботі запропонована система індикаторів, що складається з десяти міжнародних рейтингів та індексів, які безпосередньо визначають рівень конкурентоспроможності країни у певній сфері та, які мають вагомий вплив на неї в глобалізаційних умовах. За потреби дана система може бути розширена в залежності від розставлення пріоритетів, мети та вимог дослідження.

Оцінку та аналіз конкурентоспроможності можна здійснювати або лише для конкретної країни, або ж доповнити її порівнянням з іншою країною, країною лідером у регіоні, з середнім значенням по інтеграційному об'єднанню в яке входить досліджувана країна, середнім значенням по регіону чи взагалі по середнім світовим індикаторам. За потреби можна обрати декілька баз порівняння для надання більшої ґрунтовності аналітичним висновкам та пропозиціям.

Після визначення об'єктів оцінки здійснюється збір даних у відповідності до системи індикаторів. Якщо даних не достатньо, у зв'язку з відсутністю досліджуваної країни у відповідних рейтингах, необхідним є коригування системи індикаторів.

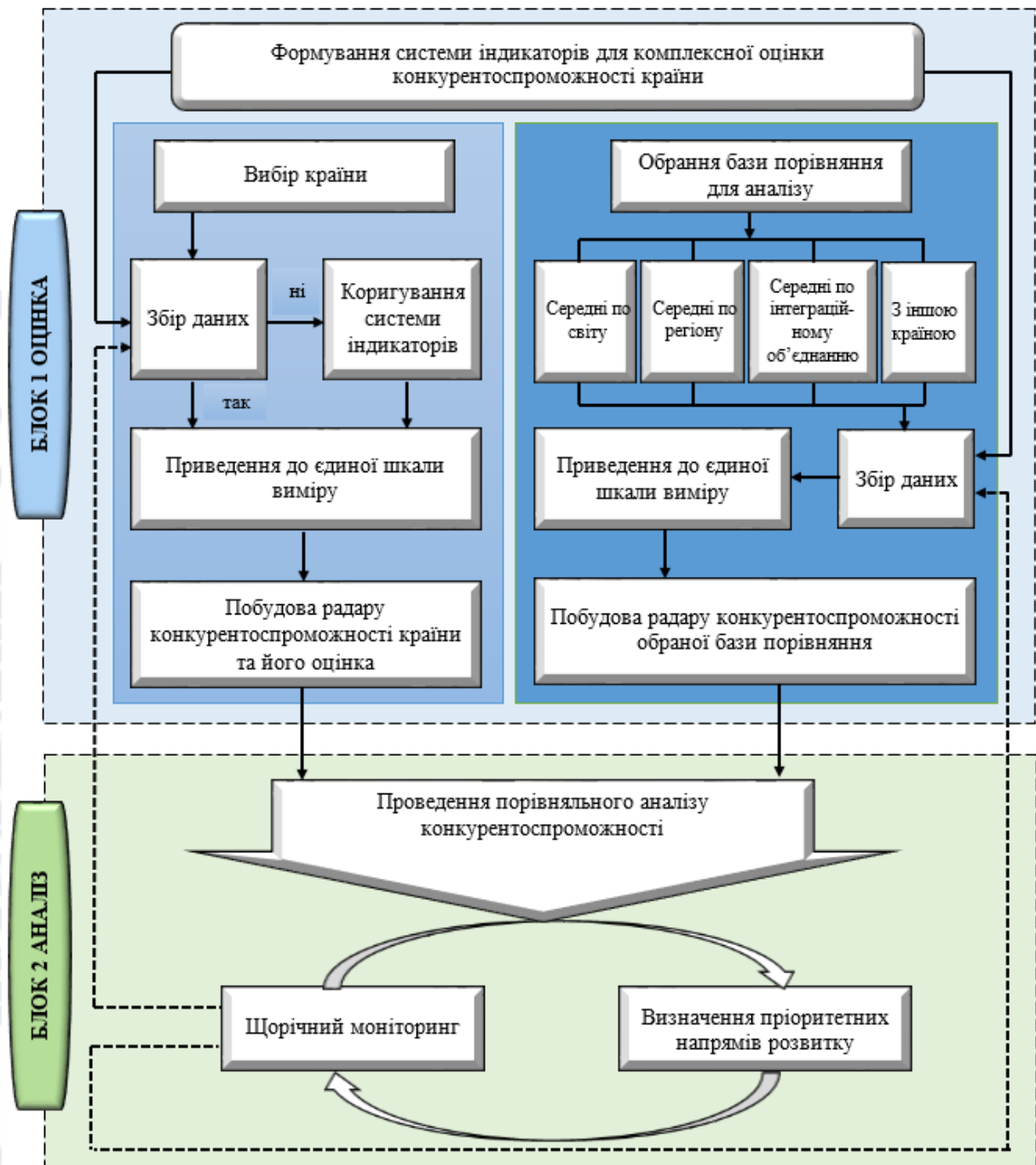

Рисунок 3.1 – Блок-схема методичного підходу до комплексної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни

Джерело: розроблено автором

Якщо дані є у повній мірі за досліджуваною країною та за базою порівняння, то здійснюється приведення індикаторів до єдиної шкали виміру та будується радар конкурентоспроможності країни і обраної бази порівняння, після чого здійснюється їх оцінка. На цьому етапі закінчується

реалізація блоку «Оцінка» та відбувається перехід до блоку «Аналіз», у якому проводиться порівняльний аналіз конкурентоспроможності країни з обраною базою порівняння. За результатами аналізу ідентифікуються сильні і слабкі сторони країни, визначаються сфери, що потребують покращення, та пріоритетні напрями розвитку, що супроводжуються розробкою конкретних заходів щодо підсилення слабких сторін, а також розробляються стратегічні рекомендації та формується політика адаптації до глобальних викликів.

Важливим етапом методичного підходу, який забезпечує його дієвість, є здійснення моніторингу динаміки прогресу країни у міжнародних рейтингах, яке передбачає регулярне оновлення даних та оцінок, відстеження прогресу країни, визначення позиції в глобальному контексті, і як результат, корегування розроблених заходів щодо підвищення конкурентоспроможності країни.

Отже, розроблений методичний підхід до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни підвищує якість аналізу, забезпечує об'єктивність оцінок, ефективне управління ресурсами та інвестиціями і розробку ефективних стратегій на міжнародному рівні. Його використання сприятиме більшій інтеграції країн у глобальні економічні процеси, дозволить ефективно використовувати ресурси та зміцнювати позиції у глобальній конкуренції.

Апробацію запропонованого методичного підходу доцільно здійснити на країнах, що є представниками найбільш вагомих світових регіонів, а саме Північної Америки (США), Західної Європи (Франція) та Східної Азії (Японія).

Під час збору інформації у відповідності до системи індикаторів було виявлено відсутність необхідної кількості даних за Рейтингом готовності бізнесу, тому відбулося коригування системи індикаторів шляхом виключення цього рейтингу з процесу оцінювання.

Базою порівняння для кожної з досліджуваних країн обрано середнє значення по відповідному їй регіону, яке було розраховане за допомогою

середньоарифметичного значення. У випадку відсутності даних по країні чи декількох країнах представниках відповідного регіону їх в розрахунок середньоарифметичного значення прийнято не було.

Представником з регіону Північної Америки для оцінки конкурентоспроможності було обрано США. Дана країна позиціонується як лідер у багатьох сферах, оскільки: має найбільшу економіку у світі за номінальним ВВП, що дозволяє їй виступати як глобальний лідер у різних галузях – від технологій до фінансів; є світовим центром інновацій, зокрема завдяки таким технологічним гігантам, як Google, Apple, Amazon, Tesla тощо; це одна з найрозвиненіших інфраструктур у світі, а також величезний внутрішній ринок, який створює конкурентні умови для бізнесу; має високий рівень розвитку правової системи, стабільні політичні інститути та захист прав власності, що забезпечують сприятливе середовище для бізнесу.

У Північній Америці окрім США до основних економічно значущих країн належать Канада та Мексика. Економічні масштаби та рівень розвитку США значно перевищують показники інших країн регіону, що робить їх найкращим представником для оцінки на глобальному рівні. Тому варто перевірити за допомогою розробленого методичного підходу чи дійсно США має високий рівень конкурентоспроможності, що забезпечується економічною силою, технологічним лідерством та стабільністю інституцій.

У таблиці 3.3 наведена оцінка за системою індикаторів США та Північної Америки, які приведені до єдиної шкали вимірювання.

За отриманими даними оцінки будуємо радар конкурентоспроможності Сполучених Штатів Америки (рис. 3.2). Як бачимо, підтверджується лідерська позиція США серед Північноамериканського регіону за всіма індикаторами, окрім Глобального індексу сталої конкурентоспроможності. Це може вказувати на більш збалансований розвиток інших країн регіону в контексті сталості. Взагалі за даним індикатором США має не найкращий результат у порівнянні з максимально можливим значенням.

Таблиця 3.3 – Приведення до єдиної шкали виміру системи індикаторів оцінки конкурентоспроможності США та Північної Америки за 2023 р.

Індикатор	Максимальне значення індикатора	Індикатори, приведені до єдиної шкали вимірювання	
		США	Середнє значення по регіону (Північна Америка)
Світовий рейтинг конкурентоспроможності	100	83,48	70,35
Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності	100	91,31	73,56
Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів	100	76,60	62,97
Глобальний інноваційний індекс	100	62,40	48,57
Індекс сприйняття корупції	100	69,00	58,67
Індекс ділової впевненості	100	98,74	99,36
Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності	100	50,90	52,00
Індекс економічної свободи	100	80,90	76,73
Індекс демократії	100	78,50	60,83

Джерело: розраховано автором за [47; 48; 50; 51; 55; 58; 61; 66; 67; 68; 86]

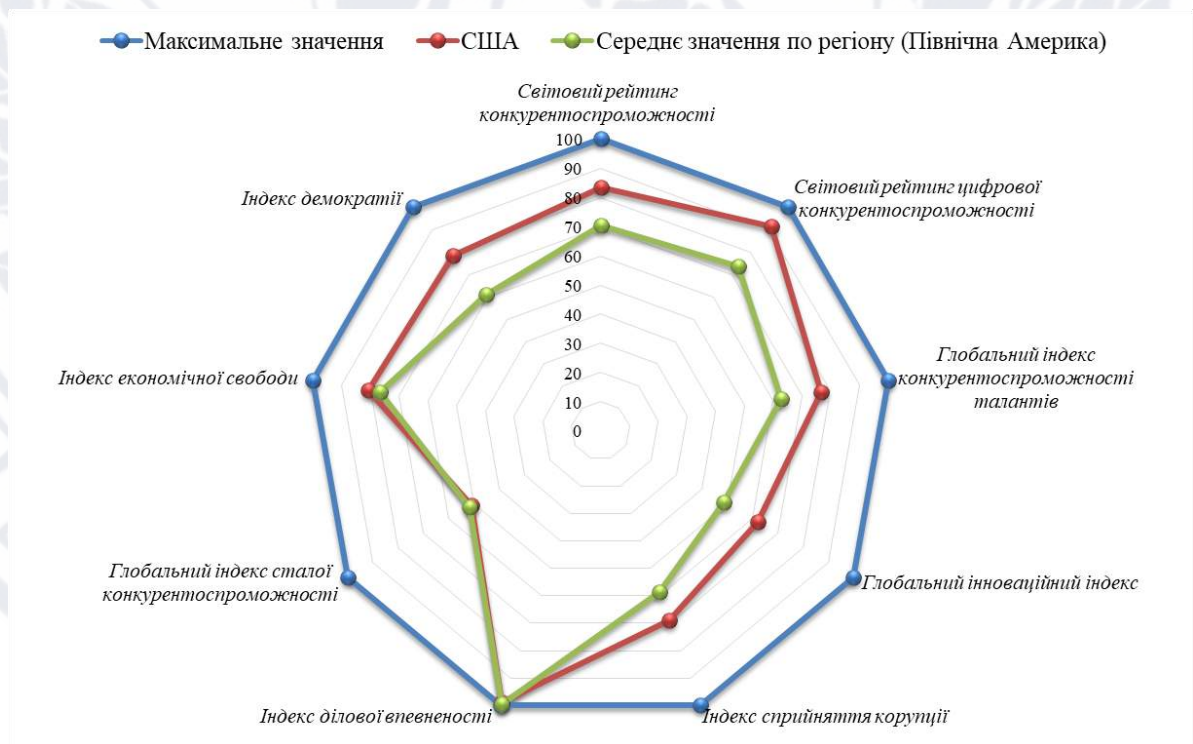

Рисунок 3.2 – Радар конкурентоспроможності Сполучених Штатів Америки, 2023 р.

Джерело: сформовано автором

Найбільш суттєва перевага відображається у світовому рейтингу цифрової конкурентоспроможності (+17,75 пунктів) та індексі демократії (+17,67 пунктів), що свідчить про високий рівень розвитку цифрових технологій і демократичних інститутів.

Більш слабкі позиції США у Індексі ділової впевненості порівняно із середнім значенням регіону, що може пояснюватися різницею у сприйнятті стабільності бізнесу всередині країни.

Глобальний інноваційний індекс хоча і показує, що США значно випереджають середнє значення регіону (+13,83), підтверджуючи їхню роль лідера в галузі досліджень і розробок, проте порівняно з максимальним значенням даного індикатора він бажає бути кращим. Аналогічна характеристика стосується й Індексу сприйняття корупції.

Отже, загалом США демонструють значно вищий рівень конкурентоспроможності, цифрового розвитку, економічної свободи та демократії порівняно із середніми показниками регіону. США необхідно акцентувати свою увагу на збільшенні рівня відповідності цілям сталого розвитку, інноваціях та боротьбі з корупцією.

Вибір Японії для оцінки та аналізу рівня конкурентоспроможності серед країн Східної Азії є доцільним з огляду на такі аргументи:

- розвинена економіка, оскільки Японія є однією з найбільших економік світу та лідером серед країн Східної Азії за рівнем розвитку інфраструктури, технологій та промисловості;
- технологічне лідерство, про що свідчать відомі інноваційні розробки та високий рівень розвитку технологій, особливо в галузях автомобілебудування, робототехніки та електроніки;
- глобальний вплив, так як Японія є членом G7, вона активно впливає на формування світової економічної політики;
- стабільність інституцій, які підкріплені ефективною правовою системою, низьким рівнем корупції і стабільною демократією. Ці фактори забезпечують сприятливе середовище для ведення бізнесу та інвестування.

У регіоні Східної Азії представлені як розвинені економіки (Південна Корея, Сінгапур, Китай), так і країни, що розвиваються. Японія є зразком країни з розвиненою економікою, що дозволяє порівнювати її конкурентоспроможність з іншими економіками регіону для виявлення сильних та слабких сторін. Японія демонструє унікальну модель економічного розвитку, що поєднує традиційні підходи (якість, довгострокова стратегія) з сучасними інноваціями. Вона активно впроваджує принципи сталого розвитку, що важливо для оцінки стійкості економіки в умовах глобальних викликів. У цілому Японія є одним із ключових гравців у регіоні Східної Азії, її економічні, технологічні та інституційні досягнення роблять країну достойним об'єктом для оцінки та аналізу конкурентоспроможності.

Результати проведеної оцінки за системою індикаторів Японії та Східної Азії наведено у таблиці 3.4.

З радару конкурентоспроможності (рис. 3.3) бачимо явні переваги Японії над середнім рівнем Східної Азії. Вони підтверджуються індикатором сприйняття корупції за яким Японія значно перевищує середній рівень регіону (73 пункти проти 45,8), що свідчить про високий рівень прозорості та низький рівень корупції в країні. Значним рівнем індикатору демократії, який на 31,66 пунктів перевищує середнє значення по регіону, підтверджуючи стабільність демократичних інститутів. Рівень Індексу економічної свободи Японії перевершує середнє значення регіону на 7,95 пунктів чим демонструє сприятливе середовище для ведення бізнесу. Достатньо високий рівень розвиненої освітньої системи та залучення кваліфікованих кадрів порівняно з середнім рівнем регіону відображає індикатор конкурентоспроможності талантів.

Сфери, у яких Японія поступається регіону – це загальний рівень конкурентоспроможності, що може бути пов'язано з повільнішим зростанням продуктивності порівняно із динамічними економіками регіону, такими як Китай чи Південна Корея, а також існують певні прогалини в цифровій трансформації.

Таблиця 3.4 – Приведення до єдиної шкали виміру системи індикаторів оцінки конкурентоспроможності Японії та Східної Азії за 2023 р.

Індикатор	Максимальне значення індикатора	Індикатори, приведені до єдиної шкали вимірювання	
		Японії	Середнє значення по регіону (Східна Азія)
Світовий рейтинг конкурентоспроможності	100	64,96	67,05
Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності	100	68,1	70,15
Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів	100	61,65	54,43
Глобальний інноваційний індекс	100	54,1	50
Індекс сприйняття корупції	100	73	45,8
Індекс ділової впевненості	100	100	99,5
Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності	100	55,3	50,95
Індекс економічної свободи	100	79	71,05
Індекс демократії	100	84	52,34

Джерело: розраховано автором за [47; 48; 50; 51; 55; 58; 61; 66; 67; 68; 86]

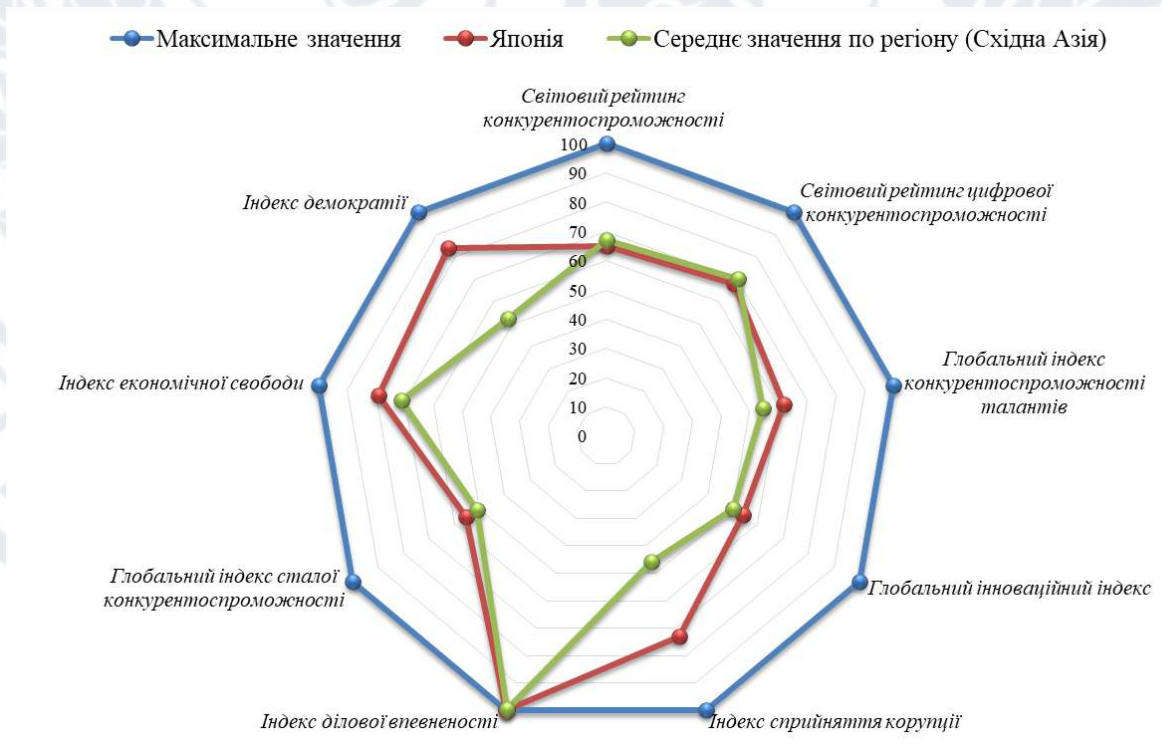

Рисунок 3.3 – Радар конкурентоспроможності Японії, 2023 р.
Джерело: сформовано автором

Варто акцентувати увагу на індикаторі ділової впевненості відповідно до якого Японія отримала максимальне значення 100, що свідчить про стабільну і прогнозовану бізнес-екосистему. Далеко не всі розвинені країни досягають позитивного значення даного індикатору.

Рівні сталої конкурентоспроможності та інновацій могли б бути вищими, враховуючи значні зусилля у сталому розвитку та технологічну репутацію країни.

Загалом Японія демонструє сильні позиції в демократичному розвитку, прозорості, економічній свободі та управлінні талантами, що суттєво перевищує середній рівень регіону. Водночас її позиції у світових рейтингах конкурентоспроможності та цифрового розвитку дещо поступаються середньому регіональному рівню, що вказує на необхідність модернізації певних секторів.

Визначення об'єкту для оцінки рівня конкурентоспроможності серед країн Західної Європи зупинилося на Франції з таких причин:

- Франція – одна з найбільших економік Європи та світу, яка має економічний вплив та є вагомим учасником регіону;
- має розвинену промислову базу, сильні позиції в автомобільній, авіаційній та енергетичній галузях, а також значний внесок в інноваціях;
- є однією з ключових країн Європейського Союзу та член НАТО, відіграє значну роль у формуванні регіональної та глобальної політики;
- має одну з найкращих транспортних та енергетичних інфраструктур у Європі, що сприяє розвитку бізнесу, інвестицій та міжнародної торгівлі;
- характеризується високим рівнем соціального забезпечення, якістю життя, що поєднується з ефективною системою охорони здоров'я та освіти;
- має стійкі демократичні інститути, що свідчить про прозорість, стабільність інституцій та сприятливі умови для розвитку бізнесу.

Франція є важливою країною для оцінки конкурентоспроможності у Західній Європі завдяки її економічному, політичному, інноваційному та соціальному впливу. Вона є універсальним прикладом, що поєднує

масштабну економіку, соціальні гарантії та відносно сильне державне регулювання економіки, які цікаві для аналізу та порівняння. Приведені до єдиної шкали вимірювання індикатори Франції та Західної Європи відображено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Приведення до єдиної шкали виміру системи індикаторів оцінки конкурентоспроможності Франції та Західної Європи за 2023 р.

Індикатор	Максимальне значення індикатора	Індикатори, приведені до єдиної шкали вимірювання	
		Франції	Середнє значення по регіону (Західна Європа)
Світовий рейтинг конкурентоспроможності	100	69,67	78,66
Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності	100	76,58	78,47
Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів	100	66,91	71,65
Глобальний інноваційний індекс	100	55,4	55,27
Індекс сприйняття корупції	100	71	76,00
Індекс ділової впевненості	100	99,9	98,93
Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності	100	54,4	54,87
Індекс економічної свободи	100	74,9	77,83
Індекс демократії	100	80,7	85,34

Джерело: розраховано автором за [47; 48; 50; 51; 55; 58; 61; 66; 67; 68; 86]

Наочне відображення результатів оцінки за системою індикаторів дає можливість стверджувати, що Франція поступається рівнем конкурентоспроможності середньорегіональним значенням (рис. 3.4). Високі регуляторні бар'єри, значне державне втручання та бюрократія є причинами отримання Францією нижчих, на 8,99 пунктів, результатів індикатора світової конкурентоспроможності порівняно з регіональним значенням. Трохи нижчий рівень Франції, за індикатором цифрової конкурентоспроможності, свідчить про необхідність залучення додаткових інвестицій у цифровізацію та технології. Індикатор конкурентоспроможності

талантів вказує на менш ефективне використання людського капіталу порівняно із країнами-сусідами, а рівень індикатору економічної свободи відображає більш обмежене бізнес-середовище через податкову систему та трудове законодавство. Індекс демократії Франції хоча і поступається середньорегіональному значенню, проте має достатньо високий рівень.

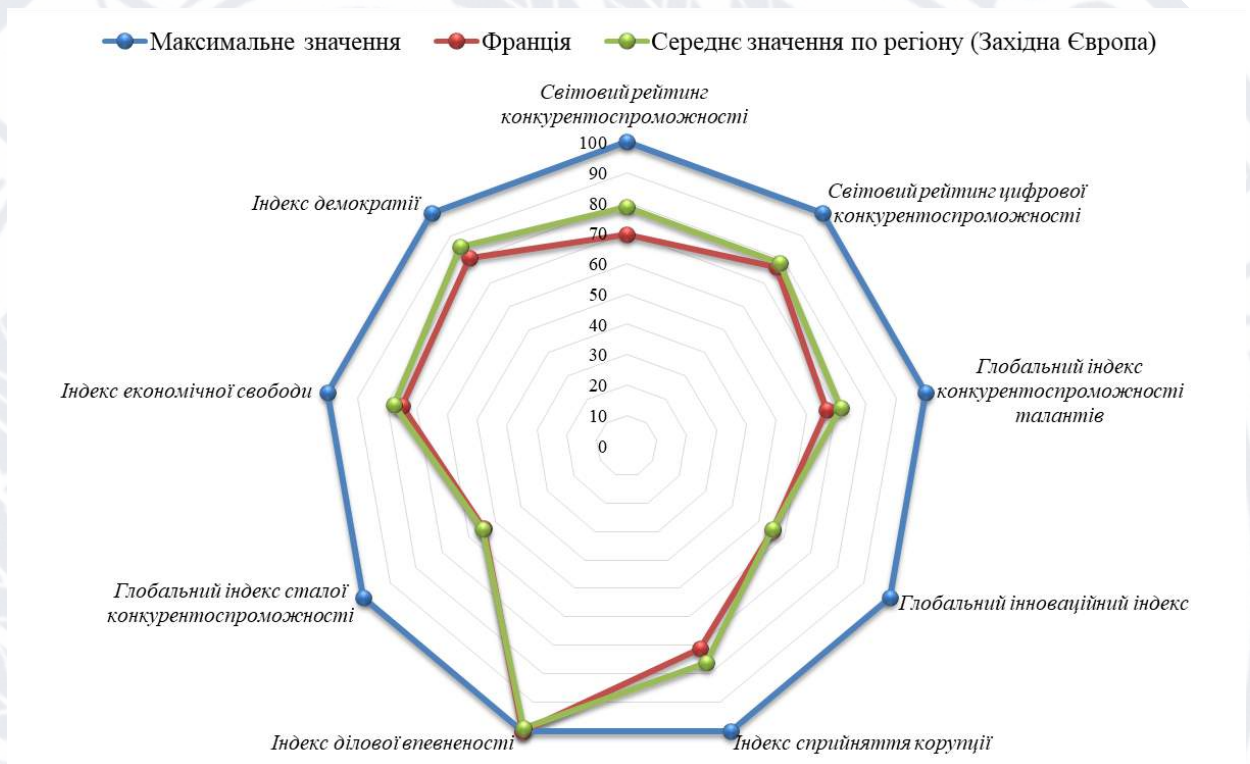

Рисунок 3.4 – Радар конкурентоспроможності Франції, 2023 р.

Джерело: сформовано автором

Лідирує Франція у індикаторі ділової впевненості, з результатом близьким до максимального значення. Інноваційний індикатор Франції практично дорівнює середньому значенню по регіону, підтверджуючи її здатність до розробки інноваційних рішень. Проте рівень даного індикатору необхідно підвищувати, оскільки порівняно з максимальним значенням він становить лише половину. Індекс сприйняття корупції нижчий за середній регіональний на 5 пунктів, але має достатньо високий рівень, що свідчить про відносно прозору систему. Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності країни перебуває на рівні регіону, що свідчить про

середні зусилля в напрямку сталого розвитку та необхідність підвищення уваги даному напрямку.

Підсумовуючи, Франція поступається середнім регіональним індикаторам у цифровій трансформації, конкурентоспроможності талантів, економічній свободі, що вказує на необхідність реформ для підвищення ефективності регуляторної системи та більшої підтримки цифрових ініціатив.

Результати проведеної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країн, у відповідності до методичного підходу, доцільно використовувати для подальшого більш деталізованого аналізу причин недостатньо високого рівня індикаторів та їх складових критеріїв, які впливатимуть на визначення пріоритетних напрямів розвитку країни та сприятимуть підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Основними пріоритетними напрямами розвитку для усіх країн, які підвищать конкурентоспроможність, є активізація реалізації цілей сталого розвитку та формування політики адаптації до глобальних викликів, які передбачатимуть заходи для зменшення впливу кліматичних змін, розвитку зеленої економіки, посилення соціальної згуртованості тощо. Крім цього уваги потребують сфери інновацій, цифровізації, соціальної політики, інвестицій в людський капітал, поліпшення регуляторної бази.

Розроблений інструментарій, представлений методичним підходом до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни, може стати базовим для оцінки конкурентоспроможності країн, забезпечити гнучкість у врахуванні регіональних особливостей та специфіки окремих країн, служити основою для формування глобальних рейтингів нового покоління, що будуть більш адаптованими до сучасних глобалізаційних викликів.

Висновки до розділу 3

Формування ефективної системи індикаторів конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів є важливим завданням. Запропонована

система індикаторів включає ключові аспекти конкурентоспроможності, такі як економічна свобода, інновації, цифрова трансформація, сталий розвиток, рівень демократії та сприйняття корупції. Уніфікація шкали оцінки забезпечує легкість порівняння між країнами, а радар конкурентоспроможності наочно демонструє сильні та слабкі сторони.

Використання міжнародних рейтингів дозволяє аналізувати позиції країни у світі та формувати стратегії розвитку. Проте через різноманітність підходів до оцінювання необхідна гармонізація цих індикаторів. Тому пропонується приведення показників до єдиної шкали (від 0 до 100), що забезпечує прозорість, зручність у порівнянні та комплексність оцінювання. Сформована система індикаторів дозволяє комплексно оцінити конкурентоспроможність країни, враховуючи її позиції в різних сферах та напрямках. Вона є одним із головних етапів методичного підходу до оцінки та аналізу конкурентоспроможності країни.

Розробка методичного підходу до оцінки та аналізу рівня конкурентоспроможності країни в умовах глобальних викликів є важливим інструментом для прийняття стратегічних рішень. Методичний підхід дозволяє враховувати різноманітність методик міжнародних рейтингів, інтегрувати дані в єдину систему та надавати об'єктивну, прозору оцінку, орієнтовану на довгостроковий розвиток.

Апробація методичного підходу відбулася на прикладах США, Японії та Франції, дані яких порівнювалися з відповідними країнам регіонами розташування. США демонструють лідерські позиції у цифровій трансформації та демократії, але мають виклики в досягненні цілей сталого розвитку. Японія вирізняється високою прозорістю та стабільністю бізнес-середовища, але має прогалини в інноваціях. Франція має регуляторні бар'єри, що потребує реформ.

Використання розробленого методичного підходу дозволить країнам ефективно інтегруватися в глобальні економічні процеси, забезпечувати сталий розвиток і зміцнювати свої позиції на міжнародній арені.

ВИСНОВКИ

Глобальні умови змушують країни шукати свої унікальні переваги. Інноваційні технології, доступ до природних ресурсів, якість людського капіталу, інфраструктура, соціальна та екологічна відповідальність стають ключовими аспектами у боротьбі за міжнародні інвестиції та ринки. Необхідністю сьогодення є доступний та зрозумілий методичний інструментарій, який спрямований на комплексну оцінку та аналіз конкурентоспроможності країни, забезпечує інтеграцію різних аспектів, враховуючи глобальні умови та виклики, що дає змогу визначати чіткі пріоритети для підвищення конкурентних позицій країни у світі.

Детальне дослідження сутності поняття конкурентоспроможності показало, що цю категорію розглядають на різних рівнях управління: на мікрорівні (конкурентоспроможність товарів або послуг, або ж окремих підприємств, яка по суті формує внутрішньофірмову та міжфірмову конкуренцію); на мезорівні (конкурентоспроможність галузей та регіонів, яка формується з конкуренції кластерів, окремих галузей національної економіки чи окремих галузей виробництва); на макрорівні (конкуренція у середині країни, як економічного середовища для формування конкурентних переваг; на мегарівні (конкуренції на рівні країни в цілому, а саме її політичній та економічній репутації, відносинам з іншими країнами та наднаціональними органами). Встановлено взаємозв'язок між дефініціями конкурентоспроможності та конкурентоздатності, який полягає у такому: реалізовані можливості та характерні особливості країни, які знаходять відображення у конкурентоздатності на конкретний момент часу, закладають нові виклики до пошуку та розширення потенційних переваг країни на міжнародній арені, що формує конкурентоспроможність країни, проте, з іншого боку, реалізований потенціал у певний момент часу перетворюється з конкурентоспроможності на фактичну конкурентоздатність країни. Такий кругообіг є постійним і чим швидше відбувається один цикл перетворення,

тим більш впливовішою, могутнішою та стабільнішою є країна у глобальному середовищі.

Визначено та охарактеризовано основні глобальні виклики світових ринків, а саме: економічна нестабільність та інфляція; зміна клімату та екологічні вимоги; технологічні зміни та цифрова трансформація; геополітична нестабільність; демографічні зміни та міграція; зміни в глобальній торгівлі; зростання нерівності; високий рівень боргового навантаження; виклики мультикультуралізму і національної ідентичності.

Детальний розгляд факторів впливу на конкурентоспроможність країн показав відсутність їх систематизованої класифікації, яка б була створена з врахуванням глобальних викликів. Удосконалено класифікацію факторів впливу на конкурентоспроможність країни у відповідності до двох найбільш впливових рівнів управління – мегарівня та макрорівня. Фактори впливу для обох рівнів управління розподілені на такі класифікаційні групи: економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, економічні, форс-мажорні групи, що притаманні обом рівням та ще соціальної групи, що більшою мірою властива макрорівню. Запропонована класифікація допомагає країнам розуміти, аналізувати та враховувати найбільш актуальні фактори впливу навколишнього середовища, які викликані процесами глобалізації, розробляти превентивні та адаптивні заходи для протистояння потрясінням різного роду.

Дослідження методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності країни дозволило розподілити їх в залежності від мети, а саме: оцінка загальної конкурентоспроможності країни (здійснюється міжнародними рейтингами, які складаються міжнародними організаціями; деталізована оцінка конкурентоспроможності країни (здійснюється за допомогою методів, заснованих на аналізі порівняльних переваг; методів, заснованих на теорії рівноваги фірми та галузі; методів, заснованих на теорії ефективної конкуренції; матричних методів оцінки конкурентоспроможності; комплексних методів, в тому числі інтегральних методів та методів на основі

теорії мультиплікатора оцінки впливу різних факторів на конкурентоспроможність); аналіз основних аспектів економіки, які характеризують рівень конкурентоспроможності (здійснюється кількісними та якісними методами).

Проведено порівняльний аналіз методичних підходів до рейтингової оцінки конкурентоспроможності країн на базі десяти рейтингів та індикаторів, які найбільшою мірою враховують глобалізаційні вимоги сьогодення та доцільні у формуванні узагальненої оцінки конкурентоспроможності країни. Встановлено постійний процес удосконалення та модернізації складових критеріїв, що входять до рейтингових груп, а також трансформації певних рейтингів, яка супроводжується удосконаленням методики розрахунку, шкали оцінювання, набором індикаторів, кількістю залучених країн до аналізу та оцінки, а також безпосередньо зміною назв рейтингів.

Аналіз сучасних тенденції розвитку провідних країн світу характеризується динамічними змінами, обумовленими глобалізацією, технологічним розвитком і зміною структури міжнародної торгівлі. Спостерігається нерівномірність зростання ВВП між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, часткове та нерівномірне відновлення країн після пандемії COVID-19, збереження високого рівня глобальної економічної нерівності, зростання торговельного дисбалансу між країнами, що розвиваються, та розвиненими країнами. У цілому світова економіка характеризується зростанням. Найбільші у світі двосторонні потоки торгівлі товарами проходять між Китаєм і США, а також між їх регіональними країнами-партнерами. У 2023 р. тенденції глобальних потоків ПІІ змінилися порівняно з попереднім роком – відбулося незначне скорочення на 2%. Потік ПІІ у розвинені країни зріс на 9%, а у країни, що розвиваються, знизився на 7%. Найбільшими реципієнтами ПІІ, у 2023 р. є країни Азії та Океанії, що розвиваються, оскільки саме на них припадає половина світових надходжень (47%). Експорт цифрових послуг станом на 2023 р. у країн, що розвиваються,

зріс на 9%. Зростання спостерігалось у країн, що розвиваються в усіх регіонах – Африки, Америки, Азії та Океанії.

Проведено моніторинг країн та регіонів світу за трьома рейтингами конкурентоспроможності. Встановлено відсутність виражених лідерських позицій конкретної країни чи навіть одного із світових регіонів. Відбуваються значні зрушення між країнами навіть всередині відповідного регіону. Найбільш активна боротьба за перші позиції у рейтингах ведеться між країнами Східної Азії, Північної Америки, Західної та Північної Європи.

Ключовими висновками Світового рейтингу конкурентоспроможності є те, що найбільш конкурентоспроможні економіки поєднують стійкі економічні показники з ефективним державним і приватним секторами, високоякісною інфраструктурою, людським та соціальним капіталом (Сінгапур, Швейцарія, Данія, Швеція та Нідерланди). Проте, країни, що розвиваються наздоганяють більш розвинені економіки, особливо у сфері інновацій, діджиталізації та диверсифікації (Китай, Індія, Малайзія, Таїланд та Чилі). У 2023 р. Східна Азія, Південна Азія та Тихоокеанський регіон, а також колишні країни СНД і Центральна Азія підвищили свої середні позиції за загальною конкурентоспроможністю. У той час як Західна Європа залишалася стабільною, а інші субрегіони погіршили свої позиції.

Результати моніторингу Світового рейтингу цифрової конкурентоспроможності свідчать про швидкі темпи переходу на цифрові інструменти галузей, компаній та урядів, що підкреслює потребу в надійній цифровій інфраструктурі для сприяння ефективній цифровій трансформації. Сінгапур очолив даний рейтинг у 2024 р., за ним слідує Швейцарія, Данія, США, Швеція, Південна Корея, Гонконг, Нідерланди, Тайвань (Китайський Тайбей) та Норвегія. Цифровий розрив залишається значним викликом як між країнами, так і всередині них. Багатші економіки або регіони з кращою інфраструктурою можуть підтримувати свій рівень цифрової конкурентоспроможності, тоді як інші відстають. Такі диспропорції

відіграють вирішальну роль у цифровій конкурентоспроможності і, зрештою, і в економічному розвитку.

Дані Глобального індексу сталої конкурентоспроможності окреслюють наступні тенденції – Скандинавія продовжує очолювати даний індекс (перше місце займає Швеція), далі ідуть країни Північної та Західної Європи, Японія, Китай, США. Деякі з найменш розвинених країн мають значно вищий рейтинг, ніж можна було б припустити (Колумбія, Перу, Непал, Бутан, Болівія). Станом на 2023 р. світ не перебуває у стійкому стані, що підтверджує середній глобальний показник сталої конкурентоспроможності, який становить лише 43,3 бали зі 100 можливих. Це свідчить про глобальний розрив до ідеального сталого конкурентоспроможного світу. Основною причиною цьому є недостатність налагодження інклюзивного та циркулярного суспільства, яке живе в рівновазі з природним середовищем.

Сформовано систему індикаторів конкурентоспроможності країни, яка включає відповідні глобальним викликам сьогодення рейтинги чи індекси, а саме: Світовий рейтинг конкурентоспроможності, Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності, Рейтинг готовності бізнесу, Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів, Глобальний інноваційний індекс, Індекс сприйняття корупції, Індекс ділової впевненості, Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності, Індекс економічної свободи та Індекс демократії. Запропонована система індикаторів передбачає приведення до єдиної шкали виміру всіх її складових та дозволяє країні порівнювати свої позиції з різними базами порівняння (іншою країною чи країнами, інтеграційним об'єднанням чи регіоном в яке входить країна, середньосвітовим значенням). Результати приведених до єдиної шкали вимірювання індикаторів відображаються у формі радару конкурентоспроможності, демонструють сильні та слабкі сторони економіки, що сприяє прийняттю обґрунтованих стратегічних рішень щодо підвищення конкурентних позицій країни.

Удосконалено методичний підхід до комплексної оцінки та аналізу рівня конкурентоспроможності країни, який передбачає проходження послідовних

етапів: формування системи індикаторів конкурентоспроможності країни; збір даних; приведення даних до єдиної шкали вимірювання; побудова радару конкурентоспроможності; проведення порівняльного аналізу конкурентоспроможності. Дані етапи реалізуються у межах двох блоків – оцінки та аналізу, що дозволяють системно та комплексно оцінити та проаналізувати рівень конкурентоспроможності країни. Методичний підхід спрямований на адаптацію конкурентоспроможності до глобальних викликів і створення ефективних стратегій, які сприятимуть сталому економічному зростанню, соціальній стабільності та екологічній стійкості країни.

Апробація методичного підходу здійснена на прикладі трьох країн та їх регіонів, а саме США та Північної Америки, Японії та Східної Азії, Франції та Західної Європи. На базі системи індикаторів оцінки конкурентоспроможності встановлено, що США є беззаперечним лідером у північноамериканському регіоні. Це підтверджують рівні індикаторів конкурентоспроможності, цифрового розвитку, економічної свободи та демократії. Проте існують деякі прогалини, що потребують збільшення рівня відповідності цілям сталого розвитку, активізацію інноваційної діяльності та боротьби з корупційною складовою. Японія має сильні позиції в демократичному розвитку, прозорості, економічній свободі та управлінні талантами, що суттєво перевищує середній рівень регіону.

Результати проведеної оцінки та аналізу конкурентоспроможності країн чітко показали необхідність їх активізації країн реалізації цілей сталого розвитку та формуванні політики адаптації до глобальних викликів, які передбачатимуть заходи для зменшення впливу кліматичних змін, розвитку зеленої економіки, посилення соціальної згуртованості тощо. Крім цього уваги потребують сфери інновацій, цифровізації, соціальної політики, інвестицій в людський капітал, поліпшення регуляторної бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко К. В., Паксютова Н. О. Аналіз конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2014. №38. С. 20-26.
2. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: монографія. К.: КНЕУ, 2004. 273 с.
3. Бабина О. Є. Динамічний підхід до визначення поняття «конкурентоздатність». URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197227655.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
4. Бикова В. О. Управління процесом формування конкурентоздатного фахівця в умовах диверсифікації освіти: дис. ... канд. пед. наук, 13.00.06 / Дніпропетровський ун-т ім. А. Нобеля. Дніпропетровськ, 2013. 247 с.
5. Брич В. Я., Охота В. І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 212 с.
6. Брусенцева О. А. Розвиток і конкурентоспроможність країн в умовах глобальної економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2016. Вип. 14. С. 46-49.
7. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Вісник КНТЕУ. Держава та економіка*. 2016. № 3. С. 33-48.
8. Войнова Є. І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 36-45.
9. Войнова Є. І. Методика оцінки конкурентоспроможності країн на світовому ринку фінансових послуг. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 38-46.
10. Волоснікова Н., Климова С., Губанова Н., Косич М., Яцина В. Напрями розвитку конкурентоспроможності України в умовах глобалізації.

Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. Том 4 (45). С. 365-373. DOI: 10.55643/fcaptr.4.45.2022.3784.

11. Гавриленко Н., Широкий Г. Перспективи світової економіки в 2023-2024 роках. Центр зовнішньополітичних досліджень. НІДС. 2023. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/svitoviy-bank_pdf.pdf (дата звернення: 16.11.2024).

12. Горбаль Н. І., Хіндяк Р. В. Аналізування глобальної конкурентоспроможності країн Європейського Союзу. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2020. Вип. 1 (2). С. 87-96.

13. Дейнега О. В. Методологічні аспекти оцінювання конкурентоздатності підприємств. *Наукові праці Вінницького національного технічного університету*. Електронне наукове фахове видання. Відділ Логістика. 2008. С. 61-68.

14. Денисов О.Є. Глобалізація як фактор зміни вектору з конкуренції між державами до конкуренції всередині галузей на міжнародному ринку. *Інфраструктура ринку*, 2017. Вип. 4. С. 33-36.

15. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. Вид. 2-ге. Київ: КНЕУ, 2004. 528 с.

16. Журба І. О., Коляденко Ю. М. Сутність і значення конкурентоспроможності підприємства. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52304/7/Zhurba_Sutnist_znachennia_konkurentospromozhnosti%20.pdf (дата звернення: 15.09.2024).

17. Захарченко С. В. Основи оцінювання та аналізу міжнародної конкурентоспроможності регіонів. *Держава та регіони*, 2015. № 4 (85). С.31-38.

18. Інвестиції та платіжний баланс. UNCTAD. URL: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/30> (дата звернення: 19.10.2024).

19. Кадирус І. Г. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3390> (дата звернення: 30.20.2024).

20. Карпенко О. О., Боняр С. М., Карпенко І. О. Оцінювання конкурентоспроможності країни за міжнародними рейтингами. *Науковий журнал «Economic Synergy»*, 2022. Вип. 1;2. С. 32-59.

21. Клименко С. М., Дуброва О. С., Барабась Д. О., Омеляненко Т. В., Вакуленко А. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Київ: КНЕУ, 2006. 527 с.

22. Купріна Н. М. Глобальна конкурентоспроможність і економічна трансформація національної економіки та її суб'єктів: теоретичний та практичний аспект. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2023. № 2(7). С. 22-31.

23. Лойко Д. М. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки на інноваційних засадах. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. Вип. 49. С. 26-32.

24. Макуха С. М. Пріоритетні фактори забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 3. С. 20-27.

25. Марченко І. С. Міжнародна конкурентоспроможність України в європейському конкурентному просторі: дис. ... канд. екон. наук, 08.00.02 / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2018. 233 с.

26. Марченко Т., Охота В. Сучасні тенденції забезпечення конкурентоспроможності країн в глобальній економіці. *Економічний дискурс*. 2020. Вип. 4. С. 55-63.

27. Марчук Л. Л. Міжнародні методики оцінки конкурентоспроможності національної економіки в контексті економічної безпеки // *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр

Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. Том 27. № 4. С. 337-341.

28. Медведь Я. С. Сучасні методики оцінювання конкурентоспроможності: теоретичний дискурс. *Вісник університету банківської справи*. 2020. №2 (38). С.74-80.

29. Мерчанський В. В., Клочко В. М., Клочко І. М. Конкурентоспроможність підприємства та управління стратегією його розвитку: колективна монографія. Х.: Вид-во Бровін О.В., 2010. 158 с.

30. Міжнародна торгівля. UNCTAD. URL: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/3> (дата звернення: 19.10.2024).

31. Панкратова О. М. Підвищення ролі конкурентоспроможності національної економіки як фактор економічного зростання в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 52. С. 37-41.

32. Петченко М. В., Литовченко Т. А. Конкурентоспроможність країни як предмет дискусій у сучасній науці. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2021. Вип. 62. С.19-25.

33. Полунєєв Ю. В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних орієнтирів. *Демографія та соціальна економіка*, 2008. № 2. С. 29-41.

34. Пужай-Череда А. М. Методи діагностики конкурентоспроможності країни та галузі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2016. Вип. 16. Ч. 2. С. 85-90.

35. Севрук І. М., Тропиніна А. С. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 5. С. 20-28.

36. Сергієнко О. А., Мазняк М. Г. Моделі багатовимірного статистичного аналізу в дослідженні конкурентних позицій держави. *Бізнес Інформ*, 2012. № 7. С.114-121.

37. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємства: теорія, методологія, практика: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 570 с.

38. Уніят А. Критерії та оцінка конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 2. С. 7-13.

39. Хаустова В. Є., Крячко Є. М., Колодяжна Т. В. Оцінка конкурентоспроможності економік країн світу: теорія та практика. *Бізнес Інформ*. 2017. №8. С. 49-56.

40. Хитрова О. А. Особливості конкуренції в епоху глобалізації економічних відносин. *Інвестиції: практика та досвід*, 2013. № 12. С. 78-83.

41. Цифрова економіка та технології. ЮНКТАД. URL: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/66> (дата звернення: 27.09.2024).

42. Шевчук В. О. Конкурентоздатність і конкурентоспроможність: відмінність понять. Інформаційні технології та цифрова економіка: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 травня 2023 року) / М-во освіти і науки України; Державний університет інфраструктури та технологій. Київ: Видавничий центр ДУІТ, 2023. С. 207-209.

43. Шкляр В. В. Роль іноземних інвестицій у формуванні міжнародної конкурентоспроможності країни. Виклики та перспективи розвитку транспортної інфраструктури України: II Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Київ, 3–5 квітня 2024 року). К.: ДУІТ. 2024. С. 292-294.

44. Шкляр В. В., Атаманчук З. А., Стрілок І. І. Таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країн в умовах глобальних викликів. *Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY»*, 2024. Вип. 3 (13). С. 63-82. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-4>

45. Шкляр В. В., Стрілок І. І., Шевчук В. О. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності країни. Innovative educational technologies: european experience and its application in training in economics and management:

Proceedings of scientific and pedagogical internship (May 20 – June 30, 2024, Riga, Latvia). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. C. 147-149.

46. Adamkiewicz, H. (2019). The dimensions of national competitiveness: The empirical analysis based on The World Economic Forum's data. *Economics and Business Review*. Vol. 5 (19), №. 3, pp. 92-117.

47. Business Confidence Index. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/business-confidence-index-bci.html> (дата звернення: 19.09.2024).

48. Business Ready 2024. World Bank Group. Washington, World Bank. 2024. 149 p.

49. Corruption Perceptions Index 2023. Transparency International. Berlin, Germany. 2024. 23 p.

50. Corruption Perceptions Index. Transparency International the global coalition against corruption. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023> (дата звернення: 15.11.2024).

51. Democracy Index 2023. Age of conflict. Economist Intelligence Unit Limited, 2024. 81 p.

52. Democracy index. World population review. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/democracy-index-by-country>

53. Democracy Index: conflict and polarisation drive a new low for global democracy. URL: <https://www.eiu.com/n/democracy-index-conflict-and-polarisation-drive-a-new-low-for-global-democracy/> (дата звернення: 16.10.2024).

54. Dunning, J. (1996). The Geographical Sources of the Competitiveness of Firms: Some Results of a New Survey. *Transnational Corporations*. Vol. 5/3. pp. 1-29.

55. Economic Freedom of the World. Annual Report 2024. FRASER INSTITUTE, 2024. 98 p.

56. Galgánková, V. (2020). Competitiveness of V4 Countries Using the Global Competitiveness Index. SHS Web of Conferences 74, Globalization and its Socio-Economic Consequences. pp. 1-9.

57. Ginevicius, R., Zemaitis, E., Suhajda, K. & Schieg, M. (2023). Assessing the global competitiveness of European countries. *Journal of Competitiveness*. 15(4). pp. 36-52.

58. Global Innovation Index 2024. Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship. 17th Edition. WIPO, 2024. 323 p.

59. Global Innovation Index. IP OFFICE. URL: <https://nipo.gov.ua/globalnyj-innovatsijnyj-indeks-24/> (дата звернення: 19.10.2024).

60. Global Sustainable Competitiveness Index. 3BL CSR WIRE. URL: https://www.csrwire.com/press_releases/789271-global-sustainable-competitiveness-index-2023 (дата звернення: 29.10.2024).

61. Global Sustainable Competitiveness Index. SOLABILITY. URL: <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index> (дата звернення: 19.10.2024).

62. HANDBOOK OF STATISTICS 2019. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2019. 103 p.

63. HANDBOOK OF STATISTICS 2021. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2021. 105 p.

64. HANDBOOK OF STATISTICS 2023. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2023. 95 p.

65. Herciu M. & Ogrea C. (2013). International Competitiveness of Countries – Evidence for Some Developed and Emerging Economies. *European Scientific Journal*. pp. 264-270.

66. IMD World Competitiveness Booklet 2024. World Competitiveness Center. Switzerland. 152 p.

67. IMD World Digital Competitiveness Ranking 2024. World Competitiveness Center. Switzerland. 2024. 213 p.

68. Index of Economic Freedom. HERITAGE. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/about> (дата звернення: 19.11.2024).
69. Economic Commission for Latin America and the Caribbean (CEPAL). Official website. URL: <https://www.cepal.org/en>
70. Kharlamova, G., Vertelieva O. (2013). The International Competitiveness of Countries: Economic-Mathematical Approach. *Economics & Sociology*. Vol. 6, №2. pp. 39-52. DOI: 10.14254/2071-789X.2013/6-2/4
71. Lee, J., Karpova, E. (2018). Revisiting competitiveness theory in the new global environment: Review and analysis of the competitiveness definition. *International Journal of Competitiveness*. Vol. 1(3). pp. 189-205.
72. Zmuda, M. (2017). Towards a Taxonomy of International Competitiveness. *Journal of Management and Business Administration* Central Europe. Vol. 25, №. 3. pp. 97-116.
73. Medeiros V., Gonçalves Godoi L. & Camargos Teixeira E. (2019). Competitiveness and its determinants: a systemic analysis for developing countries. CEPAL. *Review*. № 129. pp. 7-25.
74. Melara-Gálvez C. & Morales-Fernández E.J. (2022). A Comparative Analysis of the Competitiveness of Central American Countries Based on the Global Competitiveness Index before the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*. № 14(14). URL: <https://doi.org/10.3390/su14148854> (дата звернення: 19.10.2024).
75. Mustafin, A., Gonos, J., Seliverstova, N., Maksimova, M. (2021). Assessment of the competitiveness of countries as a tool to increase the sustainability of their socio-economic development. Web of Conferences 274, STCCE – 2021. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127410006> (дата звернення: 19.09.2024).
76. Official website International Management Institute. URL: <https://www.imi.edu/> (дата звернення: 30.10.2024).
77. Official website OECR. URL: <https://www.oecd.org/> (дата звернення: 19.10.2024).

78. Official website World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/> (дата звернення: 15.10.2024).
79. Porter Michael E. (1998). On Competition. Harvard Business School Pr; 1st edition. 485 p.
80. Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda & Martin Schieg (2023). Assessing the global competitiveness of European countries. *Jornal of Competitiveness*. pp. 36-52.
81. Rugman, A., D'Cruz, J. (1993). Strategic management? Networks? And international competitiveness. *Competitiveness Review*. Vol. 3 № 2, pp. 3-8.
82. Staskevičiūtė, G., Tamošiūnienė, R. (2010). The Competitiveness of a Country: Evolution of the Concept. *Verslas: Teorija ir praktika. Business: Theory and Practice*. 11(2). pp. 159–167.
83. Technology and Innovation Report 2023. Opening green windows Technological opportunities for a low-carbon world. UNCTAD. United Nations, Geneva. 2023. 209 p.
84. The Global Talent Competitiveness Index 2019. URL: <https://gtcistudy.com/wpcontent/uploads/2019/01/GTCI-2019-Report.pdf> (дата звернення: 30.10.2024).
85. The Global Talent Competitiveness Index 2023. INSEAD. URL: <https://www.insead.edu/global-talent-competitiveness-index> (дата звернення: 27.10.2024).
86. The Global Talent Competitiveness Index 2023: What a Difference Ten Years Make What to Expect for the Next Decade Fontainebleau, France. INSEAD, 2023. 302 p.
87. The Sustainable Competitiveness Report. State of the World Report. 12th edition Zurich, Seoul. November, 2023. 90 p.
88. Trade and Development Report 2023: Growth, Debt and Climate – Realigning the Global Financial Architecture. United Nations Geneva, 2024. 174 p.

89. Vîrjan D., Manole A.M., Stanef-Puică M.R., Chenic A.S., Papuc C.M., Huru D. & Bănaciu C.S. (2023). Competitiveness – the engine that boosts economic growth and revives the economy. *Front. Environ.* pp. 1-14.
90. World Bank. Business Ready 2024. World Bank. URL: <https://doi.org/10.60572/G0DJ-A609> (дата звернення: 27.09.2024).
91. World Competitiveness Rankings. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (дата звернення: 29.10.2024).
92. World Investment Report 2023. Investing in Sustainable Energy for All. UNCTAD. United Nations, Geneva, 2023. 208 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність» та «конкурентоздатність»

Автор	Визначення поняття
КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ	
Портер М.	властивість товару, послуги або суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку на рівні із наявними на ньому товарами, послугами або конкуруючими суб'єктами ринкових відносин.
Дейнега О.	категорія ринку, яка показує зовнішню ефективність функціонування різних об'єктів.
Светуцьков С.	комплексна порівняльна характеристика, яка відображає ступінь сукупності оціночних показників діяльності підприємства, які визначають його успіх на відповідному ринку за певний проміжок часу відносно сукупності показників конкурентів.
Печінкин А., Фомін В.	здатність товару зайняти та утримати позицію на конкурентному ринку в певний період за умови конкуренції з іншими аналогічними товарами.
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ	
Кредісов А.І.	характеристика товару, що відображає його відмінність від аналогічного конкурентного товару за двома показниками: ступенем відповідності конкретної потреби та за витратами на її задоволення.
Покропивний С.Ф.	здібність підприємства ефективно здійснювати господарську діяльність та забезпечувати досягнення прибуткового результату, враховуючи умови конкурентного ринку.
Кадирус І.Г.	можливість та ефективність адаптації підприємства до умов конкурентного середовища.
Іванов Ю.Б.	система, що складається з факторів, які безперервно взаємодіють, і характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства зі здобуття та утримання впродовж тривалого періоду конкурентної переваги.
Melara-Gálvez C., Morales-Fernández E.J.	це здатність компанії постачати товари та послуги, які є такими ж або більш ефективними та результативними, ніж товари та послуги конкурентів
Vîrjan D., Manole A.M., Stanef-Puică M.R., Chenic A.S., Papuc C.M., Huru D., Bănasu C.S.	відображає результат низки взаємодій між внутрішніми та зовнішніми факторами, які приносять вигоди та конкурентні переваги як компаніям, так і їхнім власним економікам через кількісне та якісне зростання певних показників, таких як продуктивність, ефективність, валовий внутрішній продукт реальна заробітна плата, добробут та якість життя тощо.

Джерело: сформовано автором за [3; 4; 13; 15; 19; 42; 74; 79; 89]

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 – Підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність країни»

Автор/джерело	Визначення поняття
Всесвітній економічний Форум	здатність країни досягти високих темпів збільшення приросту ВВП.
Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)	підтримку здатності підприємств, регіонів, країн і наднаціональних регіонів, будучи відкритими для міжнародної конкуренції, зберігати відносно високий рівень доходів і зайнятості населення.
Міжнародний інститут менеджменту розвитку (IMD)	сферу економічних знань, де аналізуються факти і політика, які формують здатність країни створювати і підтримувати умови для створення додаткової вартості підприємствами і вищий рівень добробуту населення.
Економічна комісія Латинської Америки та Карибського басейну (CEPAL)	здатність країни збільшувати або підтримувати свою участь у міжнародних ринках, що призводить до збільшення або збереження своєї участі на міжнародних ринках та до підвищення рівня життя населення.
Марчук Л.Л.	здатність суб'єкта господарювання забезпечити збалансованість своїх зовнішніх пропорцій та уникнути тих обмежень, що зумовлюються зовнішньою сферою; потенціал держави самостійно утворювати поліпшення своїх світогосподарських зв'язків.
Антонюк Л.Л.	здатністю створювати таке національне бізнес-середовище за умов вільного і справедливого ринку, в якому вітчизняні товаровиробники можуть постійно розвивати свої конкурентні переваги та займати й утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку.
Мерчанський В.В., Ключко В.М., Ключко І.М.	здатність економіки однієї країни конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, підвищенням продуктивності народного господарства і забезпеченням на цій основі високого та постійного зростаючого рівня життя населення.
Харламова Г., Вертелева О.	концентрований вираз економічних, науково-технічних, організаційно-управлінських, маркетингових та інших можливостей, які реалізуються в товарах і послугах, що успішно конкурують з іноземними товарами і послугами на внутрішньому і зовнішньому ринках.
Петченко М.В., Литовченко Т.А.	атрибути конкурентоспроможності країни є: високі макроекономічні показники; інноваційність та активний розвиток науково-технічного прогресу у країні; ефективне використання наявних у країні ресурсів; здатність гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури.

Джерело: складено за [2; 27; 29; 32; 69; 70; 76; 77; 78]

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 – Провідні експортери та імпортери в країнах, що розвиваються станом на 2022 р. (за групами економік)

Developing economies: Africa							
Exporter (Ranked by value)	Value	Share in World total	Annual growth rate	Importer (Ranked by value)	Value	Share in World total	Annual growth rate
	(Billions of \$)	(Percentage)	(Percentage)		(Billions of \$)	(Percentage)	(Percentage)
South Africa	123	0.49	-0.5	South Africa	a) 136	a) 0.53	a) 19.5
Nigeria	63	0.25	34.6	Egypt	a) 66	a) 0.33	a) 17.0
Algeria	a) 61	a) 0.24	a) 58.1	Morocco	72	0.28	33.7
Angola	51	0.21	48.2	Nigeria	60	0.24	16.3
Egypt	a) 49	a) 0.20	a) 19.7	Algeria	a) 59	a) 0.15	a) 4.2
Developing Africa	665	2.67	15.0	Developing Africa	726	2.87	18.3

Developing economies: Americas							
Exporter (Ranked by value)	Value	Share in World total	Annual growth rate	Importer (Ranked by value)	Value	Share in World total	Annual growth rate
	(Billions of \$)	(Percentage)	(Percentage)		(Billions of \$)	(Percentage)	(Percentage)
Mexico	578	2.32	16.0	Mexico	526	2.44	19.9
Brazil	334	1.34	10.0	Brazil	362	1.14	34.5
Chile	99	0.40	4.0	Chile	105	0.41	13.1
Argentina	88	0.35	13.5	Argentina	82	0.32	29.0
Peru	61	0.25	2.8	Colombia	77	0.30	26.7
Developing Americas	1 415	5.67	16.9	Developing Americas	1 540	6.00	21.4

Developing economies: Asia and Oceania							
Exporter (Ranked by value)	Value	Share in World total	Annual growth rate	Importer (Ranked by value)	Value	Share in World total	Annual growth rate
	(Billions of \$)	(Percentage)	(Percentage)		(Billions of \$)	(Percentage)	(Percentage)
China	3 594	14.42	7.0	China	2 716	10.58	1.1
China, Hong Kong SAR	610	2.45	-9.0	India	700	2.81	25.7
United Arab Emirates	533	2.14	25.3	China, Hong Kong SAR	668	2.60	-6.3
Singapore	516	2.07	12.8	Singapore	476	1.85	17.1
China, Taiwan Province of	478	1.92	6.7	China, Taiwan Province of	436	1.70	14.1
Developing Asia and Oceania	9 103	36.76	12.3	Developing Asia and Oceania	8 103	31.56	10.2

Джерело: [64]

ДОДАТОК Г

			Score		
01	Singapore		100.00	↗	3
02	Switzerland		97.55	↗	1
03	Denmark		97.07	↘	2
04	Ireland		91.86	↘	2
05	Hong Kong SAR		91.49	↗	2
06	Sweden		90.30	↗	2
07	UAE		89.75	↗	3
08	Taiwan (Chinese Taipei)		88.50	↘	2
09	Netherlands		86.94	↘	4
10	Norway		86.22	↗	4
11	Qatar		85.33	↗	1
12	USA		83.48	↘	3
13	Australia		81.86	↗	6
14	China		81.04	↗	7
15	Finland		80.26	↘	4
16	Saudi Arabia		79.83	↗	1
17	Iceland		78.93	↘	1
18	Belgium		77.87	↘	5
19	Canada		77.69	↘	4
20	Korea Rep.		75.92	↗	8
21	Bahrain		75.27	↗	4
22	Israel		74.98	↗	1
23	Luxembourg		73.70	↘	3
24	Germany		72.74	↘	2
25	Thailand		72.51	↗	5
26	Austria		72.13	↘	2
27	Indonesia		71.52	↗	7
28	United Kingdom		70.82	↗	1
29	Czech Republic		70.21	↘	11
30	Lithuania		69.89	↗	2

Рисунок Г.1 – ТОП-30 країн у Світовому рейтингу конкурентоспроможності 2024 р.

Джерело: [66]

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.1 – Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності
2024 р. у розрізі факторних груп

	KNOWLEDGE			TECHNOLOGY			FUTURE READINESS		
	Talent	Training & education	Scientific concentration	Regulatory framework	Capital	Technological framework	Adaptive attitudes	Business agility	IT integration
Argentina	62	60	52	48	66	57	53	32	53
Australia	09	27	15	05	19	12	16	38	15
Austria	23	18	17	32	41	23	38	28	20
Bahrain	11	59	31	31	29	38	07	26	41
Belgium	15	23	19	30	18	33	39	15	29
Botswana	31	37	66	56	26	64	63	51	62
Brazil	66	51	29	53	59	54	47	63	50
Bulgaria	61	54	47	61	37	49	61	57	60
Canada	14	03	06	09	12	16	23	29	11
Chile	38	45	58	33	46	35	25	40	33
China	10	32	10	04	20	25	19	08	26
Colombia	56	43	59	59	57	60	59	36	52
Croatia	57	38	38	54	33	47	45	62	59
Cyprus	63	44	25	60	58	36	40	66	47
Czech Republic	26	36	32	38	22	39	34	27	30
Denmark	05	12	14	07	09	08	04	03	02
Estonia	33	11	36	29	43	20	17	37	10
Finland	16	17	12	19	14	18	10	24	04
France	25	21	20	15	21	31	35	23	16
Germany	29	10	13	22	25	43	32	19	18
Ghana	47	65	67	57	65	65	64	55	64
Greece	54	58	35	50	51	48	57	60	44
Hong Kong SAR	08	04	08	08	07	01	03	12	36
Hungary	55	41	44	40	54	40	66	65	42
Iceland	35	30	30	20	24	02	02	16	34
India	30	52	53	49	39	63	62	34	57
Indonesia	27	63	60	45	01	59	41	10	39
Ireland	12	25	18	16	40	19	11	11	24
Israel	24	06	07	27	23	30	29	17	03
Italy	50	48	23	35	53	44	27	39	38
Japan	53	20	24	39	38	06	37	58	17
Jordan	43	49	65	41	42	62	56	22	54
Kazakhstan	44	02	49	28	52	52	30	05	56
Korea Rep.	19	05	04	18	17	09	06	02	05
Kuwait	36	61	39	52	35	46	48	41	51
Latvia	32	33	51	43	56	27	31	45	25
Lithuania	21	24	33	25	36	32	21	13	19
Luxembourg	37	13	28	21	34	17	60	42	23
Malaysia	41	22	40	44	31	34	33	47	31
Mexico	58	56	50	63	60	58	42	53	61
Mongolia	65	53	62	64	55	50	51	67	65
Netherlands	04	26	11	13	06	13	09	14	08
New Zealand	46	35	34	11	32	15	14	64	43
Nigeria	49	66	63	51	28	67	67	50	66
Norway	22	15	16	06	05	10	12	20	09
Peru	64	47	64	58	62	61	54	49	63
Philippines	60	62	61	66	45	53	52	54	58
Poland	40	39	37	46	44	28	43	43	35
Portugal	28	34	26	26	50	42	24	61	28
Puerto Rico	48	50	57	42	48	22	49	44	37
Qatar	06	55	54	23	16	24	28	18	27
Romania	45	57	48	47	64	41	44	56	48
Saudi Arabia	18	28	46	12	15	51	20	30	32
Singapore	01	14	09	01	04	04	01	01	01
Slovak Republic	52	42	43	65	61	45	58	59	45
Slovenia	42	19	27	55	49	37	50	48	46
South Africa	59	46	55	62	47	55	55	52	40
Spain	34	31	21	34	30	26	26	33	22
Sweden	07	01	03	10	08	14	08	09	05
Switzerland	03	08	02	02	11	07	15	07	07
Taiwan (Chinese Taipei)	20	07	22	24	03	03	13	04	14
Thailand	39	40	42	36	13	21	36	25	55
Türkiye	51	64	45	37	63	56	46	46	49
UAE	02	29	41	14	10	11	05	21	13
United Kingdom	17	16	05	17	27	29	22	31	21
USA	13	09	01	03	02	05	18	06	12
Venezuela	67	67	56	67	67	66	65	35	67

Джерело: [67]

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.1 – Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності
2023 р.

Rank	Country	Score	Rank	Country	Score	Country	Rank	Score	Rank	Country	Score
1	Sweden	59.6	46	Argentina	47.5	Rwanda	91	42.2	136	Benin	39.1
2	Finland	59.4	47	Russia	47.0	Sri Lanka	92	42.0	137	Zambia	39.1
3	Iceland	59.2	48	Peru	47.0	Dominican	93	41.9	138	Azerbaijan	39.1
4	Switzerland	59.1	49	Panama	46.6	Democratic	94	41.9	139	Ethiopia	39.0
5	Norway	57.7	50	Ecuador	46.6	Gabon	95	41.8	140	Cape Verde	38.9
6	Denmark	57.6	51	Colombia	46.6	Sierra Leone	96	41.8	141	Trinidad and	38.9
7	Estonia	56.7	54	Vietnam	46.3	Kenya	97	41.7	142	West Bank and	38.8
8	Austria	56.2	52	Bosnia and	46.4	Nicaragua	98	41.6	143	Republic of	38.6
9	Latvia	56.1	53	Belarus	46.3	Cuba	99	41.6	144	Guinea	38.6
10	Slovenia	55.7	55	Serbia	46.3	Malawi	100	41.6	145	Turkmenistan	38.5
11	Portugal	55.5	56	Montenegro	46.2	Laos	101	41.5	146	Angola	38.3
12	Japan	55.3	57	Ukraine	46.2	Tanzania	102	41.4	147	Madagascar	38.3
13	Ireland	55.2	58	Fiji	46.1	Samoa	103	41.3	148	Oman	38.2
14	Lithuania	55.1	59	Solomon Islands	45.9	Burma	104	41.2	149	Zimbabwe	38.2
15	Germany	55.0	60	Moldova	45.8	Mexico	105	41.1	150	Antigua and	38.0
16	United Kingdom	54.8	61	Georgia	45.5	Cote d'Ivoire	106	41.1	151	Tunisia	37.9
18	France	54.4	62	North	45.3	Papua New	107	41.1	152	Algeria	37.8
17	Czech Republic	54.7	63	Turkey	45.3	Suriname	108	41.1	153	Mozambique	37.8
19	Netherlands	54.1	64	Timor-Leste	44.8	Senegal	109	41.0	154	St. Kitts and	37.7
20	Luxembourg	53.6	65	Brazil	44.8	Dominica	110	41.0	155	Bahamas	37.7
21	South Korea	53.2	66	Kazakhstan	44.7	Cambodia	111	41.0	156	Nigeria	37.6
22	Canada	53.1	67	Nepal	44.4	Honduras	112	41.0	157	Guinea-Bissau	37.5
23	Croatia	52.9	68	Bhutan	44.3	Ghana	113	40.9	158	Equatorial	37.3
24	Italy	52.3	69	Armenia	44.3	Namibia	114	40.8	159	Eswatini	36.9
25	Australia	52.3	70	Mongolia	44.3	Venezuela	115	40.7	160	Kuwait	36.9
26	Slovakia	51.9	71	Malaysia	44.3	Palau	116	40.7	161	Iran	36.9
27	New Zealand	51.9	72	St. Vincent and	44.2	Jamaica	117	40.6	162	Djibouti	36.9
28	Belgium	51.7	73	Bolivia	44.2	Micronesia	118	40.5	163	Chad	36.8
29	Poland	51.6	74	Maldives	44.1	Brunei	119	40.4	164	Egypt	36.7
30	China	51.0	75	Tonga	44.0	Morocco	120	40.4	165	Bahrain	36.6
31	Uruguay	50.9	76	Guyana	43.8	India	121	40.2	166	Burundi	36.6
32	USA	50.9	77	El Salvador	43.8	Botswana	122	40.2	167	Central	36.5
33	Spain	50.8	78	Kiribati	43.7	Cameroon	123	40.0	168	Mauritania	36.4
34	Albania	49.8	79	Kyrgistan	43.6	Jordan	124	39.9	169	Burkina Faso	36.3
35	Malta	49.6	80	Sao Tome and	43.6	Tajikistan	125	39.9	170	Aruba	36.0
36	Singapore	49.4	81	Thailand	43.6	Saudi Arabia	126	39.8	171	Niger	35.7
37	Romania	49.4	82	Vanuatu	43.5	Togo	127	39.8	172	Comoros	35.1
38	Hungary	49.4	83	Belize	43.5	Uganda	128	39.7	173	Pakistan	34.4
39	Costa Rica	49.3	84	United Arab	43.2	Qatar	129	39.7	174	Mali	34.3
40	Chile	48.6	85	Seychelles	42.8	Bangladesh	130	39.6	175	Haiti	34.3
41	Paraguay	48.4	86	Indonesia	42.8	South Africa	131	39.6	176	Yemen	34.0
42	Cyprus	48.0	87	Grenada	42.7	Liberia	132	39.4	177	Syria	33.9
43	Greece	47.9	88	Mauritius	42.6	Gambia	133	39.4	178	Afghanistan	33.8
44	Bulgaria	47.9	89	Uzbekistan	42.4	Lesotho	134	39.2	179	South Sudan	33.1
45	Israel	47.7	90	Philippines	42.3	Guatemala	135	39.1	180	Sudan	32.7

Джерело:[87]